

2014–2020 metų
Europos Sąjungos
fondų investicijų
veiksmų programa

ŠVIETIMO,
MOKSLO IR SPORTO
MINISTERIJA

NACIONALINĖ
ŠVIETIMO
AGENTŪRA

Europos Sąjungos struktūrinių fondų lėšų
bendrai finansuojamas projektas Nr. 09.2.1-ESFA-V-726-03-0001
„Skaitmeninio ugdymo turinio kūrimas ir diegimas“

ISTORIJOS VIDURINIO UGDYMO BENDROSIOS PROGRAMOS ĮGYVENDINIMO REKOMENDACIJOS

Istorijos vidurinio ugdymo bendrosios programos įgyvendinimo rekomendacijas rengė:

Norbertas Černiauskas, Sonata Džiavečkaitė, Andrius Grodis, Deimantas Karvelis, Vaida Pituškienė, Nijolė Selvestravičiūtė Grybovienė, Vytautas Volungevičius

Turinys

1. DALYKO NAUJO TURINIO MOKYMO REKOMENDACIJOS.....	1
2. VEIKLŲ PLANAVIMO IR KOMPETENCIJŲ UGDYMO PAVYZDŽIAI.....	25
3. SKAITMENINĖS MOKYMO PRIEMONĖS, SKIRTOS ĮGYVENDINTI BP.....	47
4. LITERATŪROS IR ŠALTINIŲ SĄRAŠAS.....	52
5. UŽDUOČIŲ AR MOKINIŲ DARBŲ, ILIUSTRUOJANČIŲ PASIEKIMŲ LYGIUS, PAVYZDŽIAI.....	79

1. DALYKO NAUJO TURINIO MOKYMO REKOMENDACIJOS

Istorijos bendrosios programos koncepcinis naujumas. 11–12 kl. (III–IV) Istorijos vidurinio ugdymo programa remiasi trimis esminėmis – formos (1), turinio (2) ir problemų formulavimo (3) – naujovėmis:

1. Mokyimo(si) turinys konstruojamas atsižvelgiant į konkrečias gyvenimo, tikrovės sritis, kurios yra svarbios ne tik istorijos, bet ir kitiems humanitariniams bei socialiniams mokslams (valstybingumas – politika, visuomenė – socialinės problemos, religija – pasaulėžiūros ir mentaliteto dalykai). Naujoje programoje atsakoma įprasto chronologinio medžiagos dėstymo, kai aptariama socialinių, politinių kultūrinių ir

kt. dalykų (įvykių, reiškinių) visuma konkrečiu laikotarpiu. Šios sritys analitiškai atskiriamos ir nagrinėjamos kaip atskiros problemos keliant tikslą gilintis į konkrečią temą ir ugdyti analitinius gebėjimus.

2. Programoje esama visiškai naujų teminių blokų (koncentrų), kuriose atliepamos aktualios šiandienos problemos (istorijos politika ir istorinė kultūra, žmogus ir aplinka).

3. Ne ti(e)k atskiri teminiai blokai matomi kaip tam tikros didžiosios istorinės problemos (valstybingumas ir jo formos, žmogaus ir aplinkos abipusė sąveika, socialinės transformacijos), tačiau šiuo atveju daug svarbesnės jas sudarančios smulkesnės temos, kuriose siekiama akcentuoti ir išryškinti tam tikrą problemą (individo vieta totalitarinėje santvarkoje, didieji krikščionybės lūžiai ir jų reikšmė visuomenei), konkretaus reiškinių raidos kryptį (Lietuvos visuomenės krikščionėjimas, Pirmosios Lietuvos Respublikos modernėjimas), parodyti egzistavusias priešpriešas ir nevienareikšmiškumus (XX a. moderni visuomenė ir kova už visuotines žmogaus teises, XX a. pasaulinės ekonomikos asimetrijos). Būtent todėl dažnu atveju chronologiniai konkrečios formuluojamos temos/problemos rėmai yra tik apytikriai, orientaciniai.

Iššūkiai pedagogams. Iš konceptualiai naujos programos struktūros, jos turinio ir problemų formulavimo atitinkamai išplaukia trys pagrindiniai iššūkiai: analitiškumo (1), turinio (2), sinchroniškumo (3):

1. Analitiškumas būtinas pasiruošimo mokymui ir mokymo proceso metu siekiant sąmoningai atskirti teminius blokus ar konkrečias temas (problemas). Tai itin aktualu turint omenyje tokius turinio ir istorinių procesų požiūriu koncentrus, kurie skirti Valstybingumui vs. Diplomacijai, Kultūrai vs. Religijai.

2. Kartu į programą įtrauktas naujas turinys (Istorikas, istorija ir istorinė kultūra, Žmogus ir aplinka) pareikalaus laiko plečiant pedagogų kompetencijas ir dalykines žinias (žr. literatūros ir šaltinių sąrašą). Naujo turinio programoje pasirodymas nėra savitikslis. Viena vertus, jis atliepia šiandienos problemas (pvz. Žmogus ir aplinka), antra vertus, siekiama gilesnio suvokimo, kas būdinga istorijai kaip pažinimo sričiai, kaip dirba istorikas su kokiomis problemomis susiduria (pvz. Istorija, istorikas ir istorinė kultūra).

3. Trečiąjį iššūkį implikuoja nauja programos struktūra, kurioje dėmesys krypsta į konkrečias, analitiškai atskiriamas gyvenimo, tikrovės sritis, tačiau kurios egzistuoja sinchroniškai ir dažnai yra tarpusavyje vienaip ar kitaip susijusios. Teminiai blokai (koncentrai) chronologiškai, kai kada dalykiškai ar faktų požiūriu persidengia. Iš pedagogo tai reikalauja tam tikros intelektualinės savidisciplinos, siekiant nuosekliai parodyti ir analizuoti skirtingas gyvenimo, tikrovės sritis ir eksplicitiško bei sąmoningo didaktinio gebėjimo judėti tarp skirtingų, tačiau sinchroniškų problemų bei matyti ir, esant reikalui, akcentuoti sąryšius tarp jų.

Patarimai / gairės pedagogams. Atsižvelgiant į programos koncepcinį naujumą ir iš to kylančius iššūkius, pateikiamos kelios gairės (analitinis-sintetinis dėmuo (1); istorijos ir dabarties santykis (2); generalinis, kryptingai formuluojamas klausimas (3)), galinčios padėti dirbant su programa, jos pagrindu parengtomis metodinėmis bei mokomosiomis priemonėmis:

1. Atkreiptinas dėmesys į aiškų kiekvieno teminio bloko akcentavimą ir pristatymą, konkrečių kriterijų formulavimą. Tokiu būdu moksleiviai geriau supras ir patys pradės argumentuoti skirti gyvenimo, tikrovės sritis bei su laiku identifikuoti jų vienalaikiškumą (sinchroniškumą).

2. Turint omenyje, kad kiekvienas teminis blokas yra aptariamasis ir nagrinėjamas skirtingais chronologiniais pjūviais, atsiskleidžia (didaktinės) galimybės kalbėti apie konkrečią aptariamą temą/problemą jos santykyje su dabartimi, ją susieti su šiuolaikinėmis problemomis ir iššūkiais (aktualumas).

3. Kanadagi programa formuluojama akcentuojant aiškias skirtis tarp konkrečių istorinių problemų, jų grupių (valstybingumas-politika, socialinė struktūra-visuomenės transformacijos ir individo vieta visuomenėje), todėl būtų verta ne tik kiekvieną teminį bloką, bet ir kiekvieną atskirą temą, istorinę problemą pradėti keliant pagrindinį, kryptingai orientuotą probleminį klausimą (galintį išsirutulioti iš šiandienos socialinių, politinių, kultūrinių ir kt. aktualijų, pvz. Kas bendra ir kuo skiriasi valstybingumo formos skirtingose istorinėse epochose?, Koks ryšys tarp ideologijos (vertybių sistemos) ir socialinės struktūros?, Kaip istorijos mokslas ir istorinės žinios gali pasitarnauti orientuojantis kasdienybėje? ir t. t.), kuris galėtų tapti, viena vertus, tam tikros pamokų grupės (teminio bloko), kita vertus, kiekvienos pamokos (konkrečios temos/problemos) organizuojančiu motyvu/faktoriu. Tokiu būdu, pedagogas galėtų kryptingiau organizuoti pamokas, kurie įgautų daugiau aiškumo ir prasmės, nes tarp pamokų, jų grupių būtų kuriamas tęstinumas, prasminga visuma.

Mokymo turinys yra sudarytas iš teminių blokų „Istorikas, istorija ir istorinė kultūra“, „Valstybingumas: suverenitetas, idėjos, formos“, „Kultūra ir mokslas“, „Žmogus ir aplinka“, „Tarpautiniai santykiai“, „Religija ir mentalitetai“, „Visuomenė: socialinė struktūra, ekonomika, pamatiniai lūžiai“. Teminiuose blokuose probleminiai klausimai keliami chronologiniu principu: po 1 problemą iš Senovės istorijos, Ikimodernųjų laikų (Viduramžiai, Ankstyvieji naujieji), Naujųjų laikų, XX a. I-osios pusės, XX a. II-osios pusės. Problemų santykis tarp visuotinės ir Lietuvos istorijos yra apylygis. Mokytojas savo nuožiūra gali rinktis, kaip mokyti pagal istorijos bendrąją programą: nuosekliai, kaip pateikta programoje arba temą nagrinėti chronologiškai: nuo visuotinės istorijos pereinant prie Lietuvos istorijos (pvz. tema „Valstybingumas: suverenitetas, idėjos, formos“ visuotinė istorija 29.2.5. Valstybingumo transformacijos XX a. antroje pusėje: dekolonizacija ir eurointegracija. Nagrinėjamos ekonominio sugyvenimo formų paieškos Europoje po Antrojo pasaulinio karo. Analizuojamos politinio susitarimo, siekiant Europos bendrabūvio, atsiradimo aplinkybės, aptariama Europos Sąjungos plėtra. Aptariama įtampa tarp metropolijų ir autochtonų apsisprendimo ir Lietuvos istorija 29.2.10. Pirmosios ir antrosios Lietuvos Respublikų valstybingumo raidos ypatumai. Tyrinėjama valstybės sąranga: parlamentinė respublika (1920–1926 m.), autoritarizmas (1926–1940 m.) ir parlamentinė respublika su pusiau prezidentinio valdymo požymiais (nuo 1992 m.). Analizuojamos antrosios Lietuvos Respublikos reformos ir euroatlantinė integracija (1993–2004 m.).

Temų ir chronologijos išsidėstymas.

Chronologija	Senovės istorija	Ikimodernieji laikai (Viduramžiai, Ankstyvieji naujieji)	Naujieji laikai	XX a. I-oji pusė	XX a. II-oji pusė
Probleminės temos					
III gimnazijos klasė					
Istorikas, istorija ir istorinė kultūra	<ul style="list-style-type: none"> • 4 temos 				
Valstybingumas: suverenitetas, idėjos, formos	<ul style="list-style-type: none"> • 5 temos visuotinės istorijos 				
	<ul style="list-style-type: none"> • 5 temos Lietuvos istorijos 				
Kultūra ir mokslas	<ul style="list-style-type: none"> • 6 temos visuotinės istorijos 				
	<ul style="list-style-type: none"> • 6 temos Lietuvos istorijos 				
Žmogus ir aplinka	<ul style="list-style-type: none"> • 5 temos visuotinės istorijos 				
	<ul style="list-style-type: none"> • 3 temos Lietuvos istorijos 				
IV gimnazijos klasė					

Tarptautiniai santykiai	• 5 temos visuotinės istorijos
	• 4 temos Lietuvos istorijos
Religija ir mentalitetai	• 5 temos visuotinės istorijos
	• 4 temos Lietuvos istorijos
Visuomenė: socialinė struktūra, ekonomika, pamatiniai lūžiai	• 5 temos visuotinės istorijos
	• 5 temos Lietuvos istorijos

Istorijos vidurinio ugdymo BP didelis dėmesys skiriamas istorijos pasakojimo kūrimui ir tyrinėjimui:

- Tikslas: 8.3. mokosi *kurti istorinį pasakojimą*, atskleidžiantį pagrindines Lietuvos, Europos ir pasaulio istorines problemas;
- Kūrybiškumo kompetencija: <...> Remdamiesi istoriniais šaltiniais, tekstais ir kitomis medijomis kuria *įvairių tipų pasakojimus* (esė, CV, santraukas, komentarus, recenzijas, biografijas ir pan.), vizualizacijas (garso ar vaizdo pasakojimus, schemas, asmenybių, reiškinių ar įvykių grafinius paveikslus, genealoginius medžius ir pan.) ir interpretacijas, *atlieka įvairius tiriamuosius* ir kūrybinius darbus <...>;
  - Komunikavimo kompetencija: <...> *Kuria savo istorijos pasakojimą*, tinkamai vartoja istorijos sąvokas, remiasi istorijos šaltiniais, tekstais ir šiuolaikinėmis medijomis. Remdamiesi istorine medžiaga, mokiniai *atlieka tyrimus*, kuria projektus, rengia jų pristatymus, diskutuodami įsiklauso į kito nuomonę, kelia klausimus apie istorinius įvykius, asmenybes, laisvai reiškia savo nuomonę, pagrįsdami ją argumentais <...>;
  - Skaitmeninė kompetencija: <...> Atlikdami istorinį tyrimą, *kurdami istorinį pasakojimą*, ieškodami informacijos, mokiniai naudojami šiuolaikinėmis medijomis, skaitmeniniais archyvais, bibliotekomis, virtualiomis parodomis (kita muziejų sukaupta medžiaga), geba jais naudotis per paieškos ir filtravimo sistemas, kritiškai ir tikslingai pasirenka medžiagą, ją analizuoja <...>;
  - Pasiekimų sritys: 20. *Istorijos tyrimas ir interpretavimas* (C); 21. *Istorinio pasakojimo kūrimas ir raiška* (D);
  - Turinys: III gimnazijos klasė <...> 29.1.3. Istorinio tyrimo ir pasakojimo žanrai ir formos <...>;
  - Mokinių pasiekimų vertinimas: <...> Mokinių istorijos pasiekimai vertinami keturiose pasiekimų srityse: istorinės raidos supratimas, orientavimasis istoriniame laike ir erdvėje, *istorijos tyrimas ir interpretavimas*, *istorinio pasakojimo kūrimas ir raiška*;

- Pasiekimų lygių požymiai: <...>Pasirenka istoriniam pasakojimui kurti reikiamą informaciją bibliotekoje, internete ar kitose atvirose informacijos platformose; remiasi korektiškai surasta informacija. Remdamasis 2–3 istorinio konteksto šaltiniais, kuria įvairių tipų tekstus (samprotavimo rašinius, santraukas, komentarus ir kt.) (D2.3) <...>.

Taigi, istorijos vidurinio ugdymo BP yra užkoduota istorinio raštingumo raiška – gebėjimas kurti istorinį pasakojimą per istorinį mąstymą ir formuluoti įrodymais grįstus argumentus, reikalaujančius nustatyti šaltinio šališkumą, lyginti faktus, kontekstualizuotai pateikti argumentus, atsižvelgti į skirtingas perspektyvas. Istorinis raštingumas pasiekiamas ugdant brandaus teksto skaitymo (žr. Literatūros ir šaltinių sąrašą 52 psl.), kritinio mąstymo, vertinimo gebėjimus ir naudojant mokiniams mokyti(s) pritaikytą medžiagą, skatinančią taikyti įvairius mokinių aktyvaus mokymosi būdus ir aktyviai suvokti prasmes bei jų kūrimo procesą. Žemiau pateikiame istorinio tyrimo ir istorijos esė atlikimo pavyzdžių.

Istorinis tyrimas.

Istorinis tyrimas- tai istorijos mokymo (-si) metodas, skirtas lavinti mokinių gebėjimą rinkti, klasifikuoti istorinius šaltinius bei jais remiantis kelti probleminius klausimus ir ieškoti jų sprendimo būdų, formuluoti atsakymus.

Istorijos tyrimo ir interpretavimo metodas gali būti- šaltinių analizė, pagal jau pateiktus arba pačių suformuluotus klausimus bei istorinis tyrimas/ tyrinėjimas, kai mokinys suformuluoja probleminį klausimą, atlieka tyrimą ir pateikia išvadas. Istorinio tyrimo pateikimo formos gali būti įvairios- referatas, recenzija, straipsnis ir t.t.

Šaltinių analizė.

Rašytinio šaltinio analizės atmintinė

1. Kuriai temai nagrinėti skirtas šaltinis (dokumentas)?
2. Kokios šaltinio formos ypatybės (kalba, stilius, išorinė forma ir t.t.)?
3. Pirminis ar antrinis šaltinis? Kodėl taip manote?
4. Kas yra šaltinio autorius? Ką žinome apie jį? Ką jis pateikė- vien faktus, o gal savo ar kito žmogaus nuomonę? Kodėl taip manote?

Ką galima spręsti apie autoriaus pažiūras?

5. Kada sukurtas dokumentas? Kokie yra laikotarpio, kuriame atsirado šis šaltinis bruožai?
6. Kur vyko dokumente aprašyti įvykiai? Kas jums žinoma apie įvykių vietą? Kuo ji ypatinga?
7. Koks yra dokumento tikslas? Viešam ar asmeniniam naudojimui skirtas?
8. Kokie faktai minimi dokumente? Kiek jie yra nauji? Ar minimi faktai yra patikimi, t.y patvirtinti kitais istorijos šaltiniais? Jeigu taip- kuriais?
9. Ar galite paaiškinti visas šaltinyje minimas sąvokas?

10. Į kuriuos istorijos klausimus atsako šis dokumentas? Kurias įvykių, reiškinių, procesų priežastis, ypatybes ir pasekmes jis gali atskleisti?

(Paimta iš Šetkus B. Darbas su istorijos šaltiniais.-V. Vaga, 2002-P.32.)

Vaizdinių istorijos šaltinių analizės atmintinė

1. Kokia šio šaltinio (ilustracijos) forma ir ypatybės (fotonuotrauka, portretas, paveikslas, plakatas, karikatūra)?
2. Išnagrinėkite iliustracijos detales. Ką jos mums pasako apie: a) pavaizduotus objektus; b) žmones; c) žmonių veiklą?
3. Kuriai temai nagrinėti skirta ši iliustracija? Kodėl taip manote?
4. Šis šaltinis yra pirminis ar antrinis? Kodėl taip manote?
5. Kas yra jo autorius? Kas žinoma apie jį? Ką jis pavaizdavo (pateikė)- vien faktus ar išreiškta kažkieno nuomonė? Kodėl taip manote? Ką galima spręsti apie autoriaus pažiūras?
6. Kada ši iliustracija sukurta? Kurie laikotarpio bruožai atsispindi šioje iliustracijoje (jos turinyje ar formoje)? Kodėl taip manote?
7. Kur vyko iliustracijoje pavaizduoti įvykiai? Kas žinoma apie įvykių vietą? Kuo ji ypatinga?
8. Koks iliustracijos tikslas? Viešam ar asmeniniams naudojimui ji skirta? Gal ji skirta propagandai skleisti? Kodėl taip manote?
9. Kurie faktai vaizduojami iliustracijoje? Kiek jie yra nauji? Ar iliustracijoje pavaizduoti faktai yra patikimi, t.y., ar juos patvirtina kiti istorijos šaltiniai? Kurie?
10. Į kuriuos istorijos klausimus atsako ši iliustracija (šaltinis)? Kurias įvykių, reiškinių, procesų priežastis, ypatybes ir pasekmes ji gali atskleisti?
11. Į kuriuos klausimus šis šaltinis mums neleidžia atsakyti (neduoda atsakymo)? Kodėl taip manote?
12. Kokia šios iliustracijos nauda: suteikia daug ar mažai informacijos, yra objektyvi, ar šališka, patikima, ar ne?

(Paimta iš Šetkus B. Darbas su istorijos šaltiniais.-V. Vaga, 2002-P.33.)

1. Šaltinių nagrinėjimo pavyzdys Nr. 1. Šaltinio supratimas.

Šaltinis A (Iš vadovėlio „Naujųjų amžių istorija“)

1830 m. Vakarų Europoje kilo revoliucijos. O tų pačių metų rudenį prieš Rusijos valdžią sukilo ir turėjusi autonomiją Lenkijos karalystė. [...] Greitai sukilimas apėmė Rusijos valdomas Lenkijos žemes, Vakarų Baltarusiją, Vakarų Ukrainą, Lietuvą. [...] Nuslopinus sukilimą, aktyviausieji pasipriešinimo dalyviai buvo teisiami ir tremiami į Rusijos gilumą. Kai kurių bajorų dvarai konfiskuojami, į Lietuvą atkeliami rusų kolonistai [...]. 1832 m. uždarytas Vilniaus universitetas – tuo pakirstas Vilniaus, kaip europinio lygio kultūros centro, vaidmuo. Be to, 1840 m. panaikinus Lietuvos Statuto galiojimą, įvesta Rusijos teisė. [...] 1863 m. sausio mėnesį Lenkijoje vėl išplieskė sukilimas, kuris greitai išplito ir Lietuvoje. [...] Sukilimo metu nepriklausomos valstybės idėja dar buvo nesubrendusi. Vyravo senosios valstybingumo tradicijos dvasia, t. y. buvo

kovojama dėl Lenkijos ir Lietuvos valstybės atkūrimo. [...] Sukilimų nuslopinus, galutinai išbraukti istoriniai krašto vardai. [...] Buvo uždrausta visoje imperijoje spausdinti bei iš užsienio įvežti visų lietuviškų leidinių senuoju raidynu.

Šaltinis B (Iš 1949 m. vasario 16 d. Lietuvos Laisvės Kovos Sąjūdžio (LLKS) Tarybos deklaracijos)

Lietuvos Laisvės Kovos Sąjūdžio Taryba, atstovaudama visoms Lietuvos teritorijoje esančioms vieningos vadovybės vadovaujamos karinėms visuomeninėms grupuotėms [...] skelbia: 1. LLKS Taryba [...] okupacijos metu yra aukščiausias tautos politinis organas, vadovaujantis politinei ir karinei tautos išsilaisvinimo kovai. [...] 3. Valstybinė Lietuvos santvarka – demokratinė respublika. 4. Suvereninė Lietuvos valdžia priklauso tautai. [...] 17. Asmenys, bolševikinės ar vokiškosios okupacijos metu išdavę Tėvynę bendradarbiavimu su priešais, savo veiksmais ar įtaka pakenkę tautos išsivadavimo kovai, susitepę išdavystėmis ar krauju, yra atsakingi prieš Lietuvos Teismą. [...] 19. Socialinė globa nėra vien atskirų piliečių ir organizacijų reikalas, bet vienas pirmųjų valstybės uždavinių. Ypatingą globą valstybė teikia išsilaisvinimo kovose nukentėjusiems asmenims ir jų šeimoms.

31. Remdamiesi šaltinio A teiginiu, nurodykite bendrą abiejų sukilimų tikslą. Koks europinis įvykis paskatino sukilti?

Teisingas atsakymas. Tikslas Atkurti Lenkijos ir Lietuvos valstybę (ATR). Išsivaduoti iš Rusijos priespaudos. Įvykis – revoliucijos Vakarų Europoje.

32. Remdamiesi šaltiniu A, nurodykite po du kiekvieno sukilimo padarinius. Nurodykite kiekvieno sukilimo padarinį, labiausiai sulėtinusį kultūrinę Lietuvos raidą.

Teisingas atsakymas. 1830 m. sukilimo padariniai:

1. Uždarytas (1832 m.) Vilniaus universitetas.
2. Panaikintas (1840 m.) Lietuvos statuto galiojimas.
3. Bažnyčių ir vienuolynų uždarinėjimas.
4. Stačiatikybės diegimas.
5. Cenzūros sugriežtinimas.
6. Trėmimai.
7. Kolonistų atkėlimas.
8. Kontribucija bajorams.

1863 m. sukilimo padariniai:

1. Uždrausta lietuviška spauda lotyniškais raidėmis.

2. Represijos prieš Katalikų bažnyčią.

3. Nustota vartoti žodį Lietuva.

33. Remdamiesi šaltiniu B, nurodykite du svarbiausius Lietuvos Laisvės Kovos Sąjūdžio tikslus.

Teisingas atsakymas. Atkurti nepriklausomybę. Sukurti demokratinę respubliką. Įtvirtinti tautos suverenitetą.

35. Kurio bendro tikslo siekimas atsispindi šaltiniuose A ir B? Remdamiesi žiniomis, paaiškinkite, kokią reikšmę lietuvių tautos istorinei raidai turėjo šio tikslo siekimas.

Teisingas atsakymas. Tikslas: siekiama išsivaduoti iš svetimšalių priespaudos; atstatyti valstybingumą; atgauti nepriklausomybę. Reikšmė Valstybingumo ir nepriklausomybės idėja buvo išsaugota ir palengvino atkurti šių dienų valstybę.

(2012 m. valstybinio brandos egzamino užduotis. Pakartotinė sesija 8-10)

2. Šaltinių nagrinėjimo pavyzdys Nr. 2. Šaltinio nagrinėjimas ir vertinimas

A šaltinis (Iš baudžiamosios bylos pažymos dėl R. Kalantos savizudybės fakto) Atliktos pomirtinės teismo-psichiatrinės ekspertizės ekspertams išnagrinėjus mokyklinius R. Kalantos rašinius, daugybę (virš 400) laiškų, piešinius, tėvų ir brolių, giminių, pažįstamų, pedagogų ir bendramokslių parodymus, medicininę medžiagą ir kt., nustatyta, kad R. Kalanta sirgo chronine psichine liga – šizofrenija, kad nusizudė būdamas liguistoje būklėje ir negalėdamas suprasti tikrosios savo veiksmų reikšmės ir vadovauti jiems.

Baudžiamojoje byloje visi ištardyti liudytojai parodė, kad R. Kalanta niekada nesidomėjo politika ir ideologiniais klausimais, nereikšdavo tuo klausimu savo pažiūrų. Kokiai nors organizacijai, apvienijančiai prijaučiančius „hipiams“, „bitlams“ ir pan., nepriklausė. [...] Baudžiamosios bylos medžiaga rodo, kad nėra duomenų, jog R. Kalantai būtų kas nors grasinęs, žiauriai su juo elgęsis, įpareigojęs jį nusizudyti. R. Kalanta turėjo visas sąlygas gyventi, mokytis, buvo pilnai materialiai viskuo aprūpintas, netgi jam nereikėjo mokantis dirbti. Nusizudė dėl savo liguistos psichinės būklės.

42. Remdamiesi A šaltiniu, parašykite du teiginius, kuriais apibūdinamas R. Kalantos poelgis. Paaiškinkite, ko buvo siekiama šiuo apibūdinimu.

2016 m. valstybinio brandos egzamino uždutis. Pagrindinė sesija. p. 11-12

Teisingas atsakymas: R. Kalanta sirgo psichine liga (šizofrenija); nusizūdė būdamas liguistoje būklėje; negalėdamas suprasti tikrosios savo veiksmų reikšmės; jis nesidomėjo to meto politika. Paaiškinimas – buvo siekiama įrodyti, kad R. Kalantos poelgis buvo ne politinis ir nenukreiptas prieš sovietinę sistemą.

Istorinio tyrimo/ tyrinėjimo darbas

1. Struktūra (darbo eiga)

Istorinio tyrimo/ tyrinėjimo veiklos dalys	Veiklų aprašymas	
	Mokinio veikla	Darbo vadovo veikla
Temos (probleminio klausimo) pasirinkimas ir formulavimas	Pasirenka, suformuluoja temą (probleminį klausimą), kuri būti aktuali ir įdomi mokiniui. Keliamas probleminis klausimas, formuluojama hipotezė, kuri reikalaus analizės, palyginimo, vertinimo ir aiškių išvadų. (Pvz. „Kaip XX a. pandemijos keitė kasdienį žmonių gyvenimą?“) Susitaria su darbo vadovu dėl vertinimo ir įsivertinimo kriterijų.	Konsultuoja ir padeda suformuluoti konkrečią temą, probleminį klausimą. Pristato vertinimo kriterijus ir susitaria dėl jų.
Planavimas	Numato tiriamojo darbo tikslą, formatą, suplanuoja darbų eigą ir numato rezultatus.	Konsultuoja
Darbo atlikimas ir rezultato apibendrinimas.	Atlieka tiriamąjį darbą.	Stebi, analizuoja mokinio atliekamo darbo eigą, pasiekimus fiksuoja vertinimo lentelėje.
Refleksija	Darbo rezultatų ir išvadų pateikimas bei pristatymas. Įsivertina savo darbą.	Įvertina mokinio darbą, pagal susitartus kriterijus.

2. Tiriomojo darbo forma

Eil. Nr.	Tiriomojo darbo dalys	Komentaras
1.	Pavadinimas	Aiškus ir konkretus temos pavadinimo suformulavimas.
2.	Turinys	Nuoseklus, logiškas turinio išdėstymas.
3.	Įvadas	Motyvuojama ir paaiškinama, kodėl mokinys pasirinko šią temą, šį probleminį klausimą ir pristatoma tyrimo eiga.
4.	Darbo tikslo pristatymas	Iškeliama hipotezė, plačiau pristatomas probleminis klausimas ir nurodomi duomenys, šaltiniai, kuriais remiantis bus atliekamas tiriamasis darbas.
5.	Šaltinių, duomenų pristatymas, apibendrinimas ir analizė.	Argumentuotų faktų, šaltinių, nuomonių pateikimas, jų klasifikavimas, teorijų kūrimas.
6.	Išvadų pateikimas	Formuluojant išvadas, patikrinama ar jos koreliuoja su darbo tikslu, paaiškinamas tyrimo išvadų sąlygotumas ir tolimesnių tyrinėjimų perspektyvos, suformuluojama argumentuota asmeninė nuomonė/ atsakymas apie nagrinėtą probleminį klausimą.
7.	Naudoti informaciniai šaltiniai	Literatūros šaltinių citavimas, pvz., Kudaba Č., Krupickas R. Lietuvos žemė. Kaunas: Šviesa, 2000; Statistikos departamento interneto svetainė http://www.stat.gov.lt (lietuvių kalba, žr. 2014- 03-03); Jungtinių tautų interneto svetainė http://www.un.org (anglų kalba, žr. 2014-03-02)
8.	Priedai	

3. Tiriomojo darbo vertinimas

Kriterijus	Kriterijaus aprašymas	Taškai
Darbo planavimas ir atlikimas		
1. Tyrimo tema (probleminis klausimas)	1.1 Tema suformuluota aiškiai ir konkrečiai	2
	1.2 Tema per plati arba per siaura	1
	1.3 Tema neaiški ir nesisieja su atliktu tiriamuoju darbu.	0
2. Turinys	2.1 Turinys aišku ir logiškas	2
	2.2 Turinys yra, bet jo skirstymo pagrindas neaiškus.	1
	2.3 Turinio nėra	0
3. Įvadas	3.1 Aiškiai ir išsamiai motyvuojamas temos, probleminio klausimo pasirinkimas, išsamiai pristatomas tyrimo procesas.	3
	3.2 Temos, probleminio klausimo pasirinkimo motyvas ir tyrimo procesas pristatomi tik bendrais bruožais.	2
	3.3 Temos, probleminio klausimo pasirinkimo motyvas ar tyrimo procesas pristatomi neaiškiai.	1
	3.4 Nėra įvado.	0
4. Tikslas	4.1 Aiškiai formuluojamas tyrimo tikslas, nurodyta hipotezė.	3
	4.2 Neaiškiai suformuluotas tyrimo tikslas, nurodyta hipotezė	2
	4.3 Neaiškiai suformuluotas tyrimo tikslas arba hipotezė	1
	4.4 Nėra nurodyto tikslo	0
5. Planavimas	5.1 Tyrimo planas aiškus, aptartas ir suderintas su darbo vadovu ir jo buvo laikomasi.	2
	5.2 Tyrimo planas buvo aiškus, aptartas su darbo vadovu bet jo laikomasi iš dalies.	1
	5.3 Tyrimo planas nebuvo aptartas su vadovu ir joks darbo atlikimo planas nepateiktas.	0
6. Informacijos	6.1 Nurodyti 3 tikslingi informacijos rinkimo būdai	3

rinkimas	(pvz. dokumentų analizė, interviu, pokalbis, anketavimas)	
	6.2 Nurodyti 2 tikslingi informacijos rinkimo būdai.	2
	6.3 Nurodytas 1 tikslingas informacijos rinkimo būdas	1
	6.4 Nėra pateikti informacijos pateikimo būdai	0
7. Šaltiniai	7.1 Darbe panaudoti 4 įvairūs šaltiniai (pvz. dokumentai, vaizdo, garso medžiagos, monografijos ir t.t.)	4
	7.2 Darbe panaudoti 3 įvairūs šaltiniai	3
	7.3 Darbe panaudoti 2 įvairūs šaltiniai	2
	7.4 Darbe panaudotas 1 šaltinis	1
	7.5 Neaišku, kokie šaltiniai darbe naudoti.	0
8. Duomenų apibendrinimas	8.1 Išanalizuota ir apibendrinta surinkta informacija ir duomenys.	3
	8.2 Pateikta informacijos ir duomenų analizė nėra išsami.	2
	8.3 Pateikta fragmentinė informacijos ir duomenų analizė	1
	8.4 Nepateikta duomenų analizė	0
9. Išvados	9.1 Remiantis surinkta informacija, padarytos argumentuotos ir logiškos išvados, patvirtinama arba atmetama iškelta hipotezė, atsispindi asmeninė argumentuota autoriaus nuomonė.	4
	9.2 Remiantis surinkta informacija, padarytos argumentuotos išvados, atmesta arba patvirtinta iškelta hipotezė.	3
	9.3 Pateiktos išvados, tačiau trūksta argumentų joms įrodyti.	2
	9.4 Neaiškios ir su tiriamojo darbo tikslu nesusijusios išvados.	1
	9.5 Nėra pateiktų išvadų.	0
10. Literatūra	10.1 Tinkamai pateiktas naudotos literatūros sąrašas.	2
	10.2 Netinkamai pateiktas naudotos literatūros sąrašas.	1
	10.3 Nepateiktas naudotos literatūros sąrašas.	0
11. Mokinio	11.1 Pateiktas išsamus ir aiškus pagal numatytus	3

įsivertinimas	kriterijus tiriamojo darbo proceso ir rezultato įsivertinimas.	
	11.2 Pateiktas apibendrintas pagal numatytus kriterijus tiriamojo darbo proceso ir rezultato įsivertinimas.	2
	11.3 Pateiktas nepilnas įsivertinimas, neužpildytos įsivertinimo formos dalys.	1
	11.4 Nepateiktas įsivertinimas.	0
Darbo pristatymas		
12. Pristatymas	12.1 Kūrėjas prisistato ir paaiškina tiriamojo darbo idėją, jos pasirinkimo motyvus, išsamiai pristato jos realizavimo etapus ir rezultatus.	4
	12.2 Kūrėjas prisistato ir paaiškina tiriamojo darbo idėją, jos pasirinkimo motyvus, pristato jos realizavimo etapus ir rezultatus.	3
	12.3 Kūrėjas pristato tiriamojo darbo idėją, tačiau nevisiškai aiškūs pasirinkimo motyvai, realizavimo etapai ir rezultatai.	2
	12.4 Neaiškiai pristatoma tiriamojo darbo idėja, jos realizavimas ir rezultatai.	1
	12.5 Tiriamojo darbo idėja ir jos realizavimas nepristatyti.	0
13. Pristatymo būdas	13.1 Pristatymas kūrybiškas, vaizdus (naudojama IKT ar kitos priemonės), pristatymo kalba sklandi ir aiški.	3
	13.2 Pristatymas vyksta tik žodžiu, pristatymo kalba pakankamai sklandi ir aiški.	2
	13.3 Pristatymas vyksta žodžiu, pristatymo kalba nesklaidi.	1
	13.3 Kūrinys nepristatomas.	0
14. Atsakinėjimas į klausimas.	14.1 Konkrečiai ir išsamiai atsakoma į vertintojo (-ų) klausimus.	2
	14.2 Į klausimus atsakoma bendrai.	1
	14.3 Į klausimus neatsakoma.	0
Bendra taškų suma (40):		

4. Mokinio istorinio tyrimo/tyrinėjimo darbo įsivertinimo lentelė

Kriterijus	Įsivertinimo aspektai
Temos, probleminio klausimo pasirinkimo motyvai.	<ul style="list-style-type: none"> • <i>Kodėl pasirinkau būtent šią temą, šį probleminį klausimą?</i>
Planavimas	<ul style="list-style-type: none"> • <i>Kaip sekėsi planuoti savo veiklas?</i> • <i>Kas buvo sunkiausia ir lengviausia planuojant savo veiklas?</i>
Darbo atlikimas	<ul style="list-style-type: none"> • <i>Kas sekėsi geriausia? (nurodyti keletą dalykų)</i> • <i>Kas sekėsi sunkiausia? (nurodyti keletą dalykų)</i>
Darbo apibendrinimas	<ul style="list-style-type: none"> • <i>Ką naujo sužinojau? (dalykinės žinios)</i> • <i>Kokiu savo įgūdžius patobulinau?</i>
Įvairios pastabos	<ul style="list-style-type: none"> • <i>Kas buvo netikėta atliekant šį darbą?</i> • <i>Kokie klausimai dar liko neatsakyti atlikus šį darbą?</i>

Istorinis tyrimas/tyrinėjimas gali būti mokinio istorijos brandos darbo sudedamoji dalis.

Mokinio istorijos esė (naratyvas raštu): paskirtis, pagrindiniai elementai, vertinimas

Istorijos esė – gana laisvos formos tekstas, turintis akademinės kalbos elementų, kuriame išreiškiamas autoriaus požiūris į vieną ar kitą problemą, išryškinama rašančiojo nuomonė. Esė yra argumentai raštu. Tinkamiausia ją kurti, remiantis pateiktais istoriniais šaltiniais. Šaltinius reikia interpretuoti, susieti su turimomis žiniomis ir padaryti išvadas. Svarbiausi reikalavimai – pademonstruoti gebėjimą suprasti istorijos problemą, interpretuoti istorijos šaltinius, sieti juos su pateikta tema (problema) ir jais remiantis kurti istorinį pasakojimą.

Esė struktūra. Nors esė struktūra gana laisva, tačiau būtinos tokios dalys - įžanga (problemos kėlimas, suintrigavimas), dėstymas (problemos skaidymas dalimis, argumentacija, jos parėmimas citatomis, vaizdiniais), išvados (pagrindinis akcentas).

Įžangoje turėtų būti savais žodžiais paaiškinama problemos esmė, konstatuojama tezė. Pagrindinė esė idėja yra pateikiama viename sakinyje – vadinamame tezės konstatavime. T.y. tas pagrindinis sakinyje įvade turi aiškiai parodyti, kas pristatoma esė. Įvade svarbu nusakyti pateiktų šaltinių ryšį su nagrinėjama problema. Galima pristatyti ir klausimo sprendimo variantus, net parodyti ir savą požiūrį į problemą. Gera pradžia turėtų iš karto suintriguoti, sudominti.

Dėstymas – pagrindinė esė dalis, kurioje pagrindžiama sava idėja, parodomi kitų idėjų ar požiūrių trūkumai, išdėstomi argumentais grindžiami samprotavimai. Argumentai yra iliustracinė darbo dalis. Šioje dalyje autorius parodo ką žino apie tai, įrodo, kad žino, ir pateikia

pavyzdžius. Pateikiami gerai apgalvoti ir atrinkti pavyzdžiai. Jei jų nedaug, galima pateikti išsamiau. Tai įrodys skaitytojui, kad autorius žino tai, ką tvirtina, ir priverčia patikėti argumentų teisingumu.

Dėstymą turėtų sudaryti pastraipos, kuriose istorijos žinios yra susijusios tam tikru loginiu ryšiu. Kiekviena pastraipa turi būti ir informatyvi, ir struktūruota. Tai reiškia, kad kiekvienoje pastraipoje turėtų būti svarbus teiginys ir tą teiginį pagrindžiantys faktai. Faktų turėtų būti pateikta pakankamai – tai rodo, kad autorius turi užtektinai žinių ir jomis remdamasis gali atlikti analizę. Svarbu tik nepadaryti dalykinių klaidų ir naudoti tuos faktus, kurie glaudžiai siejasi su gvildinama tema. Su esė tema nesusijusių faktų pateikimas darbą silpnina. Pastraipos pabaigoje pateikiamos dalinės išvados. Norint sujungti visus išdėstytus argumentus į visumą, reikia naudoti specialius pereinamuosius žodžius (jei reikia – sakinius), pastraipos pradžioje ar pabaigoje, kad lengviau būtų dėstomąją dalį skaityti.

Išvados. Jomis baigiasi esė. Išvadose siekiama parodyti, kad tai, kas pradžioje buvo apibrėžta ir vėliau išdiskutuota, yra iš tiesų pagrįsta. Išvados apibendrina arba dar kartą konstatuoja pagrindinę esė idėją. Skaitytojas turi pajusti, kad esė baigta. Turi atrodyti, jog daugiau nėra ką pridurti. To galima pasiekti susiejant pradžią ir pabaigą.

Esė tipai. Esė gali būti įvairių tipų:

1. Esė analizė/įvertinimas. Vertinamos asmenybės, idėjos, žmonių ar vyriausybių veiksmai. Vertinama pagal pasirinktus kriterijus. Esė būtinai aptariami kriterijai, kuriais remiantis vertinama ar analizuojama.

2. Aiškinimo esė. Aiškinama kaip ar kodėl kažkas vyko (ar vyksta). Reikia paaiškinti skirtingas priežastis/motyvas ir padarinius. Kiekviena priežastis ar motyvas aiškinami atskirai.

3. Pasirinkimo esė. Pasirenkamas objektas, idėja ar veiksmas, kurį norima aptarti/įvertinti.

Galimi ir kiti esė tipų – **įvykių sekos, aprašymo/apibūdinimo, klasifikavimo, apibrėžimo** – kurie tėra aprašytų pirmų modifikuoti variantai.

Esė vertinimo rodikliai.

I. Įvadas į temą.

- savais žodžiais paaiškinta problemos esmė / konstatuota tezė;
- intriguojanti, susidomėjimą kelianti pradžia ar perėjimas į dėstymą;
- paaiškintas pateiktų šaltinių, jų autorių ryšys su nagrinėjama tema;
- pristatyti klausimo sprendimo variantai ir/ar savas požiūris/pozicija.

II. Temos atskleidimas.

1-2 – tema išdėstyta, tačiau tai – tik paprastas pasakojimas;

3-4 – tema atskleista paviršutiniškai, pateikiamas tik vienas požiūris, grindžiamas pavyzdžiais;

5-6 – tema yra atskleista pakankamai gerai, pateikiami keli pavyzdžiais iliustruojami požiūriai;

7-8 – tema yra visiškai atskleista, analizuojami pavyzdžiais iliustruojami požiūriai, pasitelkiami palyginimai, priežasties ir pasekmės ryšiai.

9-10 – tema yra visiškai atskleista, analizuojami ir įvertinami pavyzdžiais iliustruojami požiūriai, pasitelkiami palyginimai, priežasties ir pasekmės ryšiai.

III. Savų žinių pritaikymas

faktografijos, lokalizacijos, istorinės terminijos pateikimas:

- naudojamas reikalingos, tik su tema susijusios datos, pateikiamos be klaidų;
- naudojami reikalingi, tik su tema susiję faktai, pateikiami be klaidų;
- naudojamas reikalingos, tik su tema susijusios vietovės, pateikiamos be klaidų;
- naudojamas reikalingos, tik su tema susijusios sąvokos, pateikiamos be klaidų;

IV. Šaltinių naudojimas

- reikalingų faktų iš šaltinių „ištraukimas“;
- šaltinių sąsajų pademonstravimas;
- jų interpretavimas atsižvelgiant į autorystę.

V. Išvadų formulavimas

- pagrindinės esė idėjos apibendrinimas / konstatavimas dar kartą;
- darbo autoriaus asmeninis požiūris, tačiau jis nėra pagrįstas;
- darbo autoriaus asmeninis požiūris, pagrįstas vienu dviem esminiais argumentais.

VI. Bendras raštingumas

Skiriami tokie vertinimai (balai, jų pagrindimo aprašymas):

0 – autorius nekreipia dėmesio į rašybą;

1 – santykinai daug kalbos (gramatinių) ir skyrybos klaidų;

2 – santykinai mažai kalbos (gramatinių) ir skyrybos klaidų;

3 – praktiškai nėra kalbos (gramatinių) ir skyrybos klaidų.

Taip pat siūlome paskaityti L. Duobienė straipsnį, “Kaip rašyti esė?” https://www.fsf.vu.lt/dokumentai/katedros/edukologijos/Kaip_ra%C5%A1yti_es%C4%97.pdf

Pateikiame 3 mokinių esė pavyzdžius iš 2022 m. istorijos olimpiados tema „*Įvertinkite Lietuvos vidaus ir užsienio politikos pasiekimus ir nesėkmes autoritarinio valdymo metais*“.

1 mokinio esė.

Pirmasis nepriklausomos Lietuvos egzistavimo dešimtmetis nebuvo pažymėtas įspūdingomis pergalėmis nei vidaus, nei užsienio politikoje. 1920 m., po L. Želigovskio kariuomenės įžengimo, Lietuva prarado savo sostinę Vilnių Lenkijai, o 1923-24 m., po valdžios remto sukilimo ir ilgų diskusijų su Ambasadorių konferencija, nors ir buvo atgautas Klaipėdos kraštas, Lietuva pradėjo laikotarpį gilios lietuvių ir vokiečių nesantaikos. Taigi, vien pirmaisiais Lietuvos valstybės egzistavimo metais buvo nubrėžtos gairės visai ateinančiai tarpukario Lietuvos politinei kasdienybei. Smetoninės Lietuvos (1926 gruodis-1940 birželis) veikimas užsienio politikoje buvo pažymėtas nuolatine šalies įtampa su Lenkija, Vokietija, kitomis dviem Baltijos šalimis; be to, ryškios ir pavojingosios buvo Lietuvos suartėjimo su Sovietų Sąjunga tendencijos. Be to, kadangi įtampa buvo ryški Lietuvos užsienio politikoje, panaši ji vyravo ir jos vidaus politikoje: nesibaigianti įtampa tarp valdančiosios, Tautininkų, partijos bei opozicinių, nors ir uždraustų, partijų; spaudos ir kultūros cenzūra – visa tai buvo Lietuvos tarpukario aktualijos. Ir vis dėlto, nepaisant šių kelių minėtųjų nesėkmių, tarpukarinės Lietuvos valdininkija ir visuomenė vis vien gebėjo ir pasiekė daug laimėjimų: būtų tai kultūrinėje, politinėje ar ekonominėje plotmėje. Taigi, lygiai kaip ir bet kurios kitos jaunos valstybės XX a. pirmojoje pusėje, Lietuvos visuomenės gyvenimas, ypač autoritarinio valdymo laikotarpiu, buvo pažymėtas ir pergalėmis, ir nesėkmėmis.

Smetonos autoritarinio valdymo metais Lietuva turėjo 4 diplomatijos vadovus: A. Voldemarą (1926 m. gruodis-1929 m.), D. Zaunių (1929-1934 m.), S. Lozoraitį (1934-39 m.) ir J. Urbšį (1939-1940 m. birželis). Lygiai kaip ir Ministrai Pirmininkai, Lietuvos Užsienio reikalų ministrai buvo skirtingi: jų komandos fokusavosi į skirtingus šalies diplomatijos aspektus, o, be kita ko, ir sprendė skirtingos kilmės krizes. Vis dėlto kiekvieno iš jų kadencijos buvo pažymėtos nemažo masto pasikeitimais Lietuvos užsienio reikalų erdvėje. Lietuvos diplomatija, kaip kad mažos, tačiau net kelis neišspręstus teritorinius klausimus turinčios valstybės diplomatija, susidūrė su nemažai iššūkių, iš kurių dalis pasibaigė nesėkmėmis. Pirmiausia paminėtina tai, kad dar prieš Smetonos valdžios įsigalėjimą, 1926 m. rugsėjį, tuometinis šalies Užsienio reikalų ministras M. Sleževičius pasirašė nepuolimo ir bendradarbiavimo sutartį su Sovietų Sąjunga. Šis jo sprendimas, nors ir buvo padarytas prieš įsigalint autokratinei valdžiai, darė didelę įtaką ateities diplomatijos vadovų kabinetams: Lietuva, ne taip kaip Latvija ar Estija, ir priešingai, nei kad būtų norėjusios Didžioji Britanija ar JAV, visą savo tarpukario laikotarpį nuosekliai artėjo su sovietine valdžia. Tai, galiausiai, nulėmė ne iki galo artimų santykių su britų diplomatija susiformavimą. Be kita ko, toks artimas Lietuvos ir SSRS bendradarbiavimas galėjo būti ir vienas iš faktorių, kuris lėmė Lietuvos politiką 1940 m. birželį sovietų atstovų įteikto ultimatumo priėmimą ir Lietuvos įtraukimą į sovietinę imperiją. Kaip dar viena Lietuvos diplomatijos nesėkmė galėtų būti įvardijami ir priešiški vokiečių valdžios veiksmai Lietuvos atžvilgiu po 1933 m., kuomet į valdžią atėjo nacionalsocialistų partija. Itin sudėtingas krizes, susijusias su Vokietija, teko spręsti net dviem Lietuvos diplomatams – D.

Zauniui ir S. Lozoraičiui. 1934-35 m. laikotarpiu, kuomet hitlerinės Vokietijos remiamos jėgos aktyviai persekiojo lietuvius ir kėlė neramumus Klaipėdos krašte, Lietuvoje buvo pradėtas teismo procesas prieš daugiau nei 60 nacistinių veikėjų. Galiausiai, 1935 m. kovą, baigiantis Noimano-Zaso bylai, 4 nacių veikėjai buvo nuteisti mirčiai. Tokia bylos baigtis bei tai, jog 1934 m. Lietuvos valdžia uždraudė nacių partijų veikimą Lietuvoje, sukėlė nemažą pasipiktinimą Trečiojo Reicho valdžios tarpe ir, galiausiai, netgi privedė prie Vokietijos (beje, pagrindinės Lietuvos ekonominės partnerės) iškelto embargo Lietuvai. Krizei besitęsiant net kelerius metus, Vokietijos valdžios padaryta žala Lietuvos visuomenei ir ekonomikai buvo gana didelė. Galiausiai, paskutinė išdava, kilusi iš šių įvykių, buvo ir 1939 m. kovo mėnesį Vokietijos Lietuvai iškeltas ultimatumas, kurį priėmusi, Lietuva atidavė agresorei mažiau nei prieš 20 metų atkovotą Klaipėdos kraštą. Taigi, Vokietijos ir Lietuvos santykių vystymasis tarpukariu sukėlė nemažai nesėkmių Lietuvių valstybės vystymesi. Paskutinis aspektas, apibūdinantis Lietuvos nesėkmes užsienio politikoje, yra susijęs su Lenkija. Nors tarpukariu Lietuvai principingai kovoti prieš Lenkiją sekėsi pakankamai gerai, itin didelis pralaimėjimas buvo 1938 m. kovo mėnesį Lenkijos valdžios iškeltas ultimatumas Lietuvai, reikalavęs, jog Lietuva užmegztų santykius su ja. Lietuvos diplomatijai bei visam Tūbelio Ministrų kabinetui šis ultimatumas buvo didelis iššūkis, kadangi jo priėmimas reiškė galutinį Vilniaus krašto, kurį Lietuva vis dar įvardijo kaip savo sostinę, atsisakymą. Ir vis dėlto, siekiant nepradėti karinio konflikto ir taip įtampoje skendinčioje Europoje, Lietuvos diplomatijai teko priimti Lenkijos ultimatumą ir iškešti diskreditacijos ir visuomenės nusivylimo gėdą. Taigi, visi šie aspektai – Lietuvos santykiai su SSRS, Vokietija bei Rusija – buvo susiję su nemaža dalimi šalies patirtų nesėkmių, kurios diskreditavo Lietuvos diplomatiją ir kėlė nepasitenkinimą šalies viduje.

Vis dėlto paminėtinos ir sėkmės, kurių pavykta pasiekti Lietuvos diplomatijos atstovų; o sėkmių tikrai būta. Pirmiausia, didis laimėjimas buvo pirmojo Smetoninės Lietuvos užsienio reikalų ministro A. Voldemaro pasirašytas Lietuvos Konkordatas su Popiežiumi 1927 m. rugsėjį. Šios sutarties pasirašymas Lietuvai buvo itin naudingas, nes sugebėjo neutralizuoti įtampą, kuri nuo trečio dešimtmečio pradžios buvo kilusi tarp Lietuvos ir Vatikano. Be to, Konkordato pagrindu buvo pripažintos Lietuvoje veikusios vyskupijos, o ir Lietuvos vyskupai, anksčiau skirti vien Popiežiaus nuožiūra, dabar turėjo būti suderinti su Lietuvos Katalikų Bažnyčios atstovais. Galiausiai, Konkordatas ne tik sukėlė pasitenkinimą giliai tikinčioje Lietuvos visuomenėje, bet ir leido Lietuvai užsitikrinti Popiežiaus tam tikro lygio paramą tarptautinėje erdvėje. Kitos dvi sėkmės, kurių pavykta pasiekti ministrui D. Zauniui, buvo susijusios su Tarptautiniu Hagos Teismu. Šio teismo sprendimu, Lietuva laimėjo bylas ir prieš Lenkiją (1931 m.), ir prieš Vokietiją (1932 m.) – taigi, prieš dvi stipresnes už save Europos jėgas. Kovoje su Lenkija, Lietuva sugebėjo įrodyti, jog ji neprivalo tiesti geležinkelio linijos tarp šių dviejų šalių teritorijos, o kovoje su Vokietija Lietuva įrodė, jog jos veiksmai Klaipėdos Seimelio ir Direktorijos vadovo atžvilgiais buvo teisingi. Taigi, tokios Lietuvos pergalės ne tik pakėlė Lietuvos autoritetą tarptautinių santykių erdvėje, bet ir įkvėpė Lietuvos visuomenę, vertė ją pasitikėti savo politikais. Galiausiai svarbios buvo ir trajektorijos, kuriomis Lietuva gilino savo santykius su kitomis valstybėmis: pavyzdžiui, D. Zauniui esant ministru, buvo pasirašyta nemažai prekybos ir bendradarbiavimo sutarčių su kitomis Europos valstybėmis (Čekoslovakija, Prancūzija, Skandinavijos šalimis, Latvija, Estija), atidarytos ir kelios naujos atstovybės užsienio šalyse. Toks aktyvus jo veikimas gilino Lietuvos sąsajas su kitų valstybių ir diplomatais, ir ekonomikomis. Be to svarbu ir tai, kad D. Zauniui pavyko suderinti, o S. Lozoraičiui – pasirašyti „Baltijos santarvės“ bendradarbiavimo sutartį su Latvija ir Estija. Ši sutartis (deklaracija) sutvirtino Lietuvos santykius su kitomis Baltijos šalimis ir leido vystyti nuoseklią, suvienodintą ir dėl to – stipresnę užsienio politiką. Galiausiai, laimėjimu gali būti laikoma ir 1939 m. spalį Lietuvos pasirašyta sutartis su Sovietų Sąjunga, kurios pagrindu Lietuvai buvo gražinta jos sostinė, Vilnius. Išties, nors sutarties pagrindu į Lietuvą buvo įvesti 20 tūkst. raudonarmiečių ir netgi buvo sudarytas pagrindas 1940 m. birželio ultimatumui,

Vilniaus atgavimas Lietuvos visuomenei buvo itin didelio masto laimėjimas, įprasminęs visą tarpukario Lietuvos egzistavimą. Taigi, laimėjimų Lietuvos užsienio politikoje būta daug, o ypač tokių, kurie sukėlė pasitenkinimą šalies visuomenės tarpe.

Kalbant apie Lietuvos vidaus politiką, joje būta kelių pralaimėjimų, kurie galėjo sukelti nepasitenkinimą Smetonos valdomos Lietuvos piliečių tarpe. Pirmiausia paminėtina tai, kad būta net kelių susidūrimų tarp šalies valdininkijos ir Katalikų Bažnyčios. Keli tokie susirėmimai kėlė nemažą trintį tarp giliai tikinčios Lietuvos visuomenės bei jos valdžios. Pavyzdžiui, 1928 m. Lietuvos Ministras Pirmininkas A. Voldemaras aktyviai siekė uždaryti Telšių Kunigų seminariją, ją vadindamas nelegalia institucija, o 1929 m. jis siekė sumažinti finansavimą Lietuvos Universiteto Teologijos fakultetai. Tokie valdžios veiksmai kėlė nepasitenkinimą šalies visuomenėje ir netgi diskreditavo ją jos žmonių akyse. Taip pat paminėtina ir tai, kad nemažai nepasitenkinimo Lietuvos viduje kėlė ir spaudos cenzūros lygis, kuris egzistavo, valdant A. Smetonai. Išties, nors dauguma šalies periodinių leidinių neturėjo kęsti aukšto lygio represijų dėl straipsnių, kuriuos jie spausdino, vis dėlto paminėtina, kad Tautininkų spauda (kaip kad laikraštis „Lietuvos Aidas“) galėjo reikštis daug laisviau nei kad krikdemų „XX amžius“ ar Socialdemokratų „Socialdemokratas“. Be to, 1935 m. Smetonos valdžios išleistas Spaudos Įstatymas reikalavo, kad kiekvienas laikraštis, valdžios paprašytas, išspausdintų jos reikalaujamus straipsnius. Tokia cenzūra ribojė tam tikrą dalį kūrėjų. Beje, susijusio su spauda paminėtina ir tai, kad bibliotekų ir knygynų tinklas Lietuvoje, nors ir buvo plėstas visą IV dešimtmetį, buvo gana ribotas ir vargiai prisidėjo prie knygos populiarinimo. Galiausiai, paminėtina ir tai, kaip Lietuvos valdžia tvarkėsi su ekonominėmis ją ištikusiomis problemomis. 1933-35 m., prasidėjus neramumams Klaipėdos krašte, o 1934 m. Vokietijai pradėjus ekonominį embargą Lietuvai, šalies valdžia pradėjo vadinamąją „žąsų politiką“, kuria reikalavo kiekvieno valdininko, su kiekviena alga, pirkti žąsį iš lietuvių ūkininko. Tokia politika nepasiteisino, o ir engiamai ūkininkai nesijautė valdžios pakankamai ginami. Be to, Lietuvos užsienio diplomatai, prasidėjus ir šiai, ir Ekonominiai pasaulio krizei, siekė užtikrinti tvirtesnius ekonominius santykius su Didžiąją Britanija, kuri importuodavo didelę dalį Lietuvos eksporto. Deja, ir šios (D. Zaunias ir S. Lozoraičio) pastangos vargiai pasiteisino, kas galiausiai privedė prie 1935 m. Suvalkijos ūkininkų streiko. Taigi, nesėkmių Lietuvos vidaus politikoje būta. Vis dėlto paminėtina, kad jos nesukėlė pernelyg didelio nepasitenkinimo visuomenės tarpe: Smetonos valdymo laikotarpiu išpuolių, besipriešinančių valdžiai, būta vos mažiau nei 10, o ir dauguma iš jų pavykę suvaldyti.

Ir vis dėlto, kaip jau minėta, sėkmių Lietuvos vidaus politikoje lygiai taip pat būta, dauguma jų gebėjo nustelbti ir kylančias nesėkmes. Autokratinis Lietuvos režimas nebuvo itin represyvus, valdžia išties stengėsi savo žmonių gyvenimus padaryti geresnius (ne veltui Smetonos diktatūrai ir prigijo „Aksominės diktatūros“ terminas). Kas susiję su kultūrine Lietuvos valdžios politika, menininkai šalyje išties turėjo daug laisvės reiškimuisi, o tą šalies valdininkai netgi propagavo. Pavyzdžiui, IV dešimtmetyje įsteigta Lietuvos premija skatino literatūros kūrėjus kandidatuoti ir gauti piniginę premiją už savo leidžiamus darbus (pvz. I. Simonaitytę, J. Aistį, B. Brazdžionį ir kitus). Be to, 1930 m. vykusį „Vytautiada“, skirta paminėti Vytauto Didžiojo 500-osioms mirties metinėms, irgi sukūrė daugybę būdų, kurie skatino šalies menininkus kurti ir dalintis sava kūryba su visuomene. Taip pat paminėtinas ir Valstybės Teatras, kuris tapo visos Lietuvos kultūriniu židiniu ir, išties, buvo propaguojamas ir finansuojamas Lietuvos valdžios. Taip pat, kas susiję su sėkmėmis, paminėtina ir Lietuvos tautinių mažumų situacija. Išties, Lietuvoje kitataučiai nebuvo engiami, jų integracija į visuomenę buvo skatinama, o ir pats šalies vadovas teigė, kad nors „lietuviai yra savo valstybės kūrėjai“, kitataučiai turėtų būti lietuvių „padėjėjais“. Išties, kadangi Lietuvos valdžia buvo tokia atvira tautini mažumų saviraiškai, čia veikė nemažai jų bendrijų, organizacijų, o ir žydų tautinė mažuma Lietuvoje vadino Antaną Smetoną „žydų karaliumi“. Galiausiai, paminėtina ir tai, kad Lietuvos ekonomika A. Smetonos valdymo laikotarpiu pakankamai sparčiai augo: kūrėsi ir tobulėjo jos pramonės sektorius,

bendradarbiaujant su užsienio valstybėmis netgi buvo skatinami monopolio kūrimai (kaip kad Švedijos įgytas degtukų monopolis), vystėsi ir žemės ūkis. Taigi, veik visi Lietuvos visuomenės saviraiškos aspektai – kultūriniai, ekonominiai, socialiniai – Lietuvos valdžios buvo skatinami ir propaguojami, kad Lietuvos visuomenė A. Smetonos valdžiai kūrė palankią ir palaikančią.

A. Smetonos Lietuvos valdymo laikotarpiu buvo pasiekta nemažai sėkmių šalies ir vidaus, ir užsienio politikoje. Sustabilizuota ekonomika, kultūrinės plotmės gilinimas, atgautas Klaipėdos kraštas, tarptautinių teismo procesų laimėjimai – visos šios sėkmės lydėjo ir skatino Lietuvos visuomenės vystymąsi ir tobulėjimą. Nors būta ir nesėkmių – kaip kad Vilniaus krašto neturėjimas, Klaipėdos netekimas ar ekonomikos kryčiai – visas jas galiausiai nustelbė šalies laimėjimai. Taigi, nors 14-a metų trukęs A. Smetonos valdymo laikotarpis ir baigėsi nesėkme, jo „Aksominė diktatūra“ suformavo savarankišką ir atsparią visuomenę, kuri, po to opresuojama, sugebėjo išlikti, o jos pagrindu ir liko tarpukario visuomenė laimėjimai.

2 mokinio esė.

XX a. pradžioje Pirmojo Pasaulinio karo smarkiai supurtytame Europos žemyne iš pagrindų pasikeitė šimtmečius gyvavusios jėgų pusiausvyros, sunyko imperijos, prasidėjo revoliuciniai judėjimai. Dešimtys iš senųjų imperijų priespaudos susikūrusių naujų valstybių Senajame kontinente susidūrė tiek su vidaus, tiek ir su išorės problemomis, jų tarpe ir Lietuvos respublika. Ypatingai aktualios šios problemos tapo autoritarinio valdymo metais, kuomet Lietuvos valstybę valdė prezidentas Antanas Smetona. Tuo metu priimti sprendimai iki šių dienų dažnai yra vertinami prieštarinai, todėl tiek užsienio tiek ir vidaus politikoje buvo didžiulį pasiekimų, bet ir dar skaudesnių nesėkmių.

Užsienio politikoje buvo atlikta nemažai klaidų, kurių neigiama įtaka ilgalaikėje perspektyvoje Lietuvai neleido įsitvirtinti tarptautinėje arenoje. Autoritarinio valdymo metais, kaip ir demokratinio valdymo metu, Vienas iš opiausių užsienio politikos uždavinių Lietuvai buvo susigražinti Vilniaus kraštą. Nors okupacijos išvakarėse tą pavyko įgyvendinti, tačiau mainais 1939 metų spalį pasirašyta tarpusavio pagalbos sutartis bei įsileisti SSRS kariniai daliniai neleidžia Vilniaus susigražinimo laikyti naudingą užsienio politikos pasiekimu. Tokių brangiai kainavusių sostinės susigražinimą lėmė, diplomatiškais keliais nepavykęs bendradarbiavimas su Lenkija. Nors šių valstybių santykiai nuo pat Nepriklausomybės kovų buvo priešiški viena kitai, tačiau Lietuvos nesugebėjimas savomis sąlygomis užmegzti draugiškų diplomatinių santykių vėlesniu laikotarpiu lėmė viso Baltijos regiono susiskaldymą. Nors Lietuvos delegacijos 3 dešimtmečio pabaigoje, vadovaujamos Augustino Voldemaro, Tautų sąjungos posėdžiuose sugebėjo išlaikyti Vilniaus klausimą atvirą (nepaisant didelių Lenkijos delegacijos pastangų jį uždaryti), tačiau tiek Lietuvos pozicijos nelankstumas, tiek ir Profesoriaus Augustino Voldemaro karštas būdas bei ekscentriška asmenybė neleido Lietuvai surasti daug sąjungininkų demokratiškų valstybių tarpe. Šie nedideli užsienio politikos laimėjimai ilgalaikėje perspektyvoje susilpnino ne tik Lietuvą, bet ir jos kaimynes. Lenkija, sąjungininkų sukurta po Pirmojo pasaulinio karo kaip buferinė zona tarp Vokietijos ir SSRS, turėjo užtikrinti Baltijos regiono saugumą bei klestėjimą. Lietuvos diplomatinis konfliktas su Lenkija, nors ir turintis teisėtą pagrindą susigražinti Vilnių, neleido Lietuvai, Latvijai, Estijai ir Lenkijai plėtoti ekonominių ir karinių ryšių, kurie būtų galėję peraugti į Baltijos antantę ir bent iš dalies padėję išvengti visiškos Pabaltijo regiono kapituliacijos prieš nacistinę Vokietiją ir SSRS. Todėl, Lietuvos nesugebėjimas sukurti draugiškų diplomatinių santykių su Lenkija ilgalaikėje perspektyvoje gali būti vertinamas kaip didžiausia užsienio politikos klaida, turėjusią neigiamos įtakos ne tik Lietuvai bet ir kaimyninėms šalims.

Vidaus politikoje Lietuva autoritarinio režimo metais pasiekė didelių laimėjimų, tačiau jų svarbą menkina padarytos autoritarinio režimo klaidos. Antano Smetonos valdymo metu Lietuva sugebėjo pasiekti nemažų laimėjimų tiek ekonomikoje, tiek ir karo pramonės, kultūros bei sporto srityse. Šiuo laikotarpiu litas sugebėjo išlikti stabilia valiuta, pramonė ir žemės ūkis stabiliai didino savo produkcija. Lietuvių sviestas ir kiaulės buvo eksportuojamos į visą Europą. Taip pat, Vienas iš talentingiausių to meto Lietuvos karininkų Antanas Gustaitis kūrė lietuviškus lėktuvus ANBO kurie darė įspūdį kitų šalių aviatoriams. O sportininkai garsino Lietuvos vardą po visą Europą savo pasiekimais. Vieni žymiausių iš jų būtų 1937 m. ir 1939 m. Europos krepšinio čempionato vyrų aukso medaliai bei 1938 m. moterų Europos krepšinio čempionato aukso medaliai. Būtent 1939 m. ir čempionatui buvo pastatyta Kauno sporto halė, kuri tapo Lietuvos kultūros centru ir yra išsilaikiusi iki šių dienų. Taip pat, Lietuvos mokyklose buvo įvestas privalomas pradinis mokslas, kurio dėka buvo diegiamas patriotiškumas ir meilė tėvynei visiems jaunuoliams. Tačiau nepaisant šių laimėjimų, vidaus politikoje buvo neišvengta ir kelių esminių klaidų. Po 1926 m. gruodžio 17 d. perversmo į valdžią atėjus Antanui Smetonai su tautininkais, valstybės viduje prasidėjo pokyčiai, kurie turėjo neigiamos įtakos valstybės ateičiai. Buvo įvestas autoritarinis valdymas, atsirado spaudos cenzūra, karinė padėtis, nuslopintas kairiujų pažiūrų vedamų žmonių sukilimas Tauragėje 1927 m., 1934 m. ir voldemarininkų perversmo bandymas, o vėliau 1936 m. buvo uždraustos visos politinės partijos, apart tautininkų. Šie sprendimai, nors ir padėję Antanui Smetonai įtvirtinti savo, kaip Tautos Vado kultą ir sustiprinti valdžią, turėjo neigiamos įtakos valstybės ateičiai. Autoritarinis valdymas, ribodamas visuomenės dalyvavimą valstybės valdyme, neišvengiamai skaldo visuomenę ir ji dažnai tampa apolitiška. Toks visuomenės vienybės trūkumas ir apolitiškumas pasimatė ir 1940 m., kai priėmus SSRS ultimatumą visuomenė nesugebėjo pasipriešinti okupacijai. Todėl, nepaisant nemažų laimėjimų ekonomikos, kultūros ir sporto srityse, Lietuvos visuomenės vidaus susipriešinimas ir apolitiškumas dėka autoritarinio valdymo tapo valstybės neveiksmo ir nesėkmių vidaus politikoje priežastimi.

Taigi, dažnai žmonių vertinimai išsiskiria vertinant, kokią įtaką Lietuvai turėjo autoritarinis prezidento Antano Smetonos valdymas. Vertinant iš šių dienų perspektyvos, labai sunku atsakyti ar kažkokie kita valdymo forma ar kitoks valstybės vadovas būtų galėjęs pakeisti Lietuvos tragišką likimą. Todėl, vertinant tik priimtus sprendimus Antano Smetonos valdymo metu, galima daryti išvadas, kad nepaisant nedėkingos Lietuvos, kaip mažos Baltijos regiono valstybės, geopolitinės padėties progresas autoritarinio valdymo metu buvo tikrai pastebimas, tačiau pats autoritarinio režimo, kaip pagrindinės Lietuvos valdymo formos, egzistavimas ir lėmė didžiulias Lietuvos nesėkmes tiek vidaus, tiek ir užsienio politikoje.

3 mokinio esė.

Šiuolaikinėje, moderniojoje Lietuvoje dažnai girdima, diskutuojama apie tarpukario arba Smetonos Lietuvą, jos reikšmę. Daugelis diskusijų temų yra aktualios ir šiandien, jomis yra viešai polemizuojama. Šiame esė norėčiau įvertinti kontraversiško Smetonos valdymo laikotarpio pasiekimus ir nesėkmes.

Pirmiausia vertėtų pradėti nuo vidaus politikos. Šiuolaikinėje Lietuvoje nors Smetona yra vertinamas prieštarai dėl jo patekimo į valdžią pasinaudojus 1926 m. gruodžio 17 d. perversmu arba pučiu (nes nebuvo jokių rimtų susirėmimų, pasipriešinimo) bei jo valdymo, turinčio ryškių autoritarizmo bruožų, tačiau jo indėlis kuriant tautinę valstybę bei valstybinį aparatą yra neabejotinas. Juk būtent Smetonos laikais galutinai susiformavo valstybinės institucijos, šventės bei jų regaliai. Kartais Smetona yra vertinamas kaip tam tikras valstybės politinio

gyvenimo „stabilizatorius“ – juk iki šiam ateinant į valdžią nedemokratišku būdu buvo daugybė konservatyvią Lietuvos visuomenę šturpinusių demokratijos bei žodžio laisvės išraiškų – Kaune, Laisvės alėjoje 1926 m. vyko bolševikų mitingai, kuriose praeiviai buvo verčiami nusiimti kepurės prieš SSRS vėliavą, taip pat visiškai atkurta žodžio laisvė, panaikinta karo padėtis, paleidžiami politiniai kaliniai. Nors su Smetonos atėjimu ir sietini žodžio, politinės veiklos laisvės apribojimai, tačiau jie buvo itin reikalingi lietuvių visuomenei, dar neišmokusiai gyventi pilnos demokratijos sąlygomis – prezidentas neleido toliau tęstis tam tikrai, anot amžininkų, anarchijai šalyje, suvaržė susirinkimų, spaudos laisvę įvesdamas karo padėtį. Nemažiau svarbūs ir Lietuvos mokslo, kultūros pasiekimai. Niekas nepaneigs, jog Smetonos valdymo laikotarpiu susiformavo operatyvi žurnalistika, originali filosofija, 1922 m. įsteigtas universitetas Kaune, kuris 500 m. Vytauto karūnavimo jubiliejaus proga (1930 m.) buvo pavadintas Vytauto Didžiojo universitetu (VDU). Lietuvos mokslui taip pat buvo kritiškai svarbu ugdyti jauną, inteligentišką visuomenę, tad būtent 1927-1928 m. pradėta įgyvendinti visuotinio privalomo pradinio mokslo reforma, kuri galutinai ir visuotinai įgyvendinta 1930 m.. Ši reforma suteikė valstiečių vaikams nemokamai įgyti pradinį mokslą bei paskatino „pirmąją kartą nuo žagrės“ siekti mokslo aukštumų. Tokį dėmesį mokslui galima paaikškinti ir remiantis Smetonos asmenybe – juk Smetona buvo prezidentas-intelektualas, domėjosi senovės filosofija, kalbomis, skaitė politinę ir filosofinę literatūrą, būdamas opozicijoje dėstė Lietuvos universitete. Iš kultūros laimėjimų galima paminėti tarpukario Kauno modernėjimą, jo virtimą „Mažuoju Paryžiumi“ – juk būtent šiais autoritarinio valdymo laikais buvo statomi nauji modernizmo (Bauhaus) stiliaus pastatai, turintys tautinės kultūros bruožų (beje, būtent dėl šių pastatų Kaunas yra pripažintas UNESCO dizaino miestu). Per šį laikotarpį pastebima ir muziejų, tautinės kultūros centrų plėtra – Kaune pastatomas Karo muziejus, kuriam lėšos buvo renkamos per 1930 m. surengtą Vytauto Didžiojo žygį po Lietuvą, taip pat Šiauliuose, Telšiuose ir kitur kuriami etnografinio palikimo, tautinės kultūros centrai. O svarbiausia tai, jog lietuvių kultūra bei meniniai darbai yra pripažįstami tarptautiniu lygiu – Juozo Mikėno, Zikaro ir kitų kūrėjų darbai pasaulinėse parodose yra įvertinami aukso, sidabro ir bronzos medaliais, tad galima teigti, jog Lietuvos menas buvo tikrai aukšto lygio, pripažįstamas pasaulyje. Tiesa, nors Lietuva pasiekė tikrai aukštą vidaus politikos pasiekimų, neapsieita ir be nesėkmių. Deja, reikia pripažinti, jog savotiškas Smetonos valdymo stilius turėjo ir neigiamų padarinių: buvo formuojamas paklusnumo stipresniam kultas, kuris buvo patogus karjeristams, bei nemaža dalimi privedė ir prie 1940 m. birželio 15 d. vyriausybės neryžtingumo – ministrai, karininkai neturėjo valios priešintis, nes matė, jog susiduria su stipresnėmis už save jėgomis, tad galbūt manė, jog pavyks prie jų prisitaikyti ir toliau gyventi. Ne mažiau skaudi ir Smetonos laikais susiformavusi skirtingų asmenybių bei politinių grupuočių priešprieša – nemažai jaunuolių, priešingų politinių pažiūrų inteligentų siekė Smetoną nuversti, tad šalyje buvo nemenkas visuomenės susiskaldymas, poliarizacija. Būtent tai taip pat pasitarnavo Lietuvos priešams – Lietuvos krikščionys demokratai, valstiečiai liaudininkai ir socialdemokratai tikėjosi, jog nuvertus, pakeitus Smetonos režimą susidarys „politinis vakuumas“ bei jie dirbdami išvien su sovietais galės kurti demokratiškesnę Lietuvą. Istorija parodė, jog šie samprotavimai buvo trumparegiški ir pernelyg naivūs... Vadinasi, tarpukario Lietuva pasiekė ypač daug vidaus politikoje – sugebėjo užtikrinti visiems pradinį mokslą bei kurti originalią filosofiją, politinę mintį, tačiau valdęs režimas turėjo ir neigiamų pasekmių – formavo karjeristų visuomenę, mokė paklusti didžiųjų jėgai bei didino visuomenės susiskaldymą.

Ne mažiau svarbi ir Lietuvos vykdyta užsienio politika. Nors Smetona pats asmeniškai vengė keliauti ir kartais pašiepiamas kaip „sofos prezidentas“, tačiau ir čia pasiekta itin didelių laimėjimų. Smetonai perimus valdžią iš kairiosios vyriausybės Lietuvos tarptautinė padėtis buvo itin blogoje padėtyje: susipykta su Šventuoju Sostu, taip pat neišspręstas Vilniaus krašto klausimas, dėl kurio Mykolo Sleževičiaus vyriausybė kartais buvo linkusi nuolaidžiauti Lenkijai. Vienas iš pirmųjų aksominės diktatūros užsienio politikos laimėjimų buvo santykių suregulavimas su Vatikanu – 1927.09.20 pasirašytas konkordatas atkūrė Lietuvos-Vatikanų diplomatinius ryšius, nuramino nepatenkintą katalikišką visuomenę.

Taip pat svarbu paminėti, jog Smetonos režimas sugebėjo laimėti 1931 m. bylą dėl Lentvario-Kaišiadorių geležinkelių atkarpos uždarymo Hagos teisme, kurią inicijavo Tautų Sąjunga Lenkijos prašymu. Teismas, išklauses abiejų pusių argumentus, nusprendė, jog Lietuvos veiksmai teisėti ir taip buvo pasielgta dėl 1920 m. Luciano Želigovskio įvykdytos Vilniaus krašto okupacijos. Toks teismo sprendimas buvo pasitiktas itin palankiai ir audringai Lietuvos visuomenėje – daugelis laikraščių rašė apie šią Lietuvos pergalę prieš agresorę Lenkiją. Kitas itin ryškus akcentas - 1934 m. Baltijos „Antantės“ sukūrimas. Ši sąjunga su Latvija ir Estija leido Lietuvai efektyviau plėtoti ekonominius, kultūrinius ryšius su kaimynėmis, o 1939 m. praradus Klaipėdos kraštą, per kurį buvo eksportuojama 80% Lietuvos produkcijos, Latvijos uostai tapo itin svarbia atrama Lietuvos verslui. Galiausiai prie Lietuvos laimėjimu galima būtų priskirti ir kontraversiškai vertinamą Lietuvos-SSRS Savitarpio pagalbos sutartį (1939.10.10). Nors šis susitarimas turėjo fatališkų pasekmių Lietuvai, tačiau pagal ją Lietuva atgavo Vilniaus kraštą ir jau 1939.10.27 į jį įžengė Lietuvos kariuomenė. Tai buvo visų Lietuvos užsienio politikos pasiekimų kulminacija – tiek ilgai siektas tikslas atgauti Vilnių, su kuriuo užaugo jaunoji lietuvių karta buvo įgyvendintas, visuomenė alpo iš laimės. Nors Lietuva ir pasiekė milžiniškų laimėjimų, tačiau patirta ir katastrofiškų pralaimėjimų, supurčiusių visą šalį ir net 50 m. atėmusių nepriklausomybę. Vienas iš pirmųjų Lietuvos užsienio politikos pralaimėjimų – 1938 m. kovo mėnesį Lenkijos ultimatumu atkurti diplomatiniai santykiai – tai lėmė didelį Smetonos autoriteto smukimą, kadangi taip neformaliai buvo atsisakyta Vilniaus krašto, pripažintas Lietuvos pralaimėjimas. Taip pat nemažą smūgį sudavė ir nuolaidžiavimas nacistinei Vokietijai – Lietuva siekdama išvengti konflikto turėjo įgyvendinti 1938.03.25 Vokietijos pateiktą 11 punktų programą – tai buvo akivaizdus kišimasis į Lietuvos vidaus politiką. Dėl šių pralaimėjimų, Smetona, siekdamas bent kažkiek išsaugoti savo autoritetą, sukūrė generolo J.Černiaus ministrų kabinetą, kitaip dar vadinamą „Vieningąja vyriausybe“ – į šio kabineto sudėtį buvo įtraukti krikščionių demokratų ir valstiečių liaudininkų atstovai, siekiant sumažinti vidines politines batalijas bei spręsti užklumpančias Lietuvai nelaimės. Galiausiai patį didžiausią ir mirtiną smūgį Lietuvai sudavė lemtinga 1940.06.14 naktis ir jos metu gautas SSRS ultimatumas. Nors Lietuvos santykiai iki 1940 m. gegužės pabaigos buvo geri, o Smetona, pasirašius Savitarpio pagalbos sutartį, viešai, per iškilmes 1939.10.11 sakė, jog Lietuvos santykiai su drauginga sovietų Rusija turi būti geri, gegužės mėn. Lietuva pradėjo sulaukti priekaištų dėl tariamo sovietų karių grobimo bei verbavimo kontržvalgybai. Dėl šių nusiskundimų Lietuvoje buvo sukurta net speciali komisija tokiems nutikimams tirti bei buvo tiriama dingusio kareivio Butajevo byla. Nors Lietuvos vyriausybė dėjo visas pastangas situacijai deeskaluoti, to SSRS nenorėjo bei net neklausė lietuvių paaiškinimų. Šių skundų kulminacija buvo birželio 14 d. ultimatumas, kuriuo reikalauta Lietuvos vyriausybės pakeitimo į tokia, kuri galėtų vykdyti Savitarpio pagalbos sutarties reikalavimus, įvesti į Lietuvą neribotą kontingentą SSRS karių bei teismui perduoti provokacijomis prieš SSRS karius kaltinamus VSD direktorių A. Povilaitį bei VRM ministrą K. Skučą. Ši lemtinga akimirka parodė A. Smetonos režimo silpnąsias vietas – dauguma vyriausybės narių bei karo vadai nebuvo pasiryžę atmesti ultimatumo, buvo lyg suparalyžiuoti, nes atėjo į šias pareigas kaip karjeristai, klausydami vieno, neabejotino autoriteto – Tautos Vado (A. Smetonos) bei vengiantys patys ryžtingai priimti sprendimus. Vadinasi, Smetonos Lietuva pasiekė itin didelių laimėjimų užsienio politikoje – atgavo Vilniaus kraštą, laimėjo tarptautinę bylą prieš Lenkiją bei stabilizavo Lietuvos santykius su Vatikanu po radikalių kairiųjų vyriausybės išsišokimų. Tačiau to buvo negana – Lietuva nesugebėjo iki galo apginti savo interesų, teritorinio vientisumo, tad prarado Klaipėdos kraštą, o po metų ir pati neteko nepriklausomybės – tai iš dalies buvo nulemta ydingos Smetonos praktikos į vadovų pozicijas paskirti jam paklūstančius ir per daug neprieštaraujančius asmenis, kurie negeba savarankiškai priimti lemtingų sprendimų, pasipriešinti oponentui.

Apibendrinant, galima teigti, jog 1926-1940 m. Lietuva pasiekė labai daug tiek vidaus, tiek užsienio politikoje – sukūrė ir sustiprino savitą lietuvišką mokslą, kultūrą, įgijo tautinį identitetą bei netgi sugebėjo už save „atstovėti“ užsienio politikos ringe – laimėti bylą prieš

Lenkiją, prisijungti Vilniaus kraštą. Tiesa, būta ir nesėkmių – kurta karjeristų visuomenė, kuri sugeba tik prisitaikyti prie stipriojo valdžios, Lietuvoje visuomenė stipriai politiškai poliarizavosi bei vis dėlto, Lietuva pateko į itin nepalankią geopolitinę terpę – tarp dviejų agresyvią užsienio politiką vykdančių valstybių – nacistinės Vokietijos ir bolševikinės SSRS, kurios galiausiai 1939 ir 1940 m. galutinai surijo mažą, neutralią užsienio politiką besistengiančia vykdyti Lietuvą.

2. VEIKLŲ PLANAVIMO IR KOMPETENCIJŲ UGDYMO PAVYZDŽIAI

Šis ilgalaikis planas yra vienas iš pavyzdžių, kaip galima būtų suplanuoti istorijos mokymą III-IV gimnazijos klase pagal Vidurinio ugdymo istorijos bendrąją programą (2022 m.). Mokytojai, atsižvelgdami į savo patirtį, mokinių poreikius bei mokyklos nustatytą tvarką, gali ilgalaikio plano lentelę savaip pertvarkyti, papildyti kitomis skiltimis.

Istorijos ilgalaikis planas III-IV gimnazijos klasėms

11 klasėje - 108 pamokos: 10+ 36 +21+19+22 (kartojimui)

12 klasėje - 103 pamokos: 38+26+27+12 (kartojimui)

III gimnazijos klasė				
1. Istorikas, istorija ir istorinė kultūra.				
Planuojamas pamokų skaičius: 10				
Pamokos tema	Pasiekimai ir kompetencijos	Sąvokos	Asmenybės	Reikšmingi įvykiai/tekstai
1. Istorija – gyvenimo mokytoja: istorijos samprata ir raida nuo Antikos iki XIX a.	1. Nustato sąvokų prasmę, jas išsamiai paaiškina, taiko naujame istoriniame kontekste. Paaiškina ir tinkamai vartoja kitas istorijos sąvokas, naudojamas paaiškinant esminę temą. 2. Identifikuoja ir kritiškai vertina įvykių, reiškinų aktualumą, reikšmingumą, svarbą praeityje ir tai, kaip jie siejasi su šiandieniniais procesais	Istoriografija, kronika, tautos/giminės/dinastijos kilmės legendos	Simonas Daukantas, Petras Dusburgietis, Leopoldas fon Ranke, Albertas Vijūkas Kojalavičius, Joachimas Lelevelis, Motiejus Strijkovskis, Tukididas	
2-3. Istoriko laboratorija: istorijos šaltinių įvairovė ir istorinis tyrimas		archyvas, pagalbiniai istorijos mokslai (paleografija, heraldika, diplomatika, genealogija),		

		etnologija, antropologija, archeologija, istorinis šaltinis, istorinis metodas (euristika, šaltinių kritika, interpretacija)		
4 - 5. Istorinio tyrimo ir pasakojimo žanrai ir formos.		biografika, civilizacijų istorija, lyčių istorija, lokalinė istorija, kasdienybės istorija, nacionalinė istorija	Fernanas Brodelis (Fernand Braudel), Edvardas Gudavičius, Emanuelis Le Roy Ladurie (Emmanuel Le Roy Ladurie), Adolfas Šapoka	
6-8. Istorijos politika ir <i>atminties karai</i>	ar problemomis. 3. Sistemingai renka ir rūšiuoja šaltinius; atpažįsta skirtingus to paties įvykio, reiškinių bei proceso aprašymus šaltinyje; išskiria šaltinių teikiamos informacijos sąlygiškumą ir ribotumą; kritiškai vertina šaltinių teikiamą informaciją, juos analizuoja ir interpretuoja. 4. Atrenka ir perteikia tinkamą iš dalies susistemintą informaciją, tinkamai vartoja istorines sąvokas, pasitelkia datas. Kelia istorinius	atminties karai, istorijos politika, Lietuvos valstybinės šventės ir atmintinos datos, istorinė atmintis, istorinė propaganda, įamžinimas, dezinformacija, paraistorija, desovietizacija, netikros naujienos, LDK paveldo dalybos, Lietuvos miestų istoriniai jubiliejai.	Jørnas Rūsenas.	Liepos 6-oji Karaliaus Mindaugo karūnavimo šventės atsiradimas, Lietuvos valstybės vadovo statuso pripažinimas Jonui Žemaičiui - Vytautui, Vytauto Didžiojo 500 m. jubiliejaus minėjimas.
9-10. Kartojimo ir atsiskaitymo pamoka				
2. Valstybingumas: suverenitetas, idėjos, formos				
Planuojamas pamokų skaičius: 36				
Pamokos tema	Pasiekimai ir kompetencijos	Sąvokos	Asmenybės	Reikšmingi įvykiai/tekstai

<p>1-3. Senovės pasaulio valstybingumo idėjos ir formos: Rytų despotijos, Atėnų demokratija, Romos imperija</p>	<p>1. Krištiškai vertina priežastis ar pasekmes, nurodytas skyriaus “Valstybingumas” temose; atskleidžia priežasčių ir pasekmių interpretacijas. 2. Identifikuoja ir krištiškai vertina įvykių, reiškinių, išskirtų skyriuje “Valstybingumas” aktualumą, reikšmingumą, svarbą praeityje ir tai, kaip jie siejasi su šiandieniniais procesais ar problemomis. 3. Vertina istorines asmenybes (jos nurodytos lentelės dalyje “Asmenybės”), atsižvelgdamas į kitus pasirinktus konteksto elementus (pavyzdžiui, asmeninius motyvus, valstybės politiką, to meto pasaulėžiūrą ir laikmetį ir kt.), nurodo skirtingus to meto ar dabarties požiūrius (interpretacijas) į istorinę asmenybę. 4. Nurodo pasaulio ir Lietuvos istorijos laikotarpius ir jų ribas, pagrindžia argumentais tų ribų atskirtį; paaiškina istorijos įvykių chronologinę seką, sieja sinchroniškai pasaulio ir Lietuvos įvykius.</p>	<p>aristokratija, demokratija, despotija, diktatūra, dominatas, faraonas, imperatorius, konsulas, oligarchija, patricijai, plebėjai, polis, principatas, provincija, respublika, satrapas, senatas, tironija, viziris</p>	<p>Darijus I, Diokletianas, Nabuchodonosaras II, Oktavianas Augustas, Periklis, Solonas</p>	<p>Principato įvedimas ir Romos Respublikos tapimas imperija (27 m. pr.Kr.), Dominato įvedimas</p>
<p>4 - 6. Ikimoderniųjų laikų valstybė</p>	<p>3. Vertina istorines asmenybes (jos nurodytos lentelės dalyje “Asmenybės”), atsižvelgdamas į kitus pasirinktus konteksto elementus (pavyzdžiui, asmeninius motyvus, valstybės politiką, to meto pasaulėžiūrą ir laikmetį ir kt.), nurodo skirtingus to meto ar dabarties požiūrius (interpretacijas) į istorinę asmenybę. 4. Nurodo pasaulio ir Lietuvos istorijos laikotarpius ir jų ribas, pagrindžia argumentais tų ribų atskirtį; paaiškina istorijos įvykių chronologinę seką, sieja sinchroniškai pasaulio ir Lietuvos įvykius.</p>	<p>absoliutizmas, aristokratija, dinastija, domenas, generaliniai luomai, imperija, konstitucinė monarchija, luominė monarchija, parlamentas, primogenitūra, vasalitetas.</p>	<p>Jonas Bežemis, Karolis Didysis, Liudvikas XIV, Otonas I, Pilypas IV Gražusis, Viljamas Oranietis.</p>	<p>Karolio Didžiojo karūnavimas imperatoriumi (800 m.), Didžioji laisvių chartija (1215 m.), Anglijos Teisių bilio priėmimas.</p>
<p>7 - 10. Ilgojo XIX a. valstybingumo virsmas: tarp dinastinių imperijų ir nacionalinių valstybių</p>	<p>4. Nurodo pasaulio ir Lietuvos istorijos laikotarpius ir jų ribas, pagrindžia argumentais tų ribų atskirtį; paaiškina istorijos įvykių chronologinę seką, sieja sinchroniškai pasaulio ir Lietuvos įvykius. 5. Lokalizuoja žemėlapyje istorijos objektų, įvykių, pokyčių vyksmo vietą platesniame istorinės ir geografinės erdvės</p>	<p>Direktorija, dualistinė valstybė, imperija, jakobinai, kaizeris, konstitucija, nacionalinė valstybė, nacionalizmas, respublika, restauracija, rojalistai, romantizmas, šovinizmas, Tautų pavasaris, Viktorijos epocha.</p>	<p>Otas fon Bismarkas, Džiuzepė Garibaldi, Liudvikas XVI, Napoleonas Bonapartas, Maksimiljanas Robespjeras, karalienė Viktorija, Vilhelmas I.</p>	<p>Prancūzijos didžioji revoliucija (1789–1799 m.), revoliucijos Europoje (Tautų pavasaris, 1848–1849 m.), Vokietijos ir Italijos suvienijimai (1870–1871 m.).</p>
<p>11 - 14. Valstybės santykis su visuomene ir individu XX a.: demokratija, autoritarizmas,</p>	<p>5. Lokalizuoja žemėlapyje istorijos objektų, įvykių, pokyčių vyksmo vietą platesniame istorinės ir geografinės erdvės</p>	<p>autoritarizmas, cenzūra, fašizmas, genocidas, Gulagas, Holodomoras, Holokaustas, karinė diktatūra, komunizmas, koncentracijos stovykla,</p>	<p>Leonas Bliumas, Fransiskas Frankas, Adolfas Hitleris, Vladimiras Leninas, Mao Dzedongas, Tomašas Garigas</p>	<p>Spalio perversmas ir bolševikų atėjimas į valdžią Rusijoje (1917 m.), Fašistų žygis į Romą ir Benito Musolinio</p>

totalitarizmas		liaudies frontas, liberali demokratija, nacionalsocializmas, parlamentarizmas, pasaulio tautų teisuoliai, propaganda, teroras, totalitarinė valstybė, valdžių atskyrimo principas.	Masarykas, Benitas Musolinis, Juzefas Pilsudskis, Franklinas Ruzveltas, Josifas Stalinas.	paskyrimas ministru pirmininku (1922 m.), Adolfo Hitlerio paskyrimas kancleriu (1933 m.), komunistų atėjimas į valdžią ir Kinijos liaudies respublikos įkūrimas (1949 m.).
15 - 17. XX a. II p. valstybingumo transformacijos: dekolonizacija ir eurointegracija	kontekste. 6. Atsirenka informaciją iš įvairių istorijos šaltinių, kompiuterinių mokymo priemonių, internetinių tinklalapių, skaitmeninių duomenų bazių, vertina jos patikimumą ir vertę, ją apibendrina, grupuoja, klasifikuoja, lygina ir daro išvadas.	Afrikos metai, Alžyro karas, autochtonai, besivystančios valstybės, dekolonizacija, dominija, Europos ekonominė bendrija, Europos Sąjunga, protektoratas, referendumas, suverenitetas, Šumano planas.	Konradas Adenaueris, Mohandas Gandis, Šarlis de Golis, Žanas Monė (Jean Monnet), Džavaharlalas Neru.	Indijos nepriklausomybės paskelbimas, Europos anglių ir plieno bendrijos įsteigimas (1951 m.), Mastrichto sutartis (1992 m.).
18-20. XIII–XVI a. Lietuvos Didžioji Kunigaikštystė: ankstyvoji ir luominė monarchija, personalinė unija su Lenkijos karalyste	7. Nustato sąvokų (jos išskirtos lentelės dalyje “Sąvokos”) prasmę, jas išsamiai paaiškina, taiko naujame istoriniame kontekste. Paaiškina ir tinkamai vartoja kitas istorijos sąvokas, naudojamas paaiškinant esminę temą. 8. Kuria įvairių tipų tekstus (esė, santraukas, komentarus, recenzijas,	ankstyvoji monarchija, didžioji kunigaikštystė, didžiojo kunigaikščio taryba, kancleris, karalystė, Ponų taryba, personalinė (dinastinė) unija, vaivada, valdovo kanceliarija, tėvonija.	Aleksandras Jogailaitis, Algirdas, Gediminas, Jogaila, Kazimieras Jogailaitis, Mindaugas, Vytautas Didysis, Žygimantas Senasis	Mindaugo krikštas (1251 m.), Mindaugo karūnavimas (1253 m.), Krėvos sutartis (1385 m.), Lietuvos krikštas (1387 m.), Astravos sutartis, Horodlės aktas, Aleksandro Jogailaičio privilegija.

<p>21-24. Abiejų Tautų Respublika: LDK santykis su Lenkijos karalyste ir savarankiškumo problema</p>		<p>koekvacija, konfederacija, liberum veto, Lietuvos Vyriausiasis Tribunolas, nihil novi, pacta conventa, pavieto seimelis, seimas, senatas, Trečiasis Lietuvos Statutas.</p>	<p>Jokūbas Jasinskis, Simonas Kosakovskis, Tadas Kosciuška, Stanislovas Augustas Poniatovskis, Jonušas Radvila, Mikalojus Radvila Rudasis, Žygimantas Augustas.</p>	<p>Liublino unija (1569 m.), Trečiasis Lietuvos Statutas (1588 m.), Kėdainių unija (1655 m.), Ketverių metų seimas (1788–1792 m.) Gegužės 3-osios konstitucija ir Abiejų Tautų tarpusavio įžadas (1791 m.), Targovicos konfederacija, Tado Kosciuškos sukilimas (1794 m.).</p>
<p>25-28. Senojo ir naujojo valstybingumo idėjos XIX–XX a. pr.: tarp LDK atkūrimo ir autonomijos</p>	<p>biografijas ir pan.) remdamasis 3-5 šaltiniais: kelia istorinius klausimus, juos analizuoja, interpretuoja ir įvertina atskleidžia savo požiūrį į problemą, ją pagrindžia vienu dviem esminiais argumentais; randa istorinio pasakojimo kūrimui reikiamą informaciją bibliotekoje, internete ir kituose informaciniuose šaltiniuose, kritiškai pasirenka šaltinius, tinkamai jais remiasi.</p>	<p>autonomija, nacionalinė valstybė, partija, rusifikacija, Rusijos lietuvių seimas.</p>	<p>Jonas Basanavičius, Andrius Domaševičius, Antanas Gelgudas, Gabrielė Petkevičaitė - Bitė, Zigmantas Sierakauskas, Jonas Šliūpas, Povilas Višinskis.</p>	<p>M. K. Oginskio memorandumas dėl LDK atkūrimo, Anticariniai bajorų sukilimai (1830–1831 m., 1863–1864 m.), Didysis Vilniaus seimas (1905 m.).</p>
<p>29-30. Lietuvos valstybės atkūrimas (1918–1922 m.) ir nepriklausomybės atstatymas (1990–1993 m.): skirtumai ir</p>		<p>Aukščiausioji Taryba - Atkuriamasis Seimas, Baltijos kelias, ekonominė blokada, Lietuvos Laisvės Lyga, Lietuvos Taryba, Lietuvos Persitvarkymo</p>	<p>Valdas Adamkus, Jonas Basanavičius, Gabrielė Petkevičaitė - Bitė, Algirdas Mykolas Brazauskas, Steponas Kairys, Vytautas</p>	<p>Vilniaus konferencija (1917 m.), 1918 m. vasario 16-osios Aktas, Lietuvos Karalystės idėja, Mitingas prie</p>

<p>panašumai.</p>		<p>Sajūdis, neginkluota rezistencija, Oberostas, tautų apsisprendimo teisė.</p>	<p>Landsbergis, Antanas Smetona, Mykolas Römeris, Antanas Terleckas.</p>	<p>Adomo Mickevičiaus paminklo (1987 m.), Lietuvos Persitvarkymo Sąjūdžio įkūrimas (1988 m.), Lietuvos nepriklausomybės atkūrimas (1990 03 11), Sovietų karinė</p>
<p>31-33. Pirmosios ir Antrosios Lietuvos Respublikų valstybingumo raidos ypatumai.</p>		<p>autoritarizmas, daugiapartinė sistema, Ypatingieji Tautos atstovai, eurointegracija, euroatlantinės struktūros, karo stovis, klerikalizmas, parlamentarizmas, parlamentinė respublika, pučas, voldemarininkai.</p>	<p>Valdas Adamkus, Algirdas Mykolas Brazauskas, Felicija Bortkevičienė, Ernestas Galvanauskas, Kazys Grinius, Mykolas Sleževičius, Antanas Smetona, Aleksandras Stulginskis, Augustinas Voldemaras.</p>	<p>Stėigiamojo Seimo veikla, Lietuvos Respublikos Konstitucijos (1922 m., 1928 m., 1938 m.), 1926 m. gruodžio 17-osios perversmas, Lietuvos Respublikos Konstitucija (1992 m.), Lietuvos įstojimas į NATO ir ES (2004 m.).</p>
<p>34-36. Kartojimo ir atsiskaitymo pamokos</p>				

3. Kultūra ir mokslas				
Planuojamas pamokų skaičius: 21				
Pamokos tema	Pasiekimai ir kompetencijos	Sąvokos	Asmenybės	Reikšmingi įvykiai/tekstai
1-2. Antikos pasiekimai ir jų reikšmė kultūros raidai	1. Atsižvelgiant į tam tikros žmonių grupės gyvenimo būdą, politinę situaciją, ekonominę praktiką, santykius su aplinka, socialines vertybes ir	antikinė architektūra, romėnų teisė, orderis, graikų (Atėnų) teatras, graikų filosofija.	Aristotelis, Justinianas Didysis, Platonas	
3-4. Ikimoderniųjų laikų kultūros raiškos formos ir lūžiai: teologija ir literatūra, Gutenbergo ir Mokslo revoliucijos	įsitikinimus, įvertina istorijos įvykių, reiškinų tęstinumą ir jų pokytį. 2. Pagal pateiktus kriterijus mokosi klasifikuoti priežastis ir pasekmes (pvz., į kultūrinės, socialines, politinės ir kt.). Nustato, kuri priežastis buvo pagrindinė ir šalutinė, o kuris padarinys trumpalaikis ar ilgalaikis. 3. Charakterizuoja istorijos	astronomija, eksperimentas, geocentrizmas, heliocentrizmas, humanizmas, indukcija, kurtuazinė literatūra, modernusis gamtamokslis, renesansas, teologija, trubadūrai.	Frensis Beikonas, Dantė Aligjeris, Eleonora Akvitaniėtė, Erazmas Roterdamietis, Galilėjo Galilėjus, Johanas Gutenbergas, Anzelmas Kenterberietis, Mikalojus Kopernikas, Leonardas da Vinčis, Mikelandželas, Migelis Servantesas, Tomas Akviniėtis.	Knygų spausdinimo pradžia (1445 m.), Koperniko knygos “Apie dangaus sferų sukimąsi” pasirodymas.
5-6. Apšvieta ir modernybė XVIII–XX a. pr.: politinė filosofija, gamtos mokslai ir modernaus meno pradžia	asmenybės (jos nurodytos lentelės dalyje “Asmenybės”), jų veiklą bei kritiškai vertina jų svarbą ir veiklos rezultatus. Atskleidžia istorijos asmenybės vertinimo sąlygotumą ir daugiaperspektyvumą. 4. Nustato sąvokų (jos išskirtos lentelės dalyje “Sąvokos”) prasmę, jas išsamiai paaiškina, taiko naujame istoriniame kontekste. Paaiškina ir tinkamai vartoja kitas istorijos sąvokas,	Apšvieta, impresionizmas, modernizmas, prigimtinės teisės, modernas, valdžių atskyrimo principas.	Tomas Džefersonas, Tomas Edisonas, Albertas Einšteinas, Immanuelis Kantas, Marija Kiuri, Džonas Lokas, Eduardas Manė (Édouard Manet), Šarlis Lui de Monteskjė, Izaokas Niutonas, Ogiustas Rodenas (Auguste Rodin), Otas Vagneris (Otto Wagner), Volteras.	“Matematiniai gamtos filosofijos pagrindai”, “Apie įstatymų dvasią”, JAV Konstitucija (1787 m.), Fotografijos ir kinematografijos pradžia (XIX a. II p.).

7-8. Kultūra ir menininko (ne)laisvė XX a. totalitarinėse santvarkose	naudojamas paaiškinant esminę temą. 5. Formuluoja 2–3 istorinius probleminius klausimus, kurie padėtų atskleisti temos esmę. Planuoja tyrimą, skirtą konkrečios problemos, temos atskleidimui (nustato problemą, kelia probleminius klausimus, numato informacijos šaltinius).	chunveibinai, “Išsigimęs menas”, kultūros ideologizavimas, neoklasicizmas, socrealizmas ir romantinis realizmas.	Sergejus Eizenšteinas, Jozefas Gebelsas, Česlovas Milošas (Czesław Miłosz), Borisas Pasternakas, Leni Ryfenštal, Aleksandras Solženycinas.	Filosofų laivas Sovietų Sąjungoje, Knygų deginimas Vokietijoje, Kultūrinė revoliucija Kinijoje.
9. Pasaulio kultūros paveldas ir jo apsauga: priešastys, objektai, tikslai	6. Formuluoja argumentuotus istorinių įvykių, reiškinų paaiškinimus, pagrįstus šaltiniais. Pateikia kūrybišką ir kritišką šaltinio vertinimą ar požiūrį į jį.	autentiškumas, kilnojamas ir nekilnojamas paveldas, konservavimas, kultūros paveldas, materialusis ir nematerialusis paveldas, restauravimas, UNESCO.		Pasaulio kultūros ir gamtos paveldo apsaugos konvencija (1972 m.).
10. Mokslo ir pažinimo galimybės ir problemos: dirbtinis intelektas, mokslo etinės problemos, humanitarikos reikšmės klausimas.	Remiasi istoriniais šaltiniais kurdamas istorinį pasakojimą ar istorinės asmenybės biografiją, grįsdamas teiginius ar išvadas. 7. Kuria įvairių tipų tekstus (esė, santraukas, komentarus, recenzijas, biografijas), remdamasis 3–4 istorinio konteksto šaltiniais.	dirbtinis intelektas, humanitarika, mokslinė etika, skaitmenizacija.		
11-12. Lietuvos visuomenės europeizacija XIV–XVIII a.		akademija, barokas, europeizacija, inkunabulas, jėzuitai, klasicizmas, kolegija, LDK lotyniškoji raštija, paprinė mokykla, polonizacija, raštija rusėnų kalba, Vilniaus barokas.	Bona Sforza, Mikalojus Daukša, Vilniaus Gaonas, Jonas Kristupas Glaubicas, Jogaila, Martynas Počobutas, Valerijonas Protasevičius, Motiejus Kazimieras Sarbievijus, Konstantinas Sirvydas, Pranciškus Skorina, Vytautas Didysis.	atidaryta Vilniaus Katedros mokykla (1397 m.), Pranciškaus Skorinos spaustuvės įkūrimas (1522 m.), įkurtas Vilniaus universitetas (1579 m.).
13. Lietuvos		etninė kultūra,	Jonas Basanavičius,	Vilniaus universiteto

daugiasluoksniškumas XIX–XX a. pr.: viena kitą papildančios ar/ir tarpusavyje konkuruojančios kultūros		etnocentrizmas, filaretai, filomatai, jidiš kalba, nacionalinis judėjimas, romantizmas, rusifikacija, sionizmas, štetlas, tautinė inteligentija.	Juozapas Čechavičius, Mikalojus Konstantinas Čiurlionis, Simonas Daukantas, Martynas Jankus, Vincas Kudirka, Žakas Lipšicas (Jacques Lipchitz), Jonas Mačiulis (Maironis), Alaiza Paškevič-Ciotka, Dionizas Poška, Motiejus Valančius, Mariana Veriovkina	uždarymas (1832 m.), Vilniaus piešimo mokyklos įsteigimas, laikraščio “Aušra” leidyba (1883–1886 m.).
14-15. Pirmosios Lietuvos Respublikos kultūros modernėjimas ir mokslo pažanga.		Kauno modernizmo architektūra, tautinis stilius.	Vincas Čepinskis, Levas Karsavinas, Vytautas Landsbergis-Žemkalnis, Sofija Kymantaitė- Čiurlionienė, Karolis Reisonas, Mykolas Römeris, Stasys Šalkauskis.	Lietuvos universiteto Kaune įsteigimas (1922 m.).
16 - 17. Kultūra okupuotoje Lietuvoje: ideologizacija, cenzūra ir sovietinis modernizmas		brutalizmas, cenzūra, glavlitai, ideologizacija, mikrorajonas, propaganda, sovietinis modernizmas.	Jonas Jurašas, Juozas Miltinis, Algimantas ir Vytautas Nasvyčiai.	
18. XX–XXI a. sandūros Lietuva ir atvira visuomenė: kultūros ir mokslo pasiekimai		atvira visuomenė, Atviros Lietuvos fondas (ALF), genų redagavimas, lazeris, pliuralizmas.	Eimuntas Nekrošius, Algis Petras Piskarskas, Virginijus Šikšnys, Irena Veisaitė.	

19 - 21. Kartojimo ir atsiskaitymo pamokos				
4. Žmogus ir aplinka				
Planuojamas pamokų skaičius: 19				
Pamokos tema	Pasiekimai ir kompetencijos	Sąvokos	Asmenybės	Reikšmingi įvykiai/tekstai
1-2. Senųjų civilizacijų individo santykis su gamta: gamtos įvaldymo būdai-didieji projektai, požiūris į gamtą, pasaulio sandaros aiškinimas.	1. Įvertina priešasčių ir pasekmių sudėtingumą, nustato konkrečių istorinių įvykių, reiškinių minimų temoje “Žmogus ir aplinka” padarinius. 2. Identifikuoja ir kritiškai vertina įvykių, reiškinių aktualumą, reikšmingumą, svarbą praeityje ir tai, kaip jie siejasi su šiandieniniais procesais ar problemomis. 3. Charakterizuoja istorijos asmenybes, jų veiklą bei kritiškai vertina jų svarbą ir veiklos rezultatus. 4. Naudojant interaktyviasias laiko juostas, įvertina įvairiausių istorijos įvykių pavyzdžius ir jų istorinę reikšmę skirtingose geografinėse vietovėse. 5. Formuluoja argumentuotus istorinių įvykių, reiškinių paaiškinimus, pagrįstus šaltiniais. Pateikia kūrybišką ir kritišką šaltinio vertinimą ar požiūrį į jį. 6. Išsamiai paaiškina istorines sąvokas. Taiko esmines istorines	akvedukas, Ikisokratikai, irigacija, keturių elementų teorija, kosmosas, Neolito revoliucija.	Aristotelis, Gajus Plinijus Vyresnysis, Ši Huandi.	Gilgamešo epas, Didžiosios kinų sienos statyba.
3-4. Gyvenimas patogenų malonėje: infekcinių ligų protrūkių poveikis individo ir visuomenės gyvenimui ikimoderniaisiais laikais	3. Charakterizuoja istorijos asmenybes, jų veiklą bei kritiškai vertina jų svarbą ir veiklos rezultatus. 4. Naudojant interaktyviasias laiko juostas, įvertina įvairiausių istorijos įvykių pavyzdžius ir jų istorinę reikšmę skirtingose geografinėse vietovėse. 5. Formuluoja argumentuotus istorinių įvykių, reiškinių paaiškinimus, pagrįstus šaltiniais. Pateikia kūrybišką ir kritišką šaltinio vertinimą ar požiūrį į jį. 6. Išsamiai paaiškina istorines sąvokas. Taiko esmines istorines	autochtonai, infekcinės ligos, Juodoji mirtis, kolonializmas, Kolumbinis apsikeitimas, konkistadorai, Naujasis pasaulis.	Edvardas Dženeris (Edward Jenner), Kristupas Kolumbas.	Juodoji mirtis (XIV a. vid.), Kristupo Kolumbo kelionės (1492 m.), Vasko da Gamos kelionė į Indiją (1498 m.), Senųjų Amerikos civilizacijų užkariavimas ir žlugimas (XVI a. I p.), skiepų išradimas.
5-7. Naujų energijos šaltinių ir transporto sistemos plėtros poveikis gamtinei aplinkai XIX–XX a. pr	istorinių įvykių, reiškinių paaiškinimus, pagrįstus šaltiniais. Pateikia kūrybišką ir kritišką šaltinio vertinimą ar požiūrį į jį. 6. Išsamiai paaiškina istorines sąvokas. Taiko esmines istorines	akmens anglis, elektros energija, garlaivis, geležinkelių tinklas, garo variklis, industrinė revoliucija, nacionalinis parkas, vidaus degimo variklis.	Henris Deividas Toro (Henry David Thoreau), Džonas Rokfeleris, Džordžas Stivensonas	Sueco kanalo atidarymas, Jeloustouno nacionalinio parko įsteigimas JAV.

8-9. XX a. II p. ekologinės katastrofos ir ekologiniai judėjimai		atominė energetika, ekologinė katastrofa, gamtosauginis judėjimas.	Birutė Galdikas, Reičel Karlson (Rachel Carlson)	„Žemės Diena“ (1970 m.), Černobylio atominės elektrinės avarija (1986 m.).
10-11. Globali klimato kaita kaip XX-XXI a. sandūros pasaulinė politinė problema.		antropocenas, demografinis sproginimas, lobizmas, nulinė emisija, žalioji ekonomika, žiedinė ekonomika, globali klimato kaita, Kioto ir Paryžiaus protokolai.		Klimato kaitos konvencija (1992 m.)
12. LDK kraštovaizdžio ir demografijos kaita	sąvokas naujame istoriniame kontekste. Sistemingai ir tiksliai vartoja sąvokas, rašydamas rišlių tekstą. 7. Kuria įvairių tipų tekstus (esė, santraukas, komentarus, recenzijas, biografijas), remdamasis 3–4 istorinio konteksto šaltiniais.	gatvinis kaimas, matininkas, miškų revizija, sieliai, valstybinis miškas, valakas, vytinė.	Žiliberas de Lanua, Krišpinas Kiršenšteinas, Grigalius Valavičius.	Kryžiuočių kelių aprašymai (XIV–XV a. sandūra), Lietuvos Statutai (XVI a.), Miškų revizija (XVI a.), Didžioji maro epidemija LDK ir Mažojoje Lietuvoje (XVIII a. pr.)
13-14. Aplinkos suvaldymas ir žmogaus veiklos pasekmės gamtinei aplinkai XIX-XX a. pradžioje		kurortas, masinis miškų kirtimas, nerija, Sankt Peterburgo-Varšuvos traktas, siaurasis geležinkelis, Vilhelmo kanalas.	Gotlybas Dovydas ir Georgas Dovydas Kuvertai.	Sankt Peterburgo-Varšuvos geležinkelio atidarymas (1862 m.), Druskininkų kurorto įkūrimas.
15-16. Sovietinė		ekohumanistinis klubas		Aukštaitijos

modernizacija ir jos poveikis aplinkai.		“Atgaja”, karinis poligonas, kolūkinė gyvenvietė, melioracija, nacionalinis parkas, paminklo saugos klubai.		nacionalinio parko įkūrimas, paleista Ignalinos atominė elektrinė, Ekologinė akcija „Apkabinkime Baltijos jūrą”.
17-19. Kartojimo ir atsiskaitymo pamoka				
KURSO KARTOJIMUI - lieka 22 papildomos pamokos				

IV gimnazijos klasės ilgalaikis planas

IV gimnazijos klasėje- 103 pamokos: 38+26+27+12 (kartojimui)

1. Tarptautiniai santykiai				
Planuojamas pamokų skaičius: 38 (34+ 4 kartojimo pamokos)				
Pamokos tema	Pasiekimai ir kompetencijos	Sąvokos	Asmenybės	Reikšmingi įvykiai/tekstai
1-2. Civilizaciniai susidūrimai Senovės pasaulyje: Graikų-persų karai, Aleksandro Makedoniečio užkariavimai, Punų karai, romėnų kovos prieš germanus	<p>Pažinimo kompetencija:</p> <ul style="list-style-type: none"> Analizuoja tarptautinės politikos raidą, nagrinėdami joje veikusių valstybių, tautų bei juos atstovavusių asmenų interesus bei veikimo priemones ir pasiektus rezultatus, nuo antikos iki pastarųjų dešimtmečių. Nagrinėjama antikos karų specifika, dinastinių bei konfesinių susidūrimų reikšmė. 	Falanga, fortas, helenizmas, hoplitai, legionas, limes.	Aleksandras Makedonietis, Julijus Cezaris, Hanibalas, Leonidas.	Maratono mūšis (V a. pr. Kr.), Gaugamelų mūšis (IV a. pr. Kr.), Kanų mūšis (III a. pr. Kr.), Teutoburgo mūšis (I a.).
3-6. Ikimoderniųjų laikų kariniai konfliktai ir	<ul style="list-style-type: none"> Išmokstama apibūdinti valstybę, kaip politinį subjektą. 	Dinastinis karas, konstitucinė monarchija, religiniai karai, Šimtmetis	Žana Arkietė, Klemensas Meternichas, Armanas Rišeljė.	Vestfalijos taika (1648 m.), Vienos kongresas (1814–

šiuolaikinės tarptautinių santykių sistemos susikūrimas	<ul style="list-style-type: none"> Mokomasi paaiškinti totalinių karų pagrindinius bruožus, Šaltojo karo metu vykusių dviejų pasaulio galių susidūrimo bruožus, pasekmes bei reikšmę. 	karas, Trisdešimties metų karas.		1815 m.).
7-10. XX a. pirmosios pusės totaliniai karai ir tautų apsisprendimo bei kolektyvinio saugumo doktrinų įsigalėjimas tarptautiniuose santykiuose	<ul style="list-style-type: none"> Išmokstama paaiškinti naująją pasaulio tvarką: JAV dominavimą tarptautinėje sistemoje ir Kinijos iškilimą XXIa. <p>Kultūrinė kompetencija:</p> <ul style="list-style-type: none"> Mokosi vertinti individo (valdovo, politiko, visuomenės veikėjo), visuomenės ir valstybės santykius tarptautinės politikos kontekste, skirtingais istoriniais laikotarpiais ir skirtingose politinėse sistemose. <p>Kūrybiškumo kompetencija:</p> <ul style="list-style-type: none"> Savarankiškai kelia klausimus ir nagrinėja tarptautinių santykių problemas skirtinguose istoriniuose laikotarpiuose, kuria istorinį pasakojimo žemėlapi aiškiai ir teisingai sudėliodami svarbiausius įvykius, priežastis, pasekmes ir reikšmę. 	Anšliusas, Atlanto chartija, genocidas, Hindenburgo programa, karo pabėgėliai, lendlizas, manevrinis karas, masinio naikinimo ginklas, paktas, pozicinis karas, Tautų sąjunga, totalinė mobilizacija, totalinis karas.	Nevilis Čemberlenas, Vinstonas Čerčilis, Adolfas Hitleris, Josifas Stalinas, Haris Trumenas, Vudras Vilsonas.	Verdeno mūšis (1916 m.), Versalio taikos sutartis (1919 m.), Miuncheno susitarimas (1938 09 29), Molotovo-Ribentropo paktas (1939 08 23), Normandijos operacija (1944 m.), Stalingrado mūšis (1942–1943 m.), Potsdamo konferencija (1945 m.).
11-14. XX a. antrosios pusės dvipolė tarptautinių santykių sistema ir Šaltojo karo konfliktai	(išmokstama paaiškinti naująją pasaulio tvarką: JAV dominavimą tarptautinėje sistemoje ir Kinijos iškilimą XXIa.)	branduolinis karas, Geležinė uždanga, ginklavimosi varžybos, kosminės lenktynės, lokalinis karas, Maršalo planas, NATO, Trumeno doktrina, Varšuvos sutarties organizacija.	Leonidas Brežnevas, Vinstonas Čerčilis, Nikita Chruščiovas, Džonas Kenedis, Ronaldas Reiganas.	Korėjos karas (1950–1953 m.), Berlyno sienos statyba (1961 m.), Karibų krizė (1962 m.), Vietnamo karas (1965–1973 m.), Afganistano karas (1979–1992 m.).
15-18. Išsūkių valstybingumui ir		Al-Qaeda, Belovežo	Džordžas Bušas	Vokietijos

tarptautiniams santykiams XX a. pab.–XXI a.		susitarimas, etninis valymas, Islamo valstybė, posovietinė erdvė, religinis fundamentalizmas, separatistai, Srebrenicos žudynės, Talibanas, užšaldytas konfliktas.	Jaunesnysis, Džordžas Bušas Vyresnysis, Džocharas Dudajevas, Michailas Gorbačiovas, Sadamas Huseinas, Borisas Jelcinas, Helmutas Kolis, Si Džinpingas, Slobodanas Miloševićius, Vladimiras Putinas.	susivienijimas (1990 m.), Persijos įlankos karas, Bosnijos karas, Čėčėnijos karai, Rugsėjo 11-osios teroristų išpuolis JAV (2001 m.), Afganistano karas, Irako karas, Rusijos agresija ir karas prieš Ukrainą (nuo 2014 m.).
19-20. Kartojimo ir atsiskaitymo pamokos				
21-24. LDK karyba ir diplomatija XIII–XVIII a.	<p>Pažinimo kompetencija:</p> <ul style="list-style-type: none"> Tyrinėja ir mokosi apie Lietuvos valdovų politiką ir jos pagonišką pragmatškumą: tarp santuokų, sutarčių ir mūšio lauko. Mokiniai, remdamiesi įgytomis žiniomis bei įvairiais istorijos šaltiniais, išmoka apibūdinti Švedijos ir Rusijos faktorius- jų iškilimą, grėsmes ir susidūrimų su jomis pasekmes. Analizuoja bei nagrinėja Lietuvos tarptautinio pripažinimo problema ir Lietuvos santykiai su kaimynėmis- Lenkija, 	Bajorų pašauktinė kariuomenė, etmonas, Livonija, sidabrinė, Kryžiaus žygiai, Tvanas.	Algirdas, Augustas II, Steponas Batoras, Jonas Karolis Chodkevičius, Jekaterina II, Gediminas, Kęstutis, Kazimieras Jogailaitis, Mindaugas, Jonušas Radvila, Kristupas Radvila Perkūnas, Zigmantas ir Jonas Kazimieras Vazos, Vytautas Didysis.	Gedimino laišakai (XIV a.), Žalgirio mūšis (1410 m.), Melno sutartis (1422 m.), Livonijos karas (XVI a.), Kėdainių unija (1655 m.), Šiaurės karas (1700–1721 m.), ATR padalijimai (1772 m., 1793 m., 1795 m.).
25-28. Lietuvos valstybės sugrįžimas ir įsitvirtinimas		Ambasadorių konferencija, neutralitetas, tarptautinis	Ernestas Galvanauskas, Petras Klimas, Juozas	Tilžės aktas, Lietuvos-Sovietų Rusijos taikos

tarptautinėje bendruomenėje	Sovietų Sąjunga ir Vokietija. <ul style="list-style-type: none"> Tyrinėja ir išmoksta palyginti Lietuvos nepriklausomybės ir partizaninį karus, nurodo abiejų karų tarptautinius kontekstus, priešininkus, kariavimo taktas bei pasekmes ir reikšmę. Išmoksta paaiškinti valstybingumo naikinimą sovietų bei nacių okupacijų ir grįžusios sovietų reokupacijos metais. Nagrinėja sovietinės Lietuvos aneksijos nepripažinimo Vakaruose problemą ir jos reikšmę. <p>Pilietiškumo ir socialinė, emocinė kompetencijos:</p> <ul style="list-style-type: none"> Mokiniai reflektuoja, 	pripažinimas, ultimatas, “Vidurio Lietuva”, Vyriausiasis Mažosios Lietuvos gelbėjimo komitetas, “Želigovskio maištas”.	Urbšys, Augustinas Voldemaras.	sutartis (1920 m.), Lietuvos priėmimas į Tautų Sąjungą (1921 m.), Klaipėdos prijungimas prie Lietuvos (1923–1924 m.), Lenkijos ultimatas dėl tarpvalstybinių santykių užmezgimo (1938 m.), Klaipėdos krašto atplėšimas nuo Lietuvos (1939 m.), Lietuvos - SSRS savitarpio pagalbos sutartis (1939 m.)
29-32. Dviejų karų po pasaulinių karų panašumai ir skirtumai: Nepriklausomybės (1918–1920 m.) ir Partizanų (1944–1953 m.) kovos	kaip įvairių laikotarpių Lietuvos tarptautinės problemos veikė valstybės ir visuomenės raidą ir kaip lietuvių tauta su šiais iššūkiais dorojos. <ul style="list-style-type: none"> Sugeba vertinti Lietuvos istorinių asmenybių vaidmenį, sprendžiant Lietuvos tarptautines problemas. <p>Kūrybiškumo ir komunikavimo kompetencijos:</p> <ul style="list-style-type: none"> Atlieka istorinį tyrimą ar 	Bermontininkai, bolševikai, demarkacinė linija, Lietuvos laisvės kovos sąjūdis, mobilizacija, NKVD, partizaninis karas, partizanų rėmėjas, savanoris, stribas, šauktinis.	Juozas Lukša-Daumantas, Adolfas Ramanauskas-Vanagas, Jonas Žemaitis-Vytautas, Silvestras Žukauskas.	Lietuvos kariuomenės atkūrimas (1918 11 23), Zarasų operacija, Radviliškio kautynės, Giedraičių-Širvintų mūšis, LLKS Tarybos Deklaracija (1949 02 16).

33-36. Valstybingumas be valstybės (1940–1990 m.): sovietų ir nacių okupacijos, sovietinės aneksijos nepripažinimo politika Vakaruose	kuria istorinį pasakojimą, apie Lietuvos tarptautinių santykių raidos atskirus etapus, sieja jį su vietos istorijos palikimu, paruošia įvairių formų pristatymą.	„Amerikos balsas“, aneksija, antisovietinis birželio sukilimas, Generaliniai tarėjai, kolaboravimas, Laikinoji vyriausybė, Liaudies seimas, Liaudies vyriausybė, Lietuvos diplomatinė tarnyba, okupacija, Ostlandas, reokupacija, ultimatumas, VLIK.	Juozas Ambrazevičius, Stasys Lozoraitis Vyresnysis.	Sovietinė Lietuvos okupacija (1940 m.), Helsinkio baigiamasis aktas (1975 m.).
37-38. Kartojimo ir atsiskaitymo pamokos.	<ul style="list-style-type: none"> Mokosi tinkamai atrinkti istorinę informaciją, tikslingai ją panaudoti, kelti klausimus apie 			
2. Religija ir mentalitetai				
Planuojamas pamokų skaičius: 25 (22 pamokos + 3 kartojimo pamokos)				
Pamokos tema	Pasiekimai ir kompetencijos	Sąvokos	Asmenybės	Reikšmingi įvykiai/tekstai
1-2. Didžiosios Artimųjų Rytų monoteistinės religijos: judaizmo ir islamo religinių sistemų įtaka individo gyvenimui	<i>Pažinimo kompetencija:</i> <ul style="list-style-type: none"> Sužino apie pamatinių pasaulinių religijų turinį ir jų mokymų įtaką visuomenėms ir pasaulėžiūrai; Aiškinasi modernių laikų visuomenių sekuliarizacijos ištakas, ateizmo plėtrą ir religijų vaidmenį šiandiniame pasaulyje. 	Koranas, mečetė, menora, monoteizmas, mula, patriarchas, pranašas, rabinas, Senasis Testamentas, sinagoga, suna, šabas, šariatas, šiitai, Tora.	Mahometas, Mozė.	Mahometo pasitraukimas iš Mekos į Mediną (hidžra) (622 m.).
3-5. Krikščionybės genezė ir plitimas: nuo judėjų krikščionybės iki viduramžių katalikybės.	<ul style="list-style-type: none"> Susipažįsta su Toros ir Korano reikšme tikinčiojo gyvenime; Sužino apie krikščionybės raidą, Šv. Raštą, 	Abatas, benediktinai, Biblija, celibatas, dekalogas, ediktas, ekskomunika, ekumeninis susirinkimas, erezija, dogma, Evangelija, inkvizicija, judaizmas, Kliuni reforma, konklava,	Šv. Augustinas, Grigalius I Didysis, Grigalius VII, Inocentas III, Jėzus Kristus, Konstantinas Didysis, Tomas Akvinietis.	Milano ediktas (313 m.), Laterano IV bažnytinis susirinkimas (1215 m.).

		monogamija, Nikėjos sinodas, popiežius, teokratija.		
6-9. Ikimoderniųjų laikų didieji krikščionybės lūžiai ir naujų konfesinių bendruomenių formavimasis: teologinės skirtys ir jų įtaka visuomenėms	tradicijas, autoritetus, reformas.	Indulgencija, jėzuitai, katalikiškoji reforma, patriarchas, pontifikas, predestinacija, protestantizmas, reformacija, schizma, stačiatikybė, tikėjimo šaltiniai.	Henrikas VIII, Žanas Kalvinas, Mykolas I Kerularijus, Leonas IX, Martynas Liuteris, Ignacas Lojola.	Didžioji Bažnyčios schizma (1054 m.), Liuterio tezių paskelbimas (1517 m.), Tridento bažnytinis susirinkimas (XVI a)
10-11. Ar Dievas mirė? Laisvamanybė, sekuliarizacija ir ateizmas XVIII–XX a.	<ul style="list-style-type: none"> • Nagrinėjamos Katalikų bažnyčios krizės, jų įveikimo būdai ir protestantizmo atsiradimas bei jo nuostatos. • Aptariamas ir analizuojamas mokslo ir religijos santykis; • Nagrinėjama Ateizmo ir bažnyčios kova XIX-XXa. 	Ateizmas, evoliucionizmas, istorinis materializmas, kreacionizmas, laisvamanybė, natūrali atranka, sekuliarizacija.	Čarlzas Darvinas, Frydrichas Engelsas, Jonas Paulius II, Jonas XXIII, Vladimiras Leninas, Maksimiljanas Robespjeras.	Čarlzo Darvino knygos „Rūšių atsiradimas“ išleidimas (XIX a.), Antrasis Vatikano susirinkimas (1962–1965 m.).
12-13. Kartojimo ir atsiskaitymo pamokos				
14-15. Baltų religija ir mitologija: šaltiniai, rekonstrukcija, pasaulėžiūra	Pažinimo kompetencija: <ul style="list-style-type: none"> • Mokiniai susipažįsta su baltų religijos tyrinėjimų problematiką, baltiškuoju politeizmus ir žmogaus pasaulėžiūra bei jos aktualumu šiandien; 	politeizmas, panteizmas, romuva, šventvietė	Janas Dluogošas, Petras Dusburgietis, Simonas Grunau, Erazmas Stela	
16-17. Lietuvos valstybės ir visuomenės	<ul style="list-style-type: none"> • Analizuojamas krikšto priėmimo problematiškumas, krikšto 	beneficija, christianizacija, fundacija, katedra, konversija, parapija,	Šv. Brunonas Kverfurtietis, Gediminas, Jogaila, šv.	Šv. Brunono misija (1009 m.), Mindaugo krikštas

krikščionėjimo iššūkiai XIII–XV a.	atėjimo ir įsitvirtinimo Lietuvoje problematika bei individo santykis su krikščionybe; <ul style="list-style-type: none"> • Nagrinėjamas LDK konfesinis pliuralizmas, 	pranciškonai, sinkretizmas, vyskupas.	Kazimieras, Mindaugas, Vytautas Didysis.	(1251 m.), Lietuvos krikštas (1387 m.), Žemaitijos krikštas (1417 m.).
18-19. LDK konfesinis pliuralizmas ir (ne)sugyvenimas XVI–XVIII a.	išsiaiškinamos (ne) sugyvenimo priežastys ir pasekmės; <ul style="list-style-type: none"> • Mokiniai sužino apie caro valdžios kovą su katalikybe kaip naujos lietuvių tapatybės kūrimo priemone, mokosi įvertinti lietuviškosios inteligentijos santykį su religija; • Nagrinėjami sovietinės prievartinės ateizacijos Lietuvoje bruožai ir pasipriešinimas tam. 	islamams, judaizmas, karaizmas, kenesa, mečetė, privilegija, protestantizmas, sentikybė, sinagoga, stačiatikybė, unitai.	Jonas Bretkūnas, Mikalojus Daukša, Vilniaus Gaonas, Abraomas Kulvietis, Juozapas Kuncevičius, Martynas Mažvydas, Stanislovas Rapolionis, Jurgis Radvila, Mikalojus Kristupas Radvila Našlaitėlis, Izaokas Trakietis.	Varšuvos konfederacijos aktas (XVI a.), Brastos bažnytinė unija (1596 m.).
20-22. Religijos reikšmė tapatybei XIX–XX a. I-osios pusės Lietuvoje	<i>Kultūrinė, socialinė, emocinė ir sveikos gyvensenos kompetencijos</i> <ul style="list-style-type: none"> • Išmoksta nusakyti, kaip įvairios religijos prisidėjo prie žmonių pasaulėvaizdžio formavimosi, visuomenės tarpusavio santykių raidos 	emancipacija, ješiva, klerikalizmas, laisvamanybė, rusų pradų atkūrimo politika, sionizmas.	Aleksandras Dambrauskas (Adomas Jakštas), Jonas Šliūpas, Juozas Tumas - Vaižgantas, Motiejus Valančius.	represijos prieš vyrų vienuolynus (1832 m.), Kražių skerdynės (1893 m.), Žydų mokslinių tyrimų instituto (YIVO) įkūrimas Vilniuje.

23-24. Sovietinė Lietuvos visuomenės ateizacija ir pasipriešinimas jai	<p>ir kokią įtaką turi šiandienos visuomenei.</p> <ul style="list-style-type: none"> Analizuodami įvairias Lietuvos visuomenėje buvusių ir esamų religijų raidą, išskiria stereotipus ir nusako jų poveikį šiandieniniai visuomenei, siekiant tolerancijos ir supratimo. 	Ateizmas, mokslinis komunizmas, Tikinčiųjų teisėms ginti katalikų komitetas	Teofilius Matulionis, Nijolė Sadūnaitė, Vincentas Sladkevičius, Sigitas Tamkevičius.	Ateizmo muziejaus atidarymas Šv. Kazimiero bažnyčioje, Lietuvos Katalikų Bažnyčios kronikos leidybos pradžia (1972 m.)
25. Kartojimo ir atsiskaitymo pamokos.	<i>Kurybiškumo ir komunikavimo</i>			
3. Visuomenė: socialinė struktūra, ekonomika ir pamatiniai lūžiai				
Planuojamas pamokų skaičius: 27 (24 pamokos + 3 kartojimo pamokos)				
Pamokos tema	Pasiekimai ir kompetencijos	Sąvokos	Asmenybės	Reikšmingi įvykiai/tekstai
1-2. Senųjų civilizacijų socioekonominė struktūra: elitas ir vergovė, miestas ir stambūs ūkiai	<p><i>Pažinimo kompetencija:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> Mokiniai analizuoja socialinę ir ekonominę raidą skirtingais istoriniais laikotarpiais, mokomasi suprasti ryšį tarp socialinės struktūros ir ekonominės sanklodos; Nagrinėjama vergovė kaip senųjų civilizacijų ekonomikos pagrindas, atskleidžiant ją per 	Aristokratija, Hamurapio teisynas, helotai, irigacinė sistema, kolonai, laisvieji žemdirbiai, latifundija, patricijai, piramidė, plebėjai, polis, vergai, vila (<i>villa rustica</i>), zikuratas.	Aristotelis, Tiberijus ir Gajus Grakchai.	
3-4. Ikimodernioji visuomenė ir jos		Alodas, baudžiava, beneficija, cechas, feodas,	Adalberas Laonietis, Tomas Miunceris,	

ekonomika: luomų formavimasis ir visuomenės grupių funkcijos	pasaulio stebuklų statybos pavyzdžius; <ul style="list-style-type: none"> Mokiniai sužino apie ikimoderniųjų laikų socialines struktūras, mokosi viduramžių visuomenės schemą bei skirtingas socialines grupes bei jų santykius; 	miesto savivalda, natūrinis ūkis, renta, vasalitetas.	Volteras.	
5-7. Industrinė revoliucija ir visuomenės transformacija.	<ul style="list-style-type: none"> Nagrinėja industrinės revoliucijos ir technologijų įtaką tiek ekonomikai, tiek visuomenės kaitai. Sužino apie kovos už žmogaus teises raidą. Mokosi lyginti XXa, ekonomiko raidos kelius- laisvoji rinka, etatizmas ir planinė (totalitarinė) ekonomika. 	Akcinė bendrovė, Bismarko socialinės reformos, buržuazija, čartizmas, emancipacija, feminizmas, konvejerinė gamyba, laisvoji rinka, profesinė sąjunga, proletariatas, socialinis draudimas, sufražizmas, vidurinioji klasė.	Frydrichas Engelsas, Henris Fordas, Roza Liuksemburg, Karlas Marksas, Emelina Pankhurst, Adamas Smitas.	Garo mašinos išradimas (1769 m.), vergovės panaikinimas JAV (1865 m.), rinkimų teisės suteikimas moterims (Naujoji Zelandija 1893 m., Suomija 1906 m.).
8-9. XX a. moderni visuomenė ir kova už visuotines žmogaus teises	<p>Kultūrinė, socialinė, emocinė ir sveikos gyvensenos kompetencijos:</p> <ul style="list-style-type: none"> Mokiniai aptaria ir diskutuoja apie prigimties reikšmę ir individo vietą socialinėje piramidėje ir aiškinasi, apie pamatinius visuomenės lūžius, katastrofas ir jų įtaką žmonių ir visuomenių gyvenimui. 	Apartheidas, demokratizacija, disidentizmas, Helsinkio baigiamasis aktas, prigimtinės žmogaus teisės ir laisvės, segregacija.	Liudmila Aleksejeva, Vaclovas Havelas, Jonas Paulius II, Martinas Liuteris Kingas, Nelsonas Mandela, Andrejus Sacharovas.	Visuotinė žmogaus teisių deklaracija (1948 m.), Prahos pavasaris (1968 m.), homoseksualumo kaip ligos išbraukimas iš Pasaulio sveikatos organizacijos ligų sąrašo.

10-11. XX a. pasaulinės ekonomikos asimetrijos: laisvoji rinka, etatizmas ir planinė (totalitarinė) ekonomika	<p>Pilietiškumo ir kūrybiškumo kompetencijos:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Remdamiesi įvairiais šaltiniais, kelia probleminius klausimus ir atlieka tyrimus aptardami pamatinių prigimtinių žmogaus teisių ir laisvių problemas, jų priežastis, sprendimo būdus ir išreiškia savo 	„Didysis šuolis“, etatizmas, gerovės valstybė, laisvoji rinka, neoliberalizmas, privati nuosavybė, progresiniai mokesčiai, socialinis teisingumas, socialistinė rinkos ekonomika, totalitarinė ir planinė ekonomika.	Ulofas Palmė (Olof Palme), Ronaldas Reiganas, Deng Siaopinas, Margaret Tečer, Šv. Motina Teresė.	
12-13. Kartojimo ir atsiskaitymo pamokos.				
14-15. LDK socioekonominė struktūra XIV–XVIII a.: esminiai lūžiai, socialinės grupės ir jų santykiai	<p>Pažinimo kompetencija:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Mokiniai analizuoja socialinę ir ekonominę Lietuvos visuomenės raidą skirtingais istoriniais laikotarpiais; • Analizuojami esminiai socialiniai bei ekonominiai lūžiai XIV- XVIIIa., aiškinantis skirtumus nuo Vakarų Europos ir skirtumų priežastis ir pasekmes. • Mokiniai susipažįsta su gana sparčiais socialiniais ekonominiais pokyčiais Lietuvoje XIX- XXa., aiškinantis greitos 	Agrarinė visuomenė, bajorija, baudžiauninkas, cechų, dešimtinė, feodas, fiziokratizmas, inventorius, lažas, luomai, Magdeburgo privilegija, natūrinis ūkis, palivarkas, Paulavos respublika, stambioji žemėvalda, trilaukė sėjomaina (trilaukis), valakas, veldamai.	Bona Sforza, Povilas Ksaveras Bžostovskis, Jogaila, Kazimieras Jogailaitis, Ona Kotryna Sanguškaitė-Radvilienė, Vytautas Didysis, Žygimantas Senasis.	Jogailos privilegija (1387 m.), Kazimiero privilegija (1447 m.), Pirmasis Lietuvos statutas (1529 m.), Valakų reforma (1557 m.).
16-17. XIX–XX a. pradžios socioekonominė		bežemis, blaivybės ir švietimo draugijos, daraktorius, kooperacija,	Mykolas Krupavičius, Juozas Tūbelis.	Baudžiavos panaikinimas Lietuvoje (1861 m.),

Lietuvos visuomenės transformacija: agrarinės reformos, visuotinis raštingumas ir lituanizacija	pažangos priežastis ir reikšmę. <ul style="list-style-type: none"> Mokiniai išmoka apibūdinti ir paaiškinti ypač sudėtingą Lietuvos visuomenės raidos laikotarpį okupacijų metais, nurodant svarbiausius įvykius ir pateikiant jų vertinimus. Nagrinėjamas 90-ųjų virsmas ir jo pasekmės šiandienai. Pilietiškumo kompetencija:	laikinieji prievolininkai, lituanizacija, manifestas, mažžemis, naujakurys, nuostatiniai raštai, P. Stolyfino reforma, pradinė mokykla, skirtinė žemė, varžytinės, viensėdis		spaudos draudimo lotyniškais rašmenimis panaikinimas (1904 m.), Žemės reformos įstatymo priėmimas (1922 m.), privalomo ir nemokamo pradinio mokslo įvedimas (1922 m.).
18-20. Pasaulio Lietuva: keturios emigracijos bangos ir diaspora pasaulyje XIX a. pab.–XXI a. pr. Emigracijos priežastys, išėvijos pasiekimai ir santykis su Lietuva	<ul style="list-style-type: none"> Mokiniai sužino geba ir vertina XXa. okupacijų padarytą žalą Lietuvos visuomenei, nagrinėja pasekmes ir pilietinės visuomenės kūrimosi iššūkius. Kultūrinė, socialinė, emocinė ir sveikos gyvensenos, komunikavimo kompetencijos: <ul style="list-style-type: none"> Per konkrečių istorinių 	Diaspora, dipukai, grynoriai, išėvijai, litvakai, Pasaulio lietuvių bendruomenė.	Steponas Darius, Marija Gimbutienė, Algirdas Julius Greimas, Vytautas Kavolis.	„Lietuvių charta“ (1949 m.).
21-24. Okupuotos Lietuvos visuomenės naikinimas, jo pasekmės ir vertinimai: Holokaustas, gyventojų deportacijos, kolektyvizacija	asmenybių pavydžius, per savo gyvenamosios vietovės istorinio palikimo pavyzdžiu, per šeimos istorijas, kuria ir pristato Lietuvos visuomenės raidos lūžinius momentus, jų priežastis, pasekmes ir vertinimo problemas.	buožė, sovietinės gyventojų deportacijos, genocidas, getas, gulagas, Holokaustas, kolaboravimas, kolektyvizacija, koncentracijos stovykla, nacionalizacija.	Dalia Grinkevičiūtė, Abraomas Suckeveris, Ona Šimaitė.	Pirmieji masiniai sovietiniai trėmimai (1941 06 14–17), Vilniaus geto likvidavimas (1943 09 23), masinė prievartinė kolektyvizacija Lietuvoje.
25-26. (Po)sovietinė visuomenė ir jos transformacija XX a. pabaigoje		blatas, deficitas, homo sovieticus, laukinis kapitalizmas, Lietuvos laikinieji pinigai (talonai, vagnorkės), iliustracija,		Lito įvedimas (1993 m.).

		nomenklatūra, perestroika, prichvatizacija, privatizacija, posovietinė visuomenė, rinkos ekonomika.		
27. Kartojimo ir atsiskaitymo pamoka				
KARTOJIMUI LIEKA 9 pamokos				

3. SKAITMENINĖS MOKYMO PRIEMONĖS, SKIRTOS ĮGYVENDINTI BP

Pavadinimas	Mokymo priemonės anotacija	Nuoroda	Mokama / nemokamas turinys
E lankos	Atnaujintoje mokymo(si) aplinkoje e.lankos rasite interaktyvų, dinamišką ir gyvą „Baltų lankų“ vadovėlių“ leidyklos skaitmeninį turinį (1-12 klasėms), padėsiantį įveikti kylančius ugdymo iššūkius tiek klasėje, tiek ir mokant(is) nuotoliniu būdu.	https://www.e-lankos.lt/	Taip
Edukacinė aplinka MozaBook (išversta į lietuvių kalbą)	Tai visame pasaulyje populiarūs interaktyvi edukacinė platforma, skirta dirbti su išmaniaisiais ekranais, kuri apima K12 visų dalykų mokymąsi. „MOZABOOK“ suteikia galimybę naudotis labai didelės apimties medijų biblioteka, kurios turinys yra skirtas mokytis bei pažinti įvairius fizikos, chemijos reiškinius, istorinius įvykius ir kt. Unikaliai pildykite savo pamokas naudodamiesi „MOZABOOK“ 3D scenų biblioteka. Išsirinkite iš 1000 3D scenų specialiai mokymo programai pagal EU standartus paruoštą vaizdo įrašų, 110 interaktyvių įrankių užduočių perteikimui, žinių užtvirtinimui bei patikrinimui ir įterpkite juos į savo publikaciją. Kai vėliau jas klasėje atidarysite savo interaktyviame ekrane, jie būtina mokiniams paliks naujų neišdildomų įspūdžių.	https://www.mozaweb.com/lt/	Taip
Egzaminatorių s.lt	Internetinės mokymo, mokymosi ir pasiruošimo brandos egzaminams sistemos „Egzaminatorių.lt“ turinys parengtas pagal: <ul style="list-style-type: none"> • Vidurinio ugdymo bendrąsias programas (patvirtintas Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2011 m. vasario 21 d. įsakymu Nr. V-269) • Pasirinktų valstybinių brandos egzaminų programas, jų priedus (patvirtintas Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2011 m. liepos 1 d. įsakymu Nr. V-1197) Sistemos turinys ir funkcionalumas rengtas atsižvelgiant į Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerijos, Nacionalinio egzaminų centro ir kitų švietimo įstaigų 	https://egzaminatorių.lt	Iš dalies

	rekomendacijas bei vartotojų - mokytojų ir mokinių - poreikius. Tinka 9-12 klasėms.		
Interaktyvios pamokos www.ismaniklase.lt	Interaktyvių pamokų portalas www.ismaniklase.lt - kuriame rasite jau sukurtas interaktyvias pamokas, video mokymus visiems mokomiesiems dalyvams. Be to, šias pamokas galima lengvai koreguoti, pritaikyti pagal kiekvieno asmeninius poreikius.	www.ismaniklase.lt	Ne
Interaktyvūs mokymosi objektai I–IV gimnazijos klasėms	Mokymosi objektai gimnazijoms. Interaktyvių audiovizualinių mokymo modulių kursas I-IV gimnazijos klasėms.	http://mkp.emokykla.lt/imo/lt/dalykai/istorija/	Ne
Istorija 9–12 kl.	Skaitmeninė mokymo priemonė skirta istorijai mokyti. Ji suteikia galimybę mokytojams ir mokiniams naudotis specialiai šiai priemonei sukurtais vaizdiniais šaltiniais ir parengta dalykine informacija. Didelis dėmesys skiriamas mokinių savarankiškam darbui, sudaroma galimybė mokytis įvairiais stiliais. Čia pateikiama tekstinė dalykinė medžiaga, vaizdo įrašai, nuotraukos, animuoti vaizdai, žemėlapiai, įvairių tipų ir lygių užduotys.	https://smp2014is.ugdome.lt/	Ne
Kūrybingumo mokykla	„Kūrybingumo mokykla“ yra edukacinė platforma skirta vyresniųjų klasių moksleiviams bei mokytojams, siekiantiems papildyti savo dėstomą dalyką įvairiais įdomiais pavyzdžiais iš mokslo ir meno pasaulio. Tai - ir savarankiško mokymosi, ir pamokų papildymo naujais šaltiniais duombazė. Kaip nurodo pavadinimas, pagrindinė platformos idėja yra skatinti kūrybingumą ir kūrybingą mąstymą. Platformoje turinys suskirstytas į 12 dalykų, aprėpiančių mokykloje dėstomas disciplinas. Turinį galima naudoti žiūrint video ir/arba skaitant tekstus. Taip pat pateikiamos kūrybingumą lavinančios užduotys, kurias galima taikyti savarankiškai arba pamokose.	https://kurybingumomokykla.lt/	Ne
LDK istorija	Virtuali mokymosi aplinka apie Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės istoriją.	https://ldkistorija.lt/	Ne
LMA Vrublevskių biblioteka	Atvertas virtualus istorinių Lietuvos žemėlapių archyvas. Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių biblioteka dalinasi savo fonduose sukauptais ir 2015–2019 metais suskaitmenintais bei su koordinacinių sistema susietais istoriniais žemėlapiais. Skaitmeniniai istoriniai žemėlapiai turi ne mažesnę vertę mokymui. Tokių žemėlapių duomenų bazė tampa svarbiu įrankiu geografijos, istorijos ir kitų dalykų mokytojams, aukštųjų mokyklų dėstytojams. Lygindami istorinius duomenis su šių dienų teminiais ir	https://maps-lmavb.hub.arcgis.com/	Ne

	ortofotografiniais žemėlapiais, mokiniai bei studentai geriau suvokia šalyje vykčius ir vykstančius gamtos, socialinius, politinius, ekonominius ir kitus procesus.		
LRT mediateka	Mediatekoje pateikiama pamokėlės vaikams, įdomių atostogų vaizdo įrašai ir įdomios pamokos tiesiogiai, galima pasiklausti radijo įrašų ir atrasti radijo serialo, radijo teatro, radijo dokumentikos, vakaro su knyga žanrus. Pateikiama medžiaga lietuvių kalbos ir literatūros, istorijos, fizikos ir daugeliui kitų ugdymo dalykų.	https://www.lrt.lt/mediateka/projektai/mokykla	Ne
Lietuvos muziejai internete	Lietuvos muziejai internete	http://www.muziejai.lt	Ne
<u>Pedagogas.lt</u> Epamokos	Epamokos - tai už mokytojus paruoštas skaitmeninis ugdymo turinys, kurį galima naudoti ugdant fiziniėje klasėje ar nuotoliniu būdu, 5-12 klasėse. Epamokos skirtos mokytojams ir mokiniams bei turintis du tikslus: 1. Mokytojams - sumažinti mokytojų pasiruošimo pamokoms krūvį, todėl kiekvienoje vaizdo pamokoje mokytojas ras mokytojo-praktiko pasakojimą tam tikra tema, bent dvi užduotis (vieną užduotį žinių pagilinimui, kitą - įtvirtinimui). 2. Mokiniam – šių Epamokų dėka, mokiniai įsisavins greičiau žinias, nes vaizdo įrašai turi daugybę vaizdinės medžiagos, yra interaktyvios, inovatyvios. Vienoje Epamokoje galima rasti: 1. Lektoriaus pasakojimą tam tikra tema. Šioje dalyje lektorai parinkę įdomią bei įtraukią informaciją, tačiau tuo pačiu orientuotą į Bendrąsias ugdymo programas. 2. Kiekvienoje Epamokoje yra viena arba dvi užduotis. Dažnu atveju, šios užduotys yra kūrybinės, skirtos žinių gilimui ir įtvirtinimui. 3. Epamoka trunka apie 10 minučių, tačiau mokytojai tampa šios pamokos moderatoriais. Epamoka yra pagaminta patogiam valdymui, todėl iš 10 min., gali tapti 45 min.! 4. Kiekvieną Epamoką kuria mokytojai-praktikai ir kartu ją paverčiame įtraukią bei šiuolaikišką pamoką.	https://epamokos.pedagogas.lt/	Taip
Reflectus	Lietuvos mokyklose startavo naujas, mokytojų praktikų sukurtas, internetinis reflektavimo įrankis - Reflectus (https://reflectus.lt/). Reflectus sistema yra skirta palengvinti, supaprastinti bei automatizuoti reflektavimo ir grįžtamojo ryšio procesus, kurie leidžia greitai (pa)matuoti visapusišką individualią moksleivių pažangą. Reflectus	https://reflectus.lt/	Taip

	<p>sistemą sudaro dvi dalys:</p> <p>1) Internetinė platforma, kuri yra skirta reflektavimo proceso koordinavimui. Prisijungę prie savo paskyros internetinėje Reflectus platformoje, Jūs galite kurti refleksijos klausimynus, sudaryti refleksijų siuntimo tvarkaraščius bei analizuoti surinktus moksleivių refleksijų duomenis laike;</p> <p>2) Mobilioji programėlė, kuri yra skirta Jūsų refleksijos grupių nariams (moksleiviams). Naudodamiesi mobiliąja programėle, moksleiviai gaus ir pildys Jūsų sudarytus refleksijos klausimynus, analizuos asmeninius duomenis bei stebės savo progresą laike. Išbandykite Reflectus nemokamai 30 dienų https://reflectus.lt/!</p> <p>Yra naudojama „Adobe Flash Player“ technologija.</p>		
SMART nuotolinio mokymo(-si) sistema	<p>SMART nuotolinio mokymo(-si) sistema leidžia lengvai kurti interaktyvias pamokas ir jomis realiu laiku dalintis su mokiniais. Mokiniai informaciją gali peržiūrėti kartu su mokytojais ar jiems tinkamu tempu. Mokytojui aktyvavus interaktyvias užduotis, jos automatiškai pasirodo mokinių įrenginiuose (tinka bet koks įrenginys su interneto prieiga). Mokiniai pateiktą medžiagą gali matyti realiu laiku arba tada, kada jiems patogiu, o mokytojas gali palikti audio komentarus prie kiekvienos skaidrės. Yra pilna integracija su Google ir Microsoft Teams sistemomis. Interaktyviai ir dinamiškai pateikta informacija leis pasiekti geriausius mokymo(-si) rezultatus net šiuo sudėtingu laikotarpiu.</p>	hellosmart.com	Taip
TAMO. Skaitmeninių leidinių erdvė	<p>Leidyklų TEV, „Baltos lankos“ ir EMA vadovėliai lietuvių kalbos ir literatūros, matematikos, ekonomikos, fizikos, gamtos ir žmogaus, geografijos, istorijos 1–12 klasių mokiniams.</p>	https://dienynas.tamo.lt/Leidiniai	Taip
Svetainė „Šaltiniai info“	<p>Interaktyvi lietuvių kalbos, literatūros (kultūros) ir Lietuvos istorijos mokymosi šaltinių duomenų bazė. Joje pateikiama ugdymo procesui būtina informacija, aktualizuojami ir susiejami kalbos, literatūros ir Lietuvos istorijos mokymosi šaltiniai; sudaromos galimybės giliau domėtis konkrečiomis temomis.</p>	http://www.xn--altiniai-4wb.info/	Ne
Svetainė „iMokytojai“	<p>„iMokytojai“ - tai inovatyvių, išradingų ir iniciatyvių mokytojų bendruomenė. Suprasdami, kaip svarbu mokytojams mokytis vieniems iš kitų, semtis įkvėpimo ir patirties, šios bendruomenės nariai svetainėje https://imokytojai.lt dalijasi savo jau išbandytais inovatyviomis idėjomis, kaip praturtinti ugdymo procesą naujais IT įrankiais ir kaip kurti jaukią bei prasmingą aplinką savo klasėje bei mokykloje, puikiais</p>	https://imokytojai.lt	Ne

	metodais, išradinga veikla ir smagiais projektais.		
Svetainė „E-paveldas“	Epaveldas.lt – tai didžiausias Lietuvos skaitmeninto kultūros paveldo portalas, gyvuojantis jau daugiau nei 15 metų. Šiuo metu portale jau sukaupta per 305 tūkst. kultūros paveldo objektų. Jo turinį kuria ir naujais objektais pildo 24 institucijos: bibliotekos, muziejai, archyvai ir kt. Nuo 2012 m. šio portalo turinys yra atspindimas ir Europos Komisijos iniciatyva kuriamame Europos bibliotekų, archyvų ir muziejų skaitmenintų dokumentų portale „Europeana“.	https://www.epaveldas.lt/main	Ne
Interaktyvi lietuvių kalbos, literatūros (kultūros) ir Lietuvos istorijos mokymosi šaltinių duomenų bazė.	Duomenų bazė Lituania (LDB) – tarptautinė mokslinė bibliografinių įrašų, santraukų ir visatekščių dokumentų bazė, kurioje kaupiama informacija apie pasaulyje vykdomus lituanistikos tyrimus, kurių objektas Lietuvos valstybės, visuomenės, kultūros, lietuvių tautos, kalbos raida ir dabartis. Tai svarbus lituanistikos tyrimų šaltinis, pateikiantis patikimą mokslinę informaciją iš daugiau kaip 70 pasaulio šalių. Publikacijų mokslinį lygį vertina atitinkamų mokslo sričių mokslininkai ekspertai. Paiešką galima atlikti kolekcijose: Mokslas (mokslo publikacijos), Sklaida (mokslo populiarinimo publikacijos) ir E. ištekliai (elektroniniai ištekliai – tekstynai, duomenų bazės, paieškų sistemos). Pateikiamos santraukos lietuvių ir anglų kalbomis. Duomenų bazę nuo 2006 metų rengia Lietuvos mokslo taryba bendradarbiaudama su mokslininkais ir mokslo institucijomis.	https://www.lituanistika.lt/	Ne
Beganti/besikeičianti Realybė	„Bėganti realybė“ suteikia jums žemėlapi, leidžiantį nuvykti į bet kurią vietą, bet kurią datą nuo 3000 m. pr. Kr. iki šių dienų ir tyrinėti istoriją. Šis modelis turi tautas ir miestus, taip pat laivus, armijas, pastatus ir žmones. Miestai auga, statomi pastatai, laivai tyrinėja naujas jūras, kariauja armijos. Uostai užpildinėjami, upės keičia kursą, o miestai apiplėšiami ir sudeginami. Kai stovite istorinėje vietoje ir naudojate savo mobilųjį telefoną, galite matyti visus aplink jus įvykusius įvykius būtent toje vietoje, tada sumažinti vaizdą, kad pamatytumėte to, kas vyko pasauliniu mastu.	http://www.runningreality.org/docs/	Iš dalies
E kinas	Portale www.e-kinas.lt vartotojai turi galimybę ieškoti visų LCVA saugomų filmų aprašų, o skaitmeninius vaizdus peržiūrėti, atsižvelgiant į autorių turtinių teisių ribojimus. Modernizuojant informacinę sistemą E-kinas, buvo sukurtos šešios naujos elektroninės paslaugos: <ul style="list-style-type: none"> • Gauti autorių turtinių teisių turėtojo/administratoriaus leidimą naudoti • Užsakyti ir gauti stop kadro skaitmeninę nuotrauką • Surengti virtualią parodą/kolekciją 	https://www.e-kinas.lt/	Ne

	• Vykdyti filmų paiešką interaktyviame žemėlapyje • Vykdyti filmų paiešką interaktyviame istorijos kalendoriuje • Kinas tiesiogiai		

4. LITERATŪROS IR ŠALTINIŲ SĄRAŠAS

Rekomenduojama literatūra ir šaltiniai III gimnazijos klasės mokymosi turiniui:

29.1. Istorikas, istorija ir istorinė kultūra

29.1.1. Istorija – gyvenimo mokytoja: istorijos samprata ir raida nuo Antikos iki XIX a.

E. H. Carr, *Kas yra istorija? George'o Macauley'aus Trevelyano garbei skirtos paskaitos*, Vilnius, 1999.

A. Gieda, *Manifestuojanti Klėja: istorikai ir istorika Lietuvoje 1883–1940 metais*, Vilnius, 2017.

Z. Norkus, *Istorika: istorinis įvadas*, Vilnius, 1996.

29.1.2. Istoriko laboratorija: istorijos šaltinių įvairovė ir istorinis tyrimas.

B. Šetkus, *Kaip analizuoti istorijos šaltinius: metodinė istorijos mokymo priemonė*, Vilnius, 2017.

V. Jaruševičius, *Istorika ir istorijos pamoka: knyga mokytojui*, Kaunas, 2000.

Z. Norkus, *Istorika: istorinis įvadas*, Vilnius, 1996.

29.1.3. Istorinio tyrimo ir pasakojimo žanrai ir formos.

A. Švedas, *Matricos nelaisvėje: sovietmečio lietuvių istoriografija (1944–1985)*, Vilnius, 2009.

Visa istorija yra gyvenimas: 12 sakinės istorijos epizodų. Edvardą Gudavičių kalbina Aurimas Švedas, Vilnius, 2008.

29.1.4. Istorijos politika ir atminties karai.

A. Nikžentaitis, *Valstybė ir atmintis: atminties kultūros ir jų reguliavimo būdai Lietuvoje, Vidurio ir Rytų Europoje*, Vilnius, 2021.

J. Rüsen, *Istorika. Istorikos darbų rinktinė*, Vilnius, 2007.

29.2. Valstybingumas: suverenitetas, idėjos, formos

29.2.1. Senovės pasaulio valstybingumo idėjos ir formos: Rytų despotijos, Atėnų demokratija, Romos imperija.

C. Aldred, *Egiptiečiai*, Vilnius, 2001.

F. Arskis, *Periklis*, Vilnius, 1989.

N. Davies, *Europa: istorija*, Vilnius, 2002.

Gajus Svetonijus Trankvilas, *Dvylikos cezarių gyvenimas*, Vilnius, 2008.

Herodotas, *Istorija*, Vilnius, 2008.

J. Oates, *Babilonas*, Vilnius, 2004.

C. Orrieux, P. Schmitt Pantel, *Senovės graikų istorija*, Vilnius, 2016.

G. H. Sabine, T. L. Thorson, *Politinių teorijų istorija*, Vilnius, 2008.

J. Sireika, *Glausta Antikos civilizacijų istorija*, Šiauliai, 2011.

29.2.2. Ikimoderniųjų laikų valstybė.

F. Braudel, *Civilizacijų gramatika*, Vilnius, 2020.

N. Davies, *Europa: istorija*, Vilnius, 2002.

F. Delouche, J. Aldebert, J. Bender, *Europos istorija*, Vilnius, 2001.

G. Duby, *Katedrų laikai: menas ir visuomenė, 980–1420*, Vilnius, 2004.

Einhardas, *Karolio Didžiojo gyvenimas*, Vilnius, 2005.

N. Elias, *Rūmų dvaro visuomenė: karaliaus ir rūmų dvaro aristokratijos sociologijos tyrimai*, Vilnius, 2004.

D. Kirby, *Šiaurės Europa ankstyvaisiais naujaisiais amžiais: Baltijos šalys 1492–1772 metais*, Vilnius, 2000.

K. Modzelewski, *Barbarų Europa*, Vilnius, 2007.

Z. Norkus, *Nepasiskelbusioji imperija: Lietuvos Didžioji Kunigaikštija lyginamosios istorinės imperijų sociologijos požiūriu*, Vilnius, 2009.

G. H. Sabine, T. L. Thorson, *Politinių teorijų istorija*, Vilnius, 2008.

29.2.3. Ilgojo XIX a. valstybingumo virsmas: tarp dinastinių imperijų ir nacionalinių valstybių.

B. Anderson, *Įsivaizduojamos bendruomenės: apmąstymai apie nacionalizmo kilmę ir plitimą*, Vilnius, 1999.

N. Davies, *Europa: istorija*, Vilnius, 2002.

S. Di Scala, *Italija: nuo revoliucijos iki respublikos: nuo 1700-ųjų iki šių dienų*, Vilnius, 1998.

U. Im Hof, *Švietimo epochos Europa*, Vilnius, 1996.

T. Karlailis, *Prancūzijos revoliucijos istorija*, Vilnius, 1992.

A. Kasperavičius, *Didysis Bastilijų šturmas*, Vilnius, 1989.

M. Kerautret, *Prūsijos istorija*, Vilnius, 2018.

W. Lamentowicz, *Šių laikų valstybė*, Vilnius, 1998.

A. J. P. Taylor, *Habsburgų monarchija, 1809–1918: Austrijos imperijos ir Austrijos-Vengrijos istorija*, Vilnius, 1999.

J. Tarlè, *Napoleonas*, Vilnius, 1984.

29.2.4. Valstybės santykis su visuomene ir individu XX a.: demokratija, autoritarizmas, totalitarizmas.

H. Arendt, *Totalitarizmo ištakos*, Vilnius, 2001.

R. Conquest, *Sielvarto derlius: sovietinė kolektyvizacija ir teroras badu*, Vilnius, 2017.

S. Courtois, N. Werth, J. L. Panne... [et al.], *Juodoji komunizmo knyga: nusikaltimai, teroras, represijos*, Vilnius, 2000.

N. Davies, *Europa: istorija*, Vilnius, 2002.

M. Gilbert, *Niekada per amžius: holokausto istorija*, Vilnius, 2001.

E. Hobsbawm, *Kraštutinių amžių: trumpasis XX amžius: 1914–1991*, Vilnius, 2000.

W. T. Kulesza, *Mūsų laikų ideologijos*, Vilnius, 1998.

G. H. Sabine, T. L. Thorson, *Politinių teorijų istorija*, Vilnius, 2008.

T. Snyder, *Kruvinos žemės: Europa tarp Hitlerio ir Stalino*, Vilnius, 2012.

A. J. P. Taylor, *Nuo Sarajevo iki Potsdamo: Europa, 1914–1945*, Vilnius, 1994.

29.2.5. XX a. II p. valstybingumo transformacijos: dekolonizacija ir eurointegracija.

A. Applebaum, *Geležinė uždanga: Rytų Europos sugniuždymas, 1944–1956*, Vilnius, 2013.

P. Calvocoressi, *Pasaulio politika, 1945–2000*, Vilnius, 2001.

N. Davies, *Europa: istorija*, Vilnius, 2002.

E. Hobsbawm, *Kraštutinių amžių: trumpasis XX amžius: 1914–1991*, Vilnius, 2000.

T. Judt, *Pokaris: Europos istorija nuo 1945 metų*, Vilnius, 2011.

W. Laqueur, *Europa mūsų laikais, 1945–1992*, Vilnius, 1995.

R. McAllister, *Nuo Europos Bendrijos iki Europos Sąjungos: [istorinė politinė apžvalga]*, Vilnius, 2000.

A. Moravcsik, *Europos pasirinkimas: socialinis tikslas ir valstybės galia: Nuo Mesinos iki Maastrichto*, Vilnius, 2008.

V. Sebestyen, *1946: modernaus pasaulio kūrimas*, Vilnius, 2015.

29.2.6. XIII–XVI a. Lietuvos Didžioji Kunigaikštystė: ankstyvoji ir luominė monarchija, personalinė unija su Lenkijos karalyste.

D. Baronas, A. Dubonis, R. Petrauskas, *Lietuvos istorija. T. 3: XIII a.–1385 m.: valstybės iškilimas tarp Rytų ir Vakarų*, Vilnius, 2011.

A. Bumblauskas, *Senosios Lietuvos istorija, 1009–1795*, Vilnius, 2005.

A. Gudavičius, *Lietuvos istorija. Nuo seniausių laikų iki 1569 metų, t. 1*, Vilnius, 1999.

A. Gudavičius, *Mindaugas*, Vilnius, 1998.

Z. Ivinskis, *Lietuvos istorija: iki Vytauto Didžiojo mirties*, Vilnius, 1991.

J. Kiaupienė, I. Lukšaitė, *Lietuvos istorija. T. 5: Veržli Naujųjų laikų pradžia. Lietuvos Didžioji Kunigaikštystė 1529–1588 metais*, Vilnius, 2013.

J. Kiaupienė, R. Petrauskas, *Lietuvos istorija. T. 4: Nauji horizontai: dinastija, visuomenė, valstybė. Lietuvos Didžioji Kunigaikštystė 1386–1529 m.*, Vilnius, 2009.

R. Petrauskas, *Lietuvos diduomenė XIV a. pabaigoje–XV a.: sudėtis – struktūra – valdžia*, Vilnius, 2003.

Z. Norkus, *Nepasiskelbusioji imperija: Lietuvos Didžioji Kunigaikštija lyginamosios istorinės imperijų sociologijos požiūriu*, Vilnius, 2009.

S.C. Rowell, *Iš viduramžių ūkų kylanti Lietuva: pagonių imperija Rytų ir Vidurio Europoje, 1295–1345*, Vilnius, 2001.

29.2.7. Abiejų Tautų Respublika: LDK santykis su Lenkijos karalyste ir savarankiškumo problema

A. Bumblauskas, *Senosios Lietuvos istorija, 1009–1795*, Vilnius, 2005.

A. Gudavičius, *Lietuvos istorija. Nuo seniausių laikų iki 1569 metų, t. 1*, Vilnius, 1999.

M. Jučas, *Lietuvos ir Lenkijos unija (XIV a. vid.–XIX a. pr.)*, Vilnius, 2000.

Z. Kiaupa, *Lietuvos istorija. T. 7, d. 1–2: Trumpasis XVIII amžius (1733–1795 m.)*, Vilnius, 2012–2018.

M. Niendorf, *Lietuvos Didžioji Kunigaikštystė: studija apie nacijos formavimąsi ankstyvaisiais naujaisiais amžiais, 1569–1795*, Vilnius, 2010.

Z. Norkus, *Nepasiskelbusioji imperija: Lietuvos Didžioji Kunigaikštija lyginamosios istorinės imperijų sociologijos požiūriu*, Vilnius, 2009.

R. Petrauskas, *Galia ir tradicija: Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės giminių istorijos*, Vilnius, 2016.

G. Sliesoriūnas, *Lietuvos istorija. T. 6: Lietuvos Didžioji Kunigaikštystė XVI a. pabaigoje–XVIII a. pradžioje (1588–1733 metais)*, Vilnius, 2015.

R. Šmigelskytė-Stukienė... [et al.], *Modernios administracijos tapsmas Lietuvoje: valstybės institucijų raida 1764–1794 metais*, Vilnius, 2014.

H. Visneris, *Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės valstybingumo pavojai*, Vilnius, 1991.

29.2.8. Senojo ir naujojo valstybingumo idėjos XIX–XX a. pr.: tarp LDK atkūrimo ir autonomijos.

E. Aleksandravičius, A. Kulakauskas, *Carų valdžioje: XIX amžiaus Lietuva*, Vilnius, 1996.

T. Balkelis, *Moderniosios Lietuvos kūrimas*, Vilnius, 2012.

T. Bairašauskaitė, Z. Medišauskienė, R. Miknys, *Lietuvos istorija. T. 8, d. 1: Devynioliktas amžius: visuomenė ir valdžia*, Vilnius, 2011.

P. Čepėnas, *Naujųjų laikų Lietuvos istorija. T. 1*, Vilnius, 1992.

R. Miknys, *Lietuvos demokratų partija 1902–1915 metais*, Kaunas, 1995.

E. Motieka, *Didysis Vilniaus seimas*, Vilnius, 1996.

V. Pugačiauskas, *Lietuva ir Napoleonas*, Vilnius, 2012.

T. Snyder, *Tautų rekonstrukcija: Lietuva, Lenkija, Ukraina, Baltarusija, 1569–1999*, Vilnius, 2010.

D. Staliūnas, *Rusinimas: Lietuva ir Baltarusija po 1863 metų*, Vilnius, 2009.

R. Šmigelskytė-Stukienė, *Mykolas Kleopas Oginskis: politikas, diplomatas, ministras ir jo pasų kolekcija*, Vilnius, 2013.

29.2.9. Lietuvos valstybės atkūrimas (1918–1922 m.) ir nepriklausomybės atstatymas (1990–1993 m.): skirtumai ir panašumai.

A. Anušauskas... [et al.], *Lietuva, 1940–1990: okupuotos Lietuvos istorija*, Vilnius, 2007.

D. Blažytė-Baužienė... [et al.], *Lietuvos istorija. T. 10, d. 1: Nepriklausomybė (1918–1940 m.)*, Vilnius, 2013.

D. Blažytė-Baužienė, M. Tamošaitis, L. Truska, *Lietuvos Seimo istorija: XX–XXI a. pradžia*, Vilnius, 2009.

P. Čepėnas, *Naujųjų laikų Lietuvos istorija. T. 2*, Vilnius, 1992.

Č. Laurinavičius, V. Sirutavičius, *Lietuvos istorija. T. 12, d. 1: Sąjūdis: nuo „persitvarkymo“ iki Kovo 11-osios*, Vilnius, 2008.

Lietuvos Respublikos ministrai pirmininkai, (1918–1940) [sudarė R. Čepas], Vilnius, 1997.

A. Lieven, *Pabaltijo revoliucija: Estija, Latvija, Lietuva – kelias į nepriklausomybę*, Vilnius, 1995.

R. Lopata, *Lietuvos valstybingumo raida 1914–1918 metais*, Vilnius, 1996.

Z. Norkus, *Du nepriklausomybės dvidešimtmečiai: kapitalizmas, klasės ir demokratija Pirmojoje ir Antrojoje Lietuvos Respublikoje lyginamosios istorinės sociologijos požiūriu*, Vilnius, 2014.

D. Žalimas, *Lietuvos Respublikos nepriklausomybės atkūrimo 1990 metais teisiniai pagrindai*, Vilnius, 2008.

29.2.10. Pirmosios ir Antrosios Lietuvos Respublikų valstybingumo raidos ypatumai

E. Bendikaitė, A. Kasparavičius, S. Kaubrys... [et al.], *Lietuvos istorija. T. 10, d. 2: Nepriklausomybė (1918–1940 m.)*, Vilnius, 2015.

D. Blažytė-Baužienė... [et al.], *Lietuvos istorija. T. 10, d. 1: Nepriklausomybė (1918–1940 m.)*, Vilnius, 2013.

D. Blažytė-Baužienė, M. Tamošaitis, L. Truska, *Lietuvos Seimo istorija: XX-XXI a. pradžia*, Vilnius, 2009.

V. Kašauskienė, *Lietuvos Respublikos vyriausybės, 1990–2007: jų kaita ir veiklos bruožai*, Vilnius, 2007.

Lietuvos ir Europos Sąjungos santykių dešimtmetis: faktai ir dokumentai, Vilnius, 2001.

Lietuvos kelias į Europos Sąjungą: Europos susivienijimas ir Lietuvos derybos dėl narystės Europos Sąjungoje [red.: K. Maniokas... [et al.], Vilnius, 2004.

Lietuvos Respublikos ministrai pirmininkai, (1918–1940) [sudarė R. Čepas], Vilnius, 1997.

M. Maksimaitis, *Lietuvos valstybės konstitucijų istorija (XX a. pirmoji pusė)*, Vilnius, 2005.

Z. Norkus, *Du nepriklausomybės dvidešimtmečiai: kapitalizmas, klasės ir demokratija Pirmojoje ir Antrojoje Lietuvos Respublikoje lyginamosios istorinės sociologijos požiūriu*, Vilnius, 2014.

L. Šabajevaitė, *Lietuvos socialinė transformacija: 1990–1997 metai*, Vilnius, 1999.

29.3 Kultūra ir mokslas

29.3.1. Antikos pasiekimai ir jų reikšmė kultūros raidai

H. Berman, *Teisė ir revoliucija: Vakarų teisės tradicijos formavimasis*, Vilnius, 1999.

D. Dilytė, *Senovės Graikijos kultūra*, Vilnius, 2007.

D. Dilytė, *Senovės Romos kultūra*, Vilnius, 2012.

Europos mentalito istorija: pagrindinių temų apybraižos [sudarė P. Dizelbacher], Vilnius, 1998.

M. Gasparovas, *Su skydu ir už skydo: pasakojimai apie senovės Graikijos kultūrą*, Vilnius, 2004.

C. Orrieux, P. Schmitt Pantel, *Senovės graikų istorija*, Vilnius, 2016.

R. Wheeler, *Romos menas ir architektūra*, Vilnius, 1999.

29.3.2. Ikimodernųjų laikų kultūros raiškos formos ir lūžiai: teologija ir literatūra, Gutenbergo ir Mokslo revoliucijos

F. Baconas, *Naujasis organonas*, Vilnius, 2004.

J. W. Baldwin, *Viduramžių kultūra, 1000–1300*, Vilnius, 1996.

F. Braudel, *Civilizacijų gramatika*, Vilnius, 2020.

G. Dručkutė, *Prancūzų Viduramžių literatūra: XII a.*, Vilnius, 2013.

Europos mentalito istorija: pagrindinių temų apybraižos [sudarė P. Dizelbacher], Vilnius, 1998.

J. Huizinga, *Erazmas*, Vilnius, 2000.

W. Isaacson, *Leonardas da Vinčis*, Vilnius, 2018.

J. Le Goff, *Viduramžių vaizduotė*, Vilnius, 2003.

Viduramžių žodynas: sąvokos, reiškiniai, dalykai [sudarė P. Dizelbacher], Vilnius, 2004.

29.3.3. Apšvieta ir modernybė XVIII–XX a. pr.: politinė filosofija, gamtos mokslai ir modernaus meno pradžia

N. Davies, *Europa: istorija*, Vilnius, 2002.

E. Gombrich, *Meno istorija*, Vilnius, 2014.

U. Im Hof, *Švietimo epochos Europa*, Vilnius, 1996.

I. Jeffrey, *Fotografija: trumpa istorija*, Vilnius, 1999.

I. Kantas, *Politiniai traktatai*, Vilnius, 1996.

Ch. L. Montesquieu, *Apie įstatymų dvasią*, Vilnius, 2004.

M. Ogiusten, *Marija Kiuri: moteris, pralenkusi savo laiką*, Vilnius, 2020.

29.3.4. Kultūra ir menininko (ne)laisvė XX a. totalitarinėse santvarkose

N. Davies, *Europa: istorija*, Vilnius, 2002.

E. Hobsbawm, *Kraštutinių amžių: trumpasis XX amžius: 1914–1991*, Vilnius, 2000.

Č. Milošas, *Pavergtas protas*, Vilnius, 2011.

K. Schlögel, *Teroras ir svajonė: Maskva, 1937-ieji*, Vilnius, 2013.

A. J. P. Taylor, *Nuo Sarajevo iki Potsdamo: Europa, 1914–1945*, Vilnius, 1994.

29.3.5. Pasaulio kultūros paveldas ir jo apsauga: priežastys, objektai, tikslai

R. Čepaitienė, *Paveldosauga globaliajame pasaulyje*, Vilnius, 2010.

Pasaulio paveldo konvencijos įgyvendinimo gairės, Vilnius, 2006.

29.3.6. Mokslo ir pažinimo galimybės ir problemos: dirbtinis intelektas, mokslo etinės problemos, humanitarikos reikšmės klausimas

M. Adomėnas... et al., *Humanitarinių mokslų raudonoji knyga*, Vilnius, 2019.

Y. N. Harari, *Homo Deus: glausta rytojaus istorija*, Vilnius, 2018.

Z. Norkus, *Du nepriklausomybės dvidešimtmečiai : kapitalizmas, klasės ir demokratija Pirmojoje ir Antrojoje Lietuvos Respublikoje lyginamosios istorinės sociologijos požiūriu*, Vilnius, 2014.

29.3.7. Lietuvos visuomenės europeizacija XIV–XVIII a.

A. Bumblauskas, *Senosios Lietuvos istorija (1009–1795)*, Vilnius, 2005.

E. Gudavičius, *Lietuvos europėjimo keliais: istorinės studijos*, Vilnius, 2002.

J. Kiaupienė, R. Petrauskas, *Lietuvos istorija. T. 4: Nauji horizontai: dinastija, visuomenė, valstybė. Lietuvos Didžioji Kunigaikštystė 1386–1529 m.*, Vilnius, 2009.

Lietuvos architektūros istorija, t. 1–2, Vilnius, 1988–1994.

Lietuvos Didžiosios Kunigaikštijos kultūra: tyrinėjimai ir vaizdai [sudarė V. Ališauskas... et al.], Vilnius, 2001.

P. Rabikauskas, *Vilniaus akademija ir Lietuvos jėzuitai*, 2002.

29.3.8. Lietuvos daugiasluoksniškumas XIX–XX a. pr.: viena kitą papildančios ar/ir tarpusavyje konkuruojančios kultūros

E. Aleksandravičius, *Lietuvių atgimimo kultūra: XIX a. vidurys*, Vilnius, 1994.

E. Aleksandravičius, A. Kulakauskas, *Carų valdžioje: XIX amžiaus Lietuva*, Vilnius, 1996.

T. Bairašauskaitė, Z. Medišauskienė, R. Miknys, *Lietuvos istorija. T. 8, d. 1: Devynioliktas amžius: visuomenė ir valdžia*, Vilnius, 2011.

A. Bumblauskas... [et al.], *Alma Mater Vilnensis: Vilniaus universiteto istorijos bruožai*, Vilnius, 2012.

D. Kaunas, *Martynas Jankus: tautos vienytojas ir lietuvių spaudos kūrėjas*, Vilnius, 2021.

V. Merkys, *Simonas Daukantas*, Vilnius, 1991.

E. Raila, *Lietuvystės Mozė: Jono Basanavičiaus gyvenimo ir ligos istorija*, Vilnius, 2019.

D. Staliūnas, *Visuomenė be universiteto?: (aukštosios mokyklos atkūrimo problema Lietuvoje: XIX a. vidurys–XX a. pradžia)*, Vilnius, 2000.

J. Širkaitė, *Vilniaus piešimo mokykla, 1866–1915*, Vilnius, 2018.

Žydai Lietuvoje: istorija, kultūra, paveldas [sudarė Larisa Lempertienė, Jurgita Šiaučiūnaitė-Verbickienė], Vilnius, 2009.

29.3.9. Pirmosios Lietuvos Respublikos kultūros modernėjimas ir mokslo pažanga

Alfredas Bumblauskas... [et al.], *Alma Mater Vilnensis: Vilniaus universiteto istorijos bruožai*, Vilnius, 2012.

N. Gaidauskienė, *Sofija Kymantaitė-Čiurlionienė: modernėjančios savimonės kontūrai*, Vilnius, 2018.

D. Mačiulis, *Valstybės kultūros politika Lietuvoje 1927–1940 metais*, Vilnius, 2005.

M. Maksimaitis, *Mykolas Römeris – Lietuvos sūnus: [monografija]*, Vilnius, 2006.

Optimizmo architektūra: Kauno fenomenas, 1918–1940 [sudarė M. Drėmaitė], Vilnius, 2018.

29.3.10. Kultūra okupuotoje Lietuvoje: ideologizacija, cenzūra ir sovietinis modernizmas

A. Anušauskas... [et al.], *Lietuva, 1940–1990: okupuotos Lietuvos istorija*, Vilnius, 2007.

M. Drėmaitė, V. Petrulis, J. Tutlytė, *Architektūra sovietinėje Lietuvoje*, Vilnius, 2012.

V. Klumbys, *Stovėję po medžiu?: lietuvių inteligentijos elgesio strategijos sovietmečiu*, Vilnius, 2021.

Lietuvos kultūra sovietinės ideologijos nelaisvėje, 1940–1990: dokumentų rinkinys [sudarė A. Streikus, J. R. Bagušauskas], Vilnius, 1999.

A. Streikus, *Minties kolektyvizacija: cenzūra sovietų Lietuvoje*, Vilnius, 2018.

29.3.11. XX–XXI a. sandūros Lietuva ir atvira visuomenė: kultūros ir mokslo pasiekimai

Atviros Lietuvos fondo inicijuotų, leistų ir remtų leidinių bibliografija [sudarė R. Kuprytė], Vilnius, 2017.

R. Marcinkevičiūtė, *Eimuntas Nekrošius: erdvė už žodžių*, Vilnius, 2002.

A. Švedas, *Irena Veisaitė: gyvenimas turėtų būti skaidrus*, Vilnius, 2019.

29.4. Žmogus ir aplinka

29.4.1. Senųjų civilizacijų individo santykis su gamta: gamtos įvaldymo būdai-didieji projektai, požiūris į gamtą, pasaulio sandaros aiškinimas

C. Aldred, *Egiptiečiai*, Vilnius, 2001.

F. Braudel, *Civilizacijų gramatika*, Vilnius, 2020.

Didžiosios civilizacijos: iliustruota žmonijos istorija. Senųjų civilizacijų visuomenė ir kultūra, Vilnius, 2006.

B. Fagan, *Ilgoji vasara: kaip klimatas keitė civilizaciją*, Vilnius, 2013.

Gilgamešo epas: tekstas, biblinės paralelės ir komentaras [vertimas ir komentarai: D. Dikevičius, I. Gudauskienė], Vilnius, 2017.

J. Oates, *Babilonas*, Vilnius, 2004.

B. Wilson, *Metropolis: miesto istorija – nuo senovės iki šiandien*, Vilnius, 2021.

29.4.2. Gyvenimas patogenų malonėje: infekcinių ligų protrūkių poveikis individo ir visuomenės gyvenimui ikimoderniaisiais laikais

N. Davies, *Europa: istorija*, Vilnius, 2002.

J. Diamond, *Ginklai, mikrobai ir plienas: visuomenių likimas*, Vilnius, 2018.

J. Kelly, *Juodoji mirtis. Didžiojo maro išsami istorija*, Vilnius, 2021.

29.4.3. Naujų energijos šaltinių ir transporto sistemos plėtros poveikis gamtinei aplinkai XIX–XX a. pr.

M. Gutauskas, V. Daraškevičiūtė, G. Cuzzo, D. Bacevičiūtė, *Gamtos transformacijos: modernybė ir antropocenas*, Vilnius, 2021.

J. D. Rockefeller, *Naftos titano ir filantropo autobiografija*, Vilnius, 2020.

H. D. Thoreau, *Voldenas, arba Gyvenimas miške*, Vilnius, 2015.

B. Wilson, *Metropolis: miesto istorija – nuo senovės iki šiandien*, Vilnius, 2021.

29.4.4. XX a. II p. ekologinės katastrofos ir ekologiniai judėjimai

Černobylis vakar ir šiandien, Prienai, 2008

B. Galdikas, *Rojaus atspindžiai: mano gyvenimas Borneo saloje su orangutanais*, Vilnius, 2012.

G. Kopčinskis, N. Šteinbergas, *Černobylis: katastrofos anatomija*, Vilnius, 2012.

S. Plokhy, *Černobylis: branduolinės katastrofos istorija*, Vilnius, 2020.

29.4.5. Globali klimato kaita kaip XX–XXI a. sandūros pasaulinė politinė problema

A. Bukantis... et al., *100 klausimų apie klimato kaitą*, Vilnius, 2017.

B. Gates, *Kaip išvengti klimato krizės: kokius sprendimus turime priimti ir kokių proveržių mums reikia*, Vilnius, 2021.

M. Gutauskas, V. Daraškevičiūtė, G. Cuzzo, D. Bacevičiūtė, *Gamtos transformacijos: modernybė ir antropocenas*, Vilnius, 2021.

J. Rifkin, *Trečioji pramonės revoliucija: kaip lateralinės jėgos keičia energetiką, ekonomiką ir visą pasaulį*, Vilnius, 2012.

29.4.6. LDK kraštovaizdžio ir demografijos kaita

D. Baronas, A. Dubonis, R. Petrauskas, *Lietuvos istorija. T. 3: XIII a.–1385 m.: valstybės iškilimas tarp Rytų ir Vakarų*, Vilnius, 2011.

J. Kiaupienė, I. Lukšaitė, *Lietuvos istorija. T. 5: Veržli Naujųjų laikų pradžia. Lietuvos Didžioji Kunigaikštystė 1529–1588 metais*, Vilnius, 2013.

Kraštas ir žmonės: Lietuvos geografiniai ir etnografiniai aprašymai (XIV–XIX a.) [parengė J. Jurginis, A. Šidlauskas], Vilnius, 1988.

G. Sliesoriūnas, *Lietuvos istorija. T. 6: Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės istorija XVI a. pabaigoje–XVIII pradžioje (1588–1733 metais)*, Vilnius, 2015.

J. Totoraitis, *Sūduvos Suvalkijos istorija*, I dalis, Kaunas, 1938.

29.4.7. Aplinkos suvaldymas ir žmogaus veiklos pasekmės gamtinei aplinkai XIX–XX a. pradžioje

T. Bairašauskaitė, Z. Medišauskienė, R. Miknys, *Lietuvos istorija. T. 8, d. 1: Devynioliktas amžius: visuomenė ir valdžia*, Vilnius, 2011.

J. Bučas, *Kuršių Nerijos nacionalinis parkas*, Vilnius, 2001.

R. Griškaitė, „*Mineralinis miestas*“ arba Kurortinės kultūros pradžia Lietuvoje, Vilnius, 2003.

O. Stasiukaitienė, *Siaurasis Lietuvos geležinkelis*, Vilnius, 2010.

P. Šalčius, *Raštai: Lietuvos prekybos istorija*, Vilnius, 1998.

L. V. Žeimantas, *Sankt Peterburgo-Varšuvos (nuo 1907 m. Šiaurės-Vakary) geležinkelis, 1858–1915*, Vilnius, 2003.

29.4.8. Sovietinė modernizacija ir jos poveikis aplinkai

A. Anušauskas... et al., *Lietuva 1940–1990: okupuotos Lietuvos istorija*, Vilnius, 2007.

Č. Laurinavičius, V. Sirutavičius, *Lietuvos istorija. T. 12, d. 1: Sąjūdis: nuo „persitvarkymo“ iki Kovo 11-osios*, Vilnius, 2008.

Sąjūdžio ištakų beieškant: nepaklusniųjų tinklaveikos galia [mokslinės redaktorės: J. Kavaliauskaitė, A. Ramonaitė], Vilnius, 2011.

Rekomenduojama literatūra ir šaltiniai IV gimnazijos klasės mokymosi turiniui:

30.1. Tarptautiniai santykiai.

30.1.1. Civilizaciniai susidūrimai Senovės pasaulyje: Graikų-persų karai, Aleksandro Makedoniečio užkariavimai, Punų karai, romėnų kovos prieš germanus.

Gaius Iulius Caesar, *Galų karo užrašai*, Vilnius, 1998.

Herodotas, *Istorija*, Vilnius, 2008.

P. N. Hunt, *Hanibalas: [genialus karvedys, sėkmingai perėjęs Alpes ir parklupdęs Romą ant kelių]*, Vilnius, 2018.

P. Freeman, *Julijus Cezaris*, Vilnius, 2009.

C. Orrieux, P. Schmitt Pantel, *Senovės graikų istorija*, Vilnius, 2016.

V. Rakutis, *Karo meno istorija, D. 1: Nuo seniausių laikų iki 1850 metų*, Vilnius, 2012.

F. Šachermeiras, *Aleksandras Makedonietis*, Vilnius, 1994.

Gajus Svetonijus Trankvilas, *Dvylikos cezarių gyvenimas*, Vilnius, 2008.

30.1.2. Ikimodernųjų laikų kariniai konfliktai ir šiuolaikinės tarptautinių santykių sistemos susikūrimas.

P. Čerkasovas, *Kardinolas Rišelje: politinė biografija*, Vilnius, 1993.

N. Davies, *Europa: istorija*, Vilnius, 2002.

H. Kissinger, *Diplomatija*, Vilnius, 2003.

M. Kerautret, *Prūsijos istorija*, Vilnius, 2018.

R. Lopata, *Tarptautinių santykių istorija*, Vilnius, 2001.

V. Rakutis, *Karo meno istorija, D. 1: Nuo seniausių laikų iki 1850 metų*, Vilnius, 2012.

A. J. P. Taylor, *Habsburgų monarchija, 1809–1918: Austrijos imperijos ir Austrijos-Vengrijos istorija*, Vilnius, 1999.

J. Tarlè, *Napoleonas*, Vilnius, 1984.

30.1.3. XX a. pirmosios pusės totaliniai karai ir tautų apsisprendimo bei kolektyvinio saugumo doktrinų įsigalėjimas tarptautiniuose santykiuose.

A. Beevor, *Stalingradas: [apie Antrąjį pasaulinį karą be propagandinio blizgesio]*, Vilnius, 2012.

N. Davies, *Kariaujanti Europa: 1939–1945: sunki pergalė*, Vilnius, 2007.

J. Hernández, *Pirmasis pasaulinis karas: 1914–1918 m. karo, kuris pakeitė XX amžiaus istoriją, įvykiai, herojai ir faktai*, Kaunas, 2017.

M. Gilbert, *Niekada per amžius: holokausto istorija*, Vilnius, 2001.

E. Hobsbawm, *Kraštutinumų amžius: trumpasis XX amžius: 1914–1991*, Vilnius, 2000.

H. Kissinger, *Diplomatija*, Vilnius, 2003.

K. Lowe, *Barbarų žemynas. Europa po Antrojo pasaulinio karo*, Vilnius, 2019.

H. Morgenthau, *Politika tarp valstybių: kova dėl galios ir taikos*, Vilnius, 2011.

V. Sebestyen, *1946: modernaus pasaulio kūrimas*, Vilnius, 2015.

T. Snyder, *Kruvinos žemės: Europa tarp Hitlerio ir Stalino*, Vilnius, 2012.

30.1.4. XX a. antrosios pusės dvipolė tarptautinių santykių sistema ir Šaltojo karo konfliktai.

R. Braithwaite, *Afgancai. Sovietai Afganistane 1979–1989 m.*, Vilnius, 2019.

P. Calvocoressi, *Pasaulio politika, 1945–2000*, Vilnius, 2001.

E. Hobsbawm, *Kraštutinumų amžius: trumpasis XX amžius: 1914–1991*, Vilnius, 2000.

D. Hoffmann, *Negyvėlio ranka: Šaltojo karo ginklavimosi varžybos ir pavojingas jų palikimas*, Vilnius, 2018.

T. Janeliūnas, R. Lopata, *Šaltasis karas: tarptautinė sistema ir Europos politika*, Vilnius, 2008.

T. Judt, *Pokaris: Europos istorija nuo 1945 metų*, Vilnius, 2011.

A. Kasperavičius, *Naujausiųjų laikų istorija: tarptautiniai santykiai*, Kaunas, 1992.

H. Kissinger, *Diplomatija*, Vilnius, 2003.

H. Morgenthau, *Politika tarp valstybių: kova dėl galios ir taikos*, Vilnius, 2011.

30.1.5. Iššūkiai valstybingumui ir tarptautiniams santykiams XX a. pab.–XXI a.

K. Andrijauskas, *Kinijos, Indijos ir Rusijos susidūrimas Eurazijos civilizacinėse erdvėse: monografija*, Vilnius, 2016.

A. Babčenko, *Karas: Čėėėnijos tragedija*, Vilnius, 2018.

Z. Brzezinski, *Nebevaldomas pasaulis: globalinė sumaištis XXI amžiaus išvakarėse*, Vilnius, 1998.

P. Calvocoressi, *Pasaulio politika, 1945–2000*, Vilnius, 2001.

S. P. Huntington, *Civilizacijų susidūrimas ir pasaulio pertvarka*, Vilnius, 2011.

T. Judt, *Pokaris: Europos istorija nuo 1945 metų*, Vilnius, 2011.

H. Kissinger, *Diplomatija*, Vilnius, 2003.

S. Knezys, *Čėėėnijos karas*, Vilnius, 1997.

D. Pancerovas, *Kiborgų žemė: [pasakojimas apie Rusijos karą prieš Ukrainą]*, Vilnius, 2019.

M. Schuman, *Supervalstybė grįžta: Pasaulio istorija pagal Kiniją*, Vilnius, 2022.

30.1.6. LDK karyba ir diplomatija XIII–XVIII a.

D. Baronas, A. Dubonis, R. Petrauskas, *Lietuvos istorija. T. 3: XIII a.–1385 m.: valstybės iškilimas tarp Rytų ir Vakarų*, Vilnius, 2011.

A. Gudavičius, *Lietuvos istorija. Nuo seniausių laikų iki 1569 metų, t. 1*, Vilnius, 1999.

Z. Kiaupa, *Lietuvos istorija. T. 7, d. 1–2: Trumpasis XVIII amžius (1733–1795 m.)*, Vilnius, 2012–2018.

J. Kiaupienė, I. Lukšaitė, *Lietuvos istorija. T. 5: Veržli Naujųjų laikų pradžia. Lietuvos Didžioji Kunigaikštystė 1529–1588 metais*, Vilnius, 2013.

J. Kiaupienė, R. Petrauskas, *Lietuvos istorija. T. 4: Nauji horizontai: dinastija, visuomenė, valstybė. Lietuvos Didžioji Kunigaikštystė 1386–1529 m.*, Vilnius, 2009.

G. Lesmaitis, *LDK samdomoji kariuomenė XV a. pabaigoje–XVI a. antrojoje pusėje*, Vilnius, 2011.

G. Sliesoriūnas, *Lietuvos istorija. T. 6: Lietuvos Didžioji Kunigaikštystė XVI a. pabaigoje–XVIII a. pradžioje (1588–1733 metais)*, Vilnius, 2015.

V. Rakutis, *LDK kariuomenė Ketverių metų seimo laikotarpiu (1788–1792)*, Vilnius, 2001.

S.C. Rowell, *Iš viduramžių ūkų kylanti Lietuva: pagonių imperija Rytų ir Vidurio Europoje, 1295–1345*, Vilnius, 2001.

M. Šapoka, *Didysis Šiaurės karas 1700–1721: karas, pakeitęs moderniąją Europą*, Vilnius, 2021.

30.1.7. Lietuvos valstybės sugrįžimas ir įsitvirtinimas tarptautinėje bendruomenėje

E. Bendikaitė, A. Kasparavičius, S. Kaubrys... [et al.], *Lietuvos istorija. T. 10, d. 2: Nepriklausomybė (1918–1940 m.)*, Vilnius, 2015.

D. Blažytė-Baužienė... [et al.], *Lietuvos istorija. T. 10, d. 1.: Nepriklausomybė (1918–1940 m.)*, Vilnius, 2013.

Z. Butkus, *Tarp Trečiojo Reicho ir Trečiosios Romos: Vokietijos ir Sovietų politikos poveikis Baltijos šalių tarptautinei ir vidaus padėčiai tarpukaryje*, Vilnius, 2019.

P. Čepėnas, *Naujųjų laikų Lietuvos istorija. T. 1–2*, Vilnius, 1992.

A. Gaigalaitė, *Lietuva Paryžiuje 1919 metais*, Kaunas, 1999.

A. Gaigalaitė, J. Skirius, A. Kasparavičius, A. Veilentienė, *Lietuvos užsienio reikalų ministrai: 1918–1940*, Kaunas, 1999.

R. Lopata, *Lietuvos valstybingumo raida 1914–1918 metais*, Vilnius, 1996.

A. Kasparavičius, *Griūvanti taika: Lietuva didžiojoje politikoje, 1934–1939 (1940)*, Vilnius, 2021.

N. Šepetys, *Molotovo-Ribbentropo paktas ir Lietuva*, Vilnius, 2006.

P. Žostautaitė, *Klaipėdos kraštas, 1923–1939*, Vilnius, 1992.

30.1.8. Dviejų karų po pasaulinių karų panašumai ir skirtumai: Nepriklausomybės (1918–1920 m.) ir Partizanų (1944–1953 m.) kovos

A. Anušauskas, *Aš esu Vanagas*, Vilnius, 2018.

T. Balkelis, *Lemtingi metai: Lietuva 1914–1923 m.: karas, revoliucija ir tautos gimimas*, Vilnius, 2019.

P. Čepėnas, *Naujųjų laikų Lietuvos istorija. T. 2*, Vilnius, 1992.

A. Eidintas, D. Juodis, G. Surgailis, *Partizanų generolas Jonas Žemaitis-Vytautas*, Vilnius, 2020.

B. Gailius, *Partizanai tada ir šiandien*, Vilnius, 2006.

N. Gaškaitė, *Pasipriešinimo istorija, 1944–1953 metai*, Vilnius, 2016.

K. Girnius, *Partizanų kovos Lietuvoje*, Vilnius, 1990.

K. Kasparas, *Lietuvos karas: antroji Sovietų Sąjungos agresija, pasipriešinimas, ofenzyvinės gynybos tarpsnis, 1944 m. vasara–1946 m. pavasaris: monografija*, Kaunas, 1999.

V. Lesčius, *Lietuvos kariuomenė nepriklausomybės kovose, 1918–1920: monografija*, Vilnius, 2004.

V. Lesčius, *Lietuvos kariuomenė 1918–1920*, Vilnius, 1998.

30.1.9. Valstybingumas be valstybės (1940–1990 m.): sovietų ir nacių okupacijos, sovietinės aneksijos nepripažinimo politika Vakaruose.

A. Anušauskas... [et al.], *Lietuva, 1940–1990: okupuotos Lietuvos istorija*, Vilnius, 2007.

J. Banionis, *Lietuvos laisvės byla Vakaruose, 1975–1990: istorinė apžvalga*, Vilnius, 2002.

V. Brandišauskas, *Siekiai atkurti Lietuvos valstybingumą (1940 06–1941 09)*, Vilnius, 2006.

A. Bubnys, S. Jegelevičius, S. Knezys, A. Rukšėnas, *Lietuvių tautos sukilimas 1941 m. birželio 22–28 d.*, Vilnius, 2011.

A. Bubnys, *Vokiečių okupuota Lietuva, (1941–1944)*, Vilnius, 1998.

L. Jonušauskas, *Likimo vedami: Lietuvos diplomatinės tarnybos egzilyje veikla, 1940–1991*, Vilnius, 2004.

A. Petraitytė-Briedienė, *Lietuvos diplomatinės tarnybos šefas Stasys Lozoraitis (1940–1983)*, Vilnius, 2012.

A. E. Senn, *Lietuva 1940: revoliucija iš viršaus*, Vilnius, 2009.

28.2. Religija ir mentalitetai.

30.2.1. Didžiosios Artimųjų Rytų monoteistinės religijos: judaizmo ir islamo religinių sistemų įtaka individo gyvenimui.

K. Armstrong, *Islamas: trumpa istorija*, Vilnius, 2003.

F. Braudel, *Civilizacijų gramatika*, Vilnius, 2020.

F. Déroche, *Koranas: pažintis su islamo Šventuoju raštu*, Vilnius, 2008.

P. Johnson, *Žydų istorija*, Vilnius, 1999.

N. de Lange, *Judaizmas*, Vilnius, 1996.

Pasaulio religijos: naujas populiarus žinynas [parengė ir redagavo C. Partridge], Vilnius, 2007.

F. V. Reiterer, *Dievo teisyne ir gyvenimas*, Vilnius, 1997.

Religijų istorijos antologija. D. 1: Judaizmas. Krikščionybė [sudarė B. Kuzmickas], Vilnius, 2000.

Religijų istorijos antologija. D. 2: Islamas, hinduizmas, budizmas [sudarė B. Kuzmickas], Vilnius, 2002.

A. Rubšys, *Islamai: religija, kultūra, valstybė*, Vilnius, 2002.

30.2.2. Krikščionybės genezė ir plitimas: nuo judėjų krikščionybės iki viduramžių katalikybės.

F. Braudel, *Civilizacijų gramatika*, Vilnius, 2020.

M D'Ambrosio, *Kai bažnyčia buvo jauna*, Vilnius, 2020

P. Dinzelbacher, *Europos mentaliteto istorija: pagrindinių temų apybraižos*, Vilnius, 1998.

A. Gurevič, *Individas viduramžių Europoje*, Vilnius, 1999.

Krikščionybės istorija [atsakomasis redaktorius T.Dowley], Vilnius, 2000.

J. Le Goff, *Skaistyklos gimimas*, Vilnius, 2005.

E. Le Roy Ladurie, *Oksitanijos kaimas Montaju: 1294–1324 metai*, Vilnius, 2005.

J. Lenzenweger... [et al.], *Katalikų Bažnyčios istorija. D. 1*, Vilnius, 1996.

J. Kłoczowski, *Krikščionių bendruomenės besikuriančioje Europoje*, Vilnius, 2006.

E.P. Sanders, *Istorinis Jėzaus asmuo*, Kaunas, 1997.

30.2.3. Ikimodernųjų laikų didieji krikščionybės lūžiai ir naujų konfesinių bendruomenių formavimasis: teologinės skirtys ir jų įtaka visuomenėms.

F. Braudel, *Civilizacijų gramatika*, Vilnius, 2020.

C. de Dalmases, *Tėvas Ignacas*, Vilnius, 2001.

N. Davies, *Europa: istorija*, Vilnius, 2002.

P. Dinzelbacher, *Europos mentaliteto istorija: pagrindinių temų apybraižos*, Vilnius, 1998.

E. H. Erikson, *Jaunasis Liuteris: psichoanalitinė istorinė studija*, Vilnius, 2003.

W.J. Grier, *Reformatorius Jonas Kalvinas*, Vilnius, 2012.

Krikščionybės istorija [atsakomasis redaktorius T.Dowley], Vilnius, 2000.

J. Lenzenweger... [et al.], *Katalikų Bažnyčios istorija. D. 1*, Vilnius, 1996.

J.H. Merle D'Aubigné, *Martyno Liuterio gyvenimas ir laikai*, Vilnius, 2012.

30.2.4. Ar Dievas mirė? Laisvamanybė, sekuliarizacija ir ateizmas XVIII–XX a.

N. Davies, *Europa: istorija*, Vilnius, 2002.

P. Dinzelbacher, *Europos mentaliteto istorija: pagrindinių temų apybraižos*, Vilnius, 1998.

U. Im Hof, *Švietimo epochos Europa*, Vilnius, 1996.

W. Kleesattel, *Evoliucija*, Kaunas, 2003.

Krikščionybės istorija [atsakomasis redaktorius T.Dowley], Vilnius, 2000.

J. Lenzenweger... [et al.], *Katalikų Bažnyčios istorija. D. 2*, Vilnius, 1997.

30.2.5. Baltų religija ir mitologija: šaltiniai, rekonstrukcija, pasaulėžiūra.

Baltų religijos ir mitologijos relikvai Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje (XIV–XVIII a.): šaltinių rinkinys [sudarė ir parengė V. Ališauskas], Vilnius, 2016.

G. Beresnevičius, *Baltų religinės reformos*, Vilnius, 1995.

M. Gimbutienė, *Baltai priešistoriniais laikais: etnogenezė, materialinė kultūra ir mitologija*, Vilnius, 1985.

A. J. Greimas, *Lietuvių mitologijos studijos*, Vilnius, 2005.

Ikikrikščioniškosios Lietuvos kultūra: istoriniai ir teoriniai aspektai, Vilnius, 1992

E. Jovaiša, *Aisčiai: lietuvių ir Lietuvos pradžia*, Vilnius, 2016.

V. Vaitkevičius, *Alkai: baltų šventviečių studija*, Vilnius, 2003.

N. Vėlius, *Baltų mitologija iš sakalo skrydžio*, Vilnius, 2012.

N. Vėlius, *Senovės baltų pasaulėžiūra: struktūros bruožai*, Vilnius, 1983.

30.2.6. Lietuvos valstybės ir visuomenės krikščionėjimo iššūkiai XIII–XV a.

D. Baronas... [et al.], *Krikščionybės Lietuvoje istorija*, Vilnius, 2006.

D. Baronas, A. Dubonis, R. Petrauskas, *Lietuvos istorija. T. 3: XIII a.–1385 m.: valstybės iškilimas tarp Rytų ir Vakarų*, Vilnius, 2011.

A. Bumblauskas, *Senosios Lietuvos istorija, 1009–1795*, Vilnius, 2005.

A. Bumblauskas, M. Bumblauskas, *Žemaitijos krikštas: christianizacijos procesas XV–XVII amžiuje*, Vilnius, 2018.

A. Gudavičius, *Lietuvos istorija. Nuo seniausių laikų iki 1569 metų*, t. 1, Vilnius, 1999.

M. Jučas, *Krikščionybės kelias į Lietuvą: etapai ir problemos*, Vilnius, 2001.

J. Jurginis, *Pagonybės ir krikščionybės santykiai Lietuvoje*, Vilnius, 1976.

J. Kiaupienė, R. Petrauskas, *Lietuvos istorija. T. 4: Nauji horizontai: dinastija, visuomenė, valstybė. Lietuvos Didžioji Kunigaikštystė 1386–1529 m.*, Vilnius, 2009.

Lietuvos Didžiosios Kunigaikštijos kultūra: tyrinėjimai ir vaizdai [sudarė V. Ališauskas...et al.], Vilnius, 2001.

P. Rabikauskas, *Krikščioniškoji Lietuva: istorija, hagiografija, šaltiniotyra*, Vilnius, 2002.

30.2.7. LDK konfesinis pliuralizmas ir (ne)sugyvenimas XVI–XVIII a.

T. Bairašauskaitė, *Lietuvos totorių istorija*, Vilnius, 2021.

Z. Kiaupa, *Lietuvos istorija. T. 7, d. 1–2: Trumpasis XVIII amžius (1733–1795 m.)*, Vilnius, 2012–2018.

J. Kiaupienė, I. Lukšaitė, *Lietuvos istorija. T. 5: Veržli Naujųjų laikų pradžia. Lietuvos Didžioji Kunigaikštystė 1529–1588 metais*, Vilnius, 2013.

Lietuvos Didžiosios Kunigaikštijos kultūra: tyrinėjimai ir vaizdai [sudarė V. Ališauskas...et al.], Vilnius, 2001.

I. Lukšaitė, *Reformacija Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje ir Mažojoje Lietuvoje : XVI a. trečias dešimtmetis - XVII a. pirmas dešimtmetis*, Vilnius, 1999.

G. Potašenko, *Daugiatautė Lietuva: Lietuvos etninių mažumų istorija*, Kaunas, 2008.

G. Sliesoriūnas, *Lietuvos istorija. T. 6: Lietuvos Didžioji Kunigaikštystė XVI a. pabaigoje–XVIII a. pradžioje (1588–1733 metais)*, Vilnius, 2015.

J. Šiaučiūnaitė-Verbickienė, *Žydai Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės visuomenėje: sambūvio aspektai*, Vilnius, 2009.

30.2.8. Religijos reikšmė tapatybei XIX–XX a. I-osios pusės Lietuvoje.

E. Aleksandravičius, A. Kulakauskas, *Carų valdžioje: XIX amžiaus Lietuva*, Vilnius, 1996.

S. Atamukas, *Lietuvos žydų kelias: nuo XIV a. iki XXI a. pradžios*, Vilnius, 2007.

Atgimimas ir Katalikų Bažnyčia. Lietuvių atgimimo istorijos studijos, t. 7, Vilnius, 1994.

T. Bairašauskaitė, Z. Medišauskienė, R. Miknys, *Lietuvos istorija. T. 8, d. 1: Devynioliktas amžius: visuomenė ir valdžia*, Vilnius, 2011.

D. Baronas... [et al.], *Krikščionybės Lietuvoje istorija*, Vilnius, 2006.

E. Bendikaitė, A. Kasparavičius, S. Kaubrys... [et al.], *Lietuvos istorija. T. 10, d. 2: Nepriklausomybė (1918–1940 m.)*, Vilnius, 2015.

J. Būtėnas, *Aušrininkas dr. Jonas Šliūpas*, Vilnius, 2004.

V. Merkys, *Motiejus Valančius: tarp katalikiškojo universalizmo ir tautiškumo*, Vilnius, 1999.

D. Staliūnas, *Rusinimas: Lietuva ir Baltarusija po 1863 metų*, Vilnius, 2009.

A. Svareuskas, *Krikščioniškoji demokratija nepriklausomoje Lietuvoje (1918–1940): politinė galia ir jos ribos*, Vilnius, 2014.

30.2.9. Sovietinė Lietuvos visuomenės ateizacija ir pasipriešinimas jai.

A. Anušauskas ... [et al.], *Lietuva, 1940–1990: okupuotos Lietuvos istorija*, Vilnius, 2007.

Arkivyskupas Teofilus Matulionis: išsvermingas tikėjimo liudytojas [parengė: A. Streikus, A. Jurevičius], Vilnius, 2017.

Lietuvos kultūra sovietinės ideologijos nelaisvėje, 1940–1990: dokumentų rinkinys [sudarė: J. R. Bagušauskas, A. Streikus], Vilnius, 2005.

N. Putinaitė, *Nugenėta pušis: ateizmas kaip asmeninis apsisprendimas tarybų Lietuvoje*, Vilnius, 2015.

N. Sadūnaitė, *KGB akiratyje*. Vilnius, 1991.

V. Skuodis, *Dvasinis genocidas Lietuvoje*, Vilnius, 1996.

A. Streikus, *Sovietų valdžios antibažnytinė politika Lietuvoje (1944–1990)*, Vilnius, 2002.

V. Spengla, *Bažnyčia, „Kronika“ ir KGB voratinklis*, Vilnius, 2001.

30.3. Visuomenė: socialinė struktūra, ekonomika, pamatiniai lūžiai.

30.3.1. Senųjų civilizacijų socioekonominė struktūra: elitas ir vergovė, miestas ir stambūs ūkiai.

C. Aldred, *Egiptiečiai*, Vilnius, 2001.

A. Angela, *Romos imperija: kelionė paskui monetą*, Vilnius, 2013.

A. Angela, *Viena diena senovės Romoje: kasdienis gyvenimas, paslaptys ir įdomybės*, Vilnius, 2012.

F. Conti, *Senovės Romos enciklopedija*, Vilnius, 2007.

N. Davies, *Europa: istorija*, Vilnius, 2002.

J. Oates, *Babilonas*, Vilnius, 2004.

C. Orrieux, P. Schmitt Pantel, *Senovės graikų istorija*, Vilnius, 2016.

J. Sireika, *Antikinės Graikijos istorija, Šiauliai*, 2017.

B. Wilson, *Metropolis: miesto istorija – nuo senovės iki šiandien*, Vilnius, 2021.

30.3.2. Ikimodernioji visuomenė ir jos ekonomika: luomų formavimasis ir visuomenės grupių funkcijos.

L. Benevolo, *Europos miesto istorija*, Vilnius, 1998.

- F. Braudel, *Civilizacijų gramatika*, Vilnius, 2020.
- F. Braudel, *Kaptalizmo dinamika*, Vilnius, 1994.
- N. Davies, *Europa: istorija*, Vilnius, 2002.
- N. Ferguson, *Pinigų triumfas: finansai pasaulio istorijoje*, Vilnius, 2011.
- K. Modzelewski, *Barbarų Europa*, Vilnius, 2007.
- R. Pernoud, *Moteris katedrų laikais*, Vilnius, 2007.
- W. Rösener, *Valstiečiai Europos istorijoje*, Vilnius, 2000.
- Viduramžių žodynas* [sudarė P. Dinzelbacher], Vilnius, 2004.
- B. Wilson, *Metropolis: miesto istorija – nuo senovės iki šiandien*, Vilnius, 2021.

30.3.3. Pramonės perversmas ir industrinė visuomenė.

- L. Benevolo, *Europos miesto istorija*, Vilnius, 1998.
- F. Braudel, *Civilizacijų gramatika*, Vilnius, 2020.
- N. Davies, *Europa: istorija*, Vilnius, 2002.
- L. Delap, *Feminizmo istorija*, 2021.
- H. Ford, *Mano gyvenimas ir veikla: autobiografija*, Vilnius, 2019.
- R. Heilbroner, *Didieji ekonomistai*, Vilnius, 1995.
- K. Utrio, *Ievos dukterys: Europos moters ir šeimos istorija*, Vilnius, 1998.
- B. Wilson, *Metropolis: miesto istorija – nuo senovės iki šiandien*, Vilnius, 2021.

30.3.4. XX a. moderni visuomenė ir kova už visuotines žmogaus teises.

- N. Davies, *Europa: istorija*, Vilnius, 2002.
- L. Delap, *Feminizmo istorija*, 2021.

T. Judt, *Pokaris: Europos istorija nuo 1945 metų*, Vilnius, 2011.

Pagrindiniai Jungtinių Tautų žmogaus teisių dokumentai [sudarė J. Samuolytė], Vilnius, 2008.

A. Sacharov, *Prisiminimai*, Vilnius, 2021.

K. Utrio, *Ievos dukterys: Europos moters ir šeimos istorija*, Vilnius, 1998.

30.3.5. XX a. pasaulinės ekonomikos asimetrijos: laisvoji rinka, etatizmas ir planinė (totalitarinė) ekonomika.

N. Davies, *Europa: istorija*, Vilnius, 2002.

T. K. Derry, *Skandinavijos istorija*, Vilnius, 1995.

M. Friedman, *Kapitalizmas ir laisvė*, Vilnius, 1998.

R. Heilbroner, *Didieji ekonomistai*, Vilnius, 1995.

E. Hobsbawm, *Kraštutinių amžių: trumpasis XX amžius: 1914–1991*, Vilnius, 2000.

T. Judt, *Pokaris: Europos istorija nuo 1945 metų*, Vilnius, 2011.

Z. Norkus, *Kokia demokratija, koks kapitalizmas? Pokomunistinė transformacija Lietuvoje lyginamosios istorinės sociologijos požiūriu*, Vilnius, 2008.

J. A. Schumpeter, *Kapitalizmas, socializmas ir demokratija*, Vilnius, 1998.

B. Wilson, *Metropolis: miesto istorija – nuo senovės iki šiandien*, Vilnius, 2021.

30.3.6. LDK socioekonominė struktūra XIV–XVIII a.: esminiai lūžiai, socialinės grupės ir jų santykiai.

A. Arlauskienė, L. Jurgelevič, R. Šmigelskytė-Stukienė, *Povilas Ksaveras Bžostovskis – Paulavos respublika*, Vilnius, 2014.

A. Bumblauskas, *Senosios Lietuvos istorija, 1009–1795*, Vilnius, 2005.

A. Gudavičius, *Lietuvos istorija. Nuo seniausių laikų iki 1569 metų, t. 1*, Vilnius, 1999.

J. Jurginis, *Lietuvos valstiečių istorija: (nuo seniausių laikų iki baudžiavos panaikinimo)*, Vilnius, 1978.

Z. Kiaupa, *Lietuvos istorija. T. 7, d. 1–2: Trumpasis XVIII amžius (1733–1795 m.)*, Vilnius, 2012–2018.

J. Kiaupienė, I. Lukšaitė, *Lietuvos istorija. T. 5: Veržli Naujųjų laikų pradžia. Lietuvos Didžioji Kunigaikštystė 1529–1588 metais*, Vilnius, 2013.

J. Kiaupienė, R. Petrauskas, *Lietuvos istorija. T. 4: Nauji horizontai: dinastija, visuomenė, valstybė. Lietuvos Didžioji Kunigaikštystė 1386–1529 m.*, Vilnius, 2009.

R. Petrauskas, *Lietuvos Didžioji Kunigaikštystė: politika ir visuomenė vėlyvaisiais Viduramžiais*, Vilnius, 2017.

G. Sliesoriūnas, *Lietuvos istorija. T. 6: Lietuvos Didžioji Kunigaikštystė XVI a. pabaigoje–XVIII a. pradžioje (1588–1733 metais)*, Vilnius, 2015.

V. Volungevičius, *Pilies šešėlyje: teritorija, visuomenė ir valdžia Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje*, Vilnius, 2015.

30.3.7. XIX–XX a. pradžios socioekonominė Lietuvos visuomenės transformacija: agrarinės reformos, visuotinis raštingumas ir lituanizacija.

E. Aleksandravičius, A. Kulakauskas, *Carų valdžioje: XIX amžiaus Lietuva*, Vilnius, 1996.

T. Bairašauskaitė, Z. Medišauskienė, R. Miknys, *Lietuvos istorija. T. 8, d. 1: Devynioliktas amžius: visuomenė ir valdžia*, Vilnius, 2011.

E. Bendikaitė, A. Kasparavičius, S. Kaubrys ... [et al.], *Lietuvos istorija. T. 10, d. 2: Nepriklausomybė (1918–1940 m.)*, Vilnius, 2015.

D. Bukelevičiūtė, Z. Butkus, N. Černiauskas, A. Grodis, A. P. Kasperavičius, G. Polkaitė-Petkevičienė, *Socialiniai pokyčiai Lietuvos valstybėje 1918–1940 metais*, Vilnius, 2016.

S. Kaubrys, *Lietuvos mokykla 1918–1939 m.: galios gimtis*, Vilnius, 2000.

D. Mačiulis, *Tautinė mokykla: žvilgsnis į tautininkų švietimo politiką*, Vilnius, 2017.

L. Mulevičius, *Kaimas ir dvaras Lietuvoje XIX amžiuje*, Vilnius, 2003.

Z. Norkus, *Du nepriklausomybės dvidešimtmečiai : kapitalizmas, klasės ir demokratija Pirmojoje ir Antrojoje Lietuvos Respublikoje lyginamosios istorinės sociologijos požiūriu*, Vilnius, 2014.

G. Vaskela, *Tautiniai aspektai Lietuvos ūkio politikoje 1919–1940 metais*, Vilnius, 2014.

G. Vaskela, *Žemės reforma Lietuvoje 1919–1940 m.: analizuojant Rytų ir Vidurio Europos agrarinės raidos XX a. III–IV dešimtmečiais tendencijas*, Vilnius, 1998.

30.3.8. Pasaulio Lietuva: keturios emigracijos bangos ir diaspora pasaulyje XIX a. pab.–XXI a. pr. Emigracijos priežastys, išėivijos pasiekimai ir santykis su Lietuva.

E. Aleksandravičius, *Karklo diegas: lietuvių pasaulio istorija*, Vilnius, 2013.

V. Bartusevičius, *Lietuviai DP stovyklose Vokietijoje, 1945–1951*, Vilnius, 2012.

A. Eidintas, *Lietuva ir masinė išėivystė 1868–2020 metais*, Vilnius, 2021.

A. Eidintas, *Lietuvių kolumbai: lietuvių emigracijos istorijos apybraiža*, Vilnius, 1993.

J. Skirius, *JAV lietuvių darbai Lietuvai 1918–2018 metais*, Vilnius, 2018.

Vytautas Kavolis: *asmuo ir idėjos*. Sudarytojai: R. Kavolienė, D. Kuolys, Vilnius, 2000.

30.3.9. Okupuotos Lietuvos visuomenės naikinimas, jo pasekmės ir vertinimai: Holokaustas, gyventojų deportacijos, kolektyvizacija.

A. Anušauskas... [et al.], *Lietuva, 1940–1990: okupuotos Lietuvos istorija*, Vilnius, 2007.

A. Anušauskas, *Teroras, 1940–1958 m.*, Vilnius, 2012.

A. Bubnys, *Vilniaus getas, 1941–1943*, Vilnius, 2013.

A. Bubnys, *Vokiečių okupuota Lietuva, (1941–1944)*, Vilnius, 1998.

D. Grinkevičiūtė, *Lietuviai prie Laptevų jūros: atsiminimai, miniatiūros*, Vilnius, 2021.

E. Grunskis, *Lietuvos gyventojų trėmimai 1940–1941, 1945–1953 metais*, Vilnius, 1996.

Holokaustas Lietuvoje 1941–1944 m. [sudarė A. Bubnys], Vilnius, 2011.

R. Misiūnas, R. Taagepera, *Baltijos valstybės: priklausomybės metai, 1940–1980*, Vilnius, 1992.

R. Stankevičius, *Nepadariusi tautai gėdos: Onos Šimaitės gyvenimo fragmentai*, Vilnius, 2021.

L. Truska, *Lietuva 1938–1953 metais*, Kaunas, 1995.

30.3.10. (Po)sovietinė visuomenė ir jos transformacija XX a. pabaigoje

J. Aidukaitė, N. Bogdanova, A. Guogis, *Gerovės valstybės kūrimas Lietuvoje: mitas ar realybė?*, Vilnius, 2012.

V. Kašauskienė, *Lietuvos Respublikos vyriausybės, 1990–2007: jų kaita ir veiklos bruožai*, Vilnius, 2007.

Z. Norkus, *Kokia demokratija, koks kapitalizmas?: pokomunistinė transformacija Lietuvoje lyginamosios istorinės sociologijos požiūriu*, Vilnius, 2008.

Z. Norkus, *Du nepriklausomybės dvidešimtmečiai: kapitalizmas, klasės ir demokratija Pirmojoje ir Antrojoje Lietuvos Respublikoje lyginamosios istorinės sociologijos požiūriu*, Vilnius, 2014.

A. Ramonaitė, *Posovietinės Lietuvos politinė anatomija*, Vilnius, 2007.

Socialiniai pokyčiai: Lietuva, 1990/1998: kolektyvinė monografija [redaktorė D. Ulčinskaitė], Vilnius, 2000.

P. Stankevičius, *Lietuvos pramonės transformacijos ir jų socialinės-ekonominės pasekmės*, Vilnius, 2009.

5. UŽDUOČIŲ AR MOKINIŲ DARBŲ, ILIUSTRUOJANČIŲ PASIEKIMŲ LYGIUS, PAVYZDŽIAI

1. Chronologijos supratimas	
<p>Slenkstinis (1)</p> <p>Nurodo nagrinėjamų laikotarpių chronologines ribas ir jas žyminčius įvykius; charakterizuoja nagrinėjamus laikotarpius pagal pateiktus kriterijus (pvz., kultūrinį, socialinį, politinį, ekonominį). Įvykius ir reiškinius</p>	 <p>24. Kuriais metais egzistavo žemėlapyje skaičiumi 1 pavaizduota Berlyno siena?</p> <p>A 1945–1985 m. B 1949–1990 m. C 1961–1989 m.</p>

<p>susieja su atskirais istoriniais laikotarpiais. Nurodo būdingiausius istorinių laikotarpių ir to meto visuomenių bruožus, esminius įvykius, asmenybes ir pokyčius. Atpažįsta istorijos laikotarpius iš įprasto istorinio konteksto; taiko pagrindines chronologijos žinias įprastame istoriniame kontekste (B1.1).</p>	<p>D 1975–1991 m. 2020 m. valstybinio brandos egzamino užduotis. Pakartotinė sesija. p.7 Teisingas atsakymas: C 1961–1989 m.</p> <p>15. Kuris procesas prasidėjo pramonės perversmo metu? A Apšvieta. B Christianizacija. C Kontreformacija. D Urbanizacija. 2020 m. valstybinio brandos egzamino užduotis. Pagrindinė sesija. p. 4 Teisingas atsakymas. D Urbanizacija.</p>
<p>Patenkinamas (2) Korektiškai išvardija laikotarpius ir jiems būdingus bruožus; paaiškina pasirinktų istorijos įvykių svarbą laikotarpio pradžiai ir pabaigai nurodyti; išskiria įvykius, laikytinus</p>	<p>B šaltinis (Iš Žmogaus ir piliečio teisių deklaracijos) 1. Žmonės gimsta laisvi ir lygiateisiai ir tokie išlieka. Visuomeniniai skirtumai gali būti grindžiami tik bendra nauda. 2. Visų politinių susivienijimų tikslas – saugoti prigimtines ir neatimamas žmogaus teises. Šias teises sudaro laisvė, nuosavybė, saugumas ir priešinimasis engimui. 3. Suverenios valdžios šaltinis yra tauta. Jokia žmonių grupė, joks asmuo negali turėti valdžios, kuri aiškiai nesuteikta tautos. 4. Laisvės esmė – daryti viską, kas nekenkia kitam. Taigi kiekvieno žmogaus prigimtinių teisių įgyvendinimas turi tik tas ribas, kurios kitiems visuomenės nariams garantuoja galimybę naudotis tomis pačiomis teisėmis. Šias ribas gali nustatyti tik įstatymas. 10. Niekas neturi būti persekiojamas dėl savo pažiūrų, netgi religinių, tik tai svarbu, kad jų pasireiškimas nepažeistų visuomeninės tvarkos, nustatytos įstatymo. 16. Kiekviena visuomenė, kurioje negarantuojamos teisės ir nėra apibrėžto valdžių atskyrimo, neturi Konstitucijos. 17. Nuosavybė yra šventa ir neliečiama, niekas negali jos atimti, tik tai tada, kada visuomenės poreikiai,</p>

<p>istorinio lūžio ar esminio pokyčio momentais ir tai argumentuoja. Apibūdina istorinius laikotarpių ir juose gyvenusių visuomenių bruožus, esminius įvykius, asmenybes ir pokyčius, lygina juos su vieno ar kelių laikotarpių atitikmenimis. Išvardija istorijos laikotarpius iš dalies naujame kontekste, taiko chronologijos žinias iš dalies naujame istoriniame kontekste (B1.2).</p>	<p>teisiškai apibrėžti, to aiškiai reikalauja, su sąlyga, kad bus teisingai ir iš anksto atlyginta.</p> <p>C šaltinis (Iš 1791 m. liepos mėn. Liudviko XVI laiško Austrijos valdovui Leopoldui) Visi Europoje žino, kaip Karalius myli savo tautą ir kaip kilniai jis pasiūlė sukviestas Generalinius luomus ir visomis kitomis progomis nuo pat šio Susirinkimo atidarymo dienos. Už Karaliaus gerumą ir kilniaširdiškumą buvo atsilyginta begaliniais jo ir jo šeimos užgauliojimais ir nelaisve, kurioje jis laikomas jau beveik dvejus metus. Karalius sutiko su visomis asmeninėmis aukomis, kurių iš jo bus pareikalauta, sutiko kentėti visus savo naujosios padėties vargus, vildamasis, kad Tautos atstovų darbai sukurs Karalystėje gerovę dabar, kai Nacionalinis susirinkimas baigia savo gyvavimą, kai sugriauta bet kokia valdžia, kai klubai užgrobė visą valdžią, esančią net aukščiau už Susirinkimą, kai nebegalima tikėtis, kad Susirinkimas įstengtų ištaisyti klaidas, kurias padarė, bei naująjį įstatymų leidimą, jei ten taip pat viešpatauja klubų dvasia. Ir dabar, kai tas truputis valdžios regimybės, kuri dar išlieka Karaliui, nebereikalinga niekam [...], Karalius nusprendė paskutinį kartą bandyti atgauti savo laisvę ir prisidėti prie prancūzų, kurie iš tikrųjų trokšta gero savo tėvynei. Bet sukilėlių priešams pavyko sužlugdyti jo planą, jis ir vėl suimtas ir laikomas kaip kalinys Paryžiuje. Karalius ryžosi supažindinti Europą su tuo, kokioje padėtyje yra atsidūręs. Patikėdamas savo nelaimės Imperatoriui, savo svainiui, jis neabejoja, kad šisai imsis visų priemonių [...] ir ateis į pagalbą Prancūzijos Karaliui ir Karalystei.</p> <p>D šaltinis (Iš 1793 m. gruodžio mėn. M. Robespjero pasakytos kalbos)</p> <p>Konstitucinės vyriausybės tikslas – išsaugoti Respubliką. [...] Revoliucija yra laisvės karas su savo priešais. Revoliucinė vyriausybė turi būti ypač aktyvi, kadangi vyksta karas. Tai reikalauja griežtų priemonių, nes aplinkybės, kuriose atsidūrusi Respublika, yra audringos ir besikeičiančios, o svarbiausia – jos įpareigoja telktis vis naujus ir būtinus išteklius, siekiant užkirsti kelią naujoms grėsmėms. Konstitucinis režimas turi daugiau ar mažiau apsaugoti piliečius nuo vyriausybės galimo piktnaudžiavimo valdžia. Esant revoliuciniam režimui, vyriausybė turi pati apsiginti nuo įvairių grupuočių keliamos grėsmės. Revoliucinė vyriausybė gina visus gerus piliečius, tačiau su tautos priešais ji susidoroja negailestingai. Jeigu revoliucinė vyriausybė, vykdydama savo politiką, turi veikti aktyviau ir laisviau negu įprasta vyriausybė, ar ji yra mažiau teisėta? Ne; ji remiasi švenčiausiu įstatymu, kuris yra tautos saugumas. Revoliucinė vyriausybė turi savo taisykles.</p>
---	--

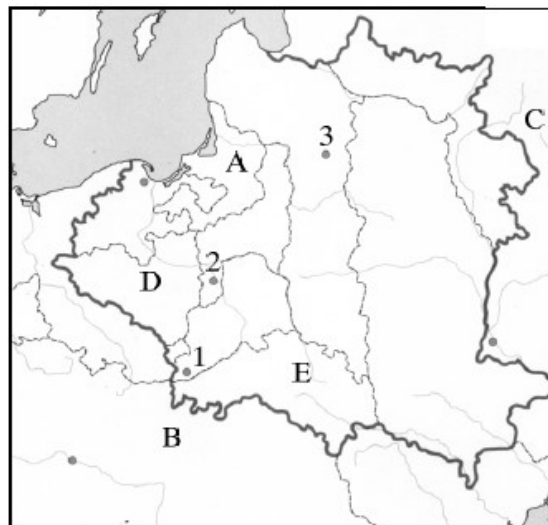
	<p>Pagrindinis jų principas – teisingumas ir viešoji tvarka. Todėl negali būti jokių galimybių anarchijai ir netvarkai. Vyriausybė nesivadovauja asmeniniais jausmais, bet atstovauja viešajam interesui. Ji turi laviruoti tarp dviejų uolų: silpnumo ir drąsos, reakcijos baimės ir kraštutinių priemonių panaudojimo.</p> <p>46. Remdamiesi šaltiniais ir žiniomis, pasirinktinai išskirkite du Prancūzijos revoliucijos etapus. Nurodykite būdingiausių kiekvieno etapo bruožą.</p> <p>2015 m. valstybinio brandos egzamino užduotis. Pagrindinė sesija. p. 10-12</p> <p>Teisingas atsakymas:</p> <p>1 etapas – Konstitucinės monarchijos laikotarpis. Bruožas – absoliučios karaliaus valdžios panaikinimas. 2 etapas – Respublikinis valdymas. Bruožas – žirondistų ir jakobinų kova dėl valdžios.</p> <p>3 etapas – Jakobinų diktatūra. Bruožas – teroro politikos taikymas šalyje.</p> <p>4 etapas – Direktorija. Bruožas – užsienio karinių kampanijų tęsimas.</p>
<p>Pagrindinis (3)</p> <p>Kritiškai vertina to paties laikotarpio atskirų faktų ar reiškinių svarbą ir sąsajas; argumentuotai chronologiškai suskirsto faktus ar reiškinius, pagrįstai nustatydamas jų svarbą; vertina konkretų istorinį kontekstą ir jo santykį su analizuojamais</p>	<p>22. Kuris iš šių reiškinių nėra Didžiųjų geografinių atradimų padarinys?</p> <p>A Cukrus europiečiams tampa kasdieninio vartojimo produktu.</p> <p>B Išauga Italijos miestų prekyba su Rytų šalimis.</p> <p>C Pasauliniu prekybos centru tampa Antverpenas.</p> <p>D Pradedami į Ameriką gabenti juodaodžiai afrikiečiai.</p> <p>2013 m. valstybinio brandos egzamino užduotis. Pagrindinė sesija. p. 6</p> <p>Teisingas atsakymas:</p> <p>B Išauga Italijos miestų prekyba su Rytų šalimis.</p>

<p>faktais ar reiškiniais. Naudodamasis interaktyviosiomis laiko juostomis, įvertina įvairiausių istorijos įvykių pavyzdžius ir jų istorinę reikšmę skirtingose geografinėse vietovėse. Analizuoja istorinius laikotarpius ir nustato pasikeitimus, kurie įvyko per tam tikrą laiką tarp dviejų konkrečių istorijos įvykių ar reiškinų; parodo praeities ir dabarties tarpusavio ryšį (B1.3).</p>																									
<p>Aukštesnysis (4)</p> <p>Argumentuotai atskleidžia laikotarpių ribų sąlygiškumą, atsižvelgiant į istorijos pasakotojo (-ų) tikslus ir perspektyvą. Kuria laiko juostas,</p>	<p>Šaltinis A (<i>LDK teritorijos ir lietuvių skaičiaus kaita XIII–XVI a.</i>)</p> <table border="1" data-bbox="629 1182 1948 1340"> <thead> <tr> <th>Metal</th> <th>1263 m.</th> <th>1341 m.</th> <th>1377 m.</th> <th>1430 m.</th> <th>1569 m.</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>Plotas (tūkst. km²)</td> <td>200</td> <td>350</td> <td>700</td> <td>930</td> <td>485</td> </tr> <tr> <td>Lietuvių skaičius tūkst.</td> <td>250</td> <td>370</td> <td>420</td> <td>590</td> <td>700</td> </tr> <tr> <td>Lietuvių skaičius procentais</td> <td>63</td> <td>53</td> <td>30</td> <td>23</td> <td>29</td> </tr> </tbody> </table> <p>Šaltinis B (<i>Iš istorijos vadovėlio</i>)</p> <p>LDK buvo daugiatautė ir daugiakultūrė valstybė, apgyventa baltų ir slavų tautų. Čia viena šalia kitos gyvavo stačiatikių, katalikų ir dar neišnykusi pagonių kultūros. XVI a. jau turime nuo seno gyvuojančias ar tik besikuriančias net</p>	Metal	1263 m.	1341 m.	1377 m.	1430 m.	1569 m.	Plotas (tūkst. km ²)	200	350	700	930	485	Lietuvių skaičius tūkst.	250	370	420	590	700	Lietuvių skaičius procentais	63	53	30	23	29
Metal	1263 m.	1341 m.	1377 m.	1430 m.	1569 m.																				
Plotas (tūkst. km ²)	200	350	700	930	485																				
Lietuvių skaičius tūkst.	250	370	420	590	700																				
Lietuvių skaičius procentais	63	53	30	23	29																				

kuriuose atsispindi laikotarpiai. Analizuoja istorijos laikotarpių ir to meto visuomenės bruožus, įvykius, asmenybes ir pokyčius, lygindamas juos su kitų laikotarpių atitikmenimis; juos vertina, nusakydamas istorinio laikotarpio palikimo poveikį tolesnei visuomenės raidai. Naudodamasis interaktyviosiomis laiko juostomis, įvertina įvairiausių istorijos įvykių pavyzdžius ir jų poveikį skirtingose geografinėse vietovėse (B1.4).

kelias rašto kalbas – gudų, vokiečių, lotynų, lenkų, lietuvių. Dėl tokio kultūrinio margumyno šiais laikais neretai yra keliamas klausimas, kokia gi iš tikrųjų ta valstybė buvo: lietuviška, lenkiška ar baltarusiška?

Šaltinis C (Abiejų Tautų Respublikos padalijimai)

Šaltinis D (Iš istoriko Norman Davies knygos „Dievo žaislas: Lenkijos istorija“) Respublika buvo dvilypė valstybė, kurios dviejų pagrindinių sudedamųjų dalių – Lenkijos karalystės ir Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės – skirtingi interesai niekais vertė visas pastangas ją reformuoti. Monarchija vis dar buvo renkamoji ir neretai virsdavo žaisliuku tarptautinės diplomatijos rankose. Seimą ir toliau luošino liberum veto, o nereformuoti įstatymai toliau leido kurtis konfederacijoms. [...] „Auksinė laisvė“, į kurią daugumai kilmingų piliečių buvo įskiepytas požiūris kaip į Respublikos šlovę, prarado prasmę krašte, kur devynios dešimtosios gyventojų kentė skurdą ir baudžiąvą ir kur, jeigu kas ir buvo daroma, tai tik už prancūzų auksą arba grasinant ir verčiant Rusijai. Beveik penkiasdešimt metų Lenkijos ir Lietuvos valstybė buvo valdoma kaip Rusijos protektoratas. Rusai čia šeiminkavo tokiais metodais, kurie šiaip civiliniame gyvenime būtų pavadinti „globėjishišku reketu“. [...] Niekada iki galo nesuprastume prieštarų padalijimų laikotarpio aplinkybių, jei neatkreiptume dėmesio į tai, kad Lenkijos vidaus suirutė buvo be paliovos kurstoma galingesnių kaimyninių valstybių.

40. Palyginę šaltinius A, B ir C, D, išskirkite du šaltiniuose atspindinčius valstybės raidos laikotarpius, nurodydami jų chronologines ribas. Remdamiesi šaltiniais ir žiniomis nurodykite kiekvieno laikotarpio būdingiausią politinį bruožą.

2013 m. valstybinio brandos egzamino užduotis. Pagrindinė sesija. p. 8 - 10

Teisingas atsakymas: Laikotarpis XIII-XVI a. (1263-1569 m.). Bruožas – politiškai tvirtėjo, bet suartėjo su Lenkija. Nuolatiniai karai su kryžiuočiais ir priešinimasis Maskvos ekspansijai ir kt.

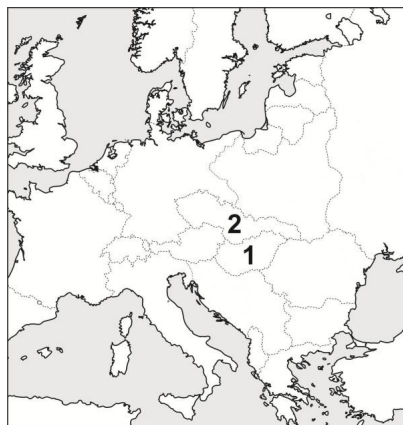
Laikotarpis XVI-XVIII a. (1569-1795). Bruožas – Lenkijos ir Lietuvos susijungimas į vieną valstybę. LDK savarankiškumo išsaugojimas. ATR silpnėjimas ir užsienio valstybių įtakos augimas ir kt.

2. Istorinės erdvės supratimas

Slenkstinis (1)

Paaikškina regiono sąvoką ir nurodo požymius, pagal kuriuos regionas išskiriamas iš bendros teritorijos. Išvardija ir apibūdina regionus, kuriuose vyksta nagrinėjami įvykiai, reiškiniai, procesai. Pažymi nagrinėjamų įvykių veiksmo vietą žemėlapyje; aiškina žemėlapyje esančius sutartinius ženklus.

11. Kurios valstybės žemėlapyje pažymėtos skaičiais 1 ir 2?

A Austrija ir Vengrija.

B Čekoslovakija ir Šveicarija.

C Šveicarija ir Austrija.

D Vengrija ir Čekoslovakija.

2014 m. valstybinio brandos egzamino užduotis. Pagrindinė sesija. p. 3

Teisingas atsakymas. D Vengrija ir Čekoslovakija.

<p>Pateikia 1–2 pavyzdžius, parodančius, kaip istorinio įvykio veiksmo vieta veikia regioną ir tolesnę konkretaus regiono raidą (B2.1).</p>	
<p>Patenkinams (2) Išskiria specifinius istorinio, kultūrinio ar ekonominio regiono požymius. Atskleidžia tokio išskyrimo iš bendros erdvės principus. Paaiškina istorinio įvykio santykį su regionu ir jo įtaką tolesnei regiono raidai, reiškiniams, vėlesniems įvykiams; atskleidžia konkrečių regionų ir jų specifikos svarbą istorinei valstybės ar visuomenės raidai (B2.2).</p>	<p>07. Kurie abu reiškiniai būdingi Vakarų Europos viduramžiams?</p> <p>A Absoliutizmo įsigalėjimas ir natūrinis ūkis.</p> <p>B Amatininkų cechų išplitimas ir vasalo ištikimybė senjorui.</p> <p>C Politinis susiskaldymas ir fabrikinės gamybos plėtra.</p> <p>D Reformacijos plitimas ir senjoro pagalba vasalui.</p> <p>2017 m. valstybinio brandos egzamino užduotis. Pagrindinė sesija. p. 2</p> <p>Teisingas atsakymas: B Amatininkų cechų išplitimas ir vasalo ištikimybė senjorui.</p>
<p>Pagrindinis (3)</p>	<p>Šaltinis A (Iš Norman Davies knygos „Kariaujanti Europa: 1939–1945“) Ketvirtajame dešimtmetyje SSRS virto</p>

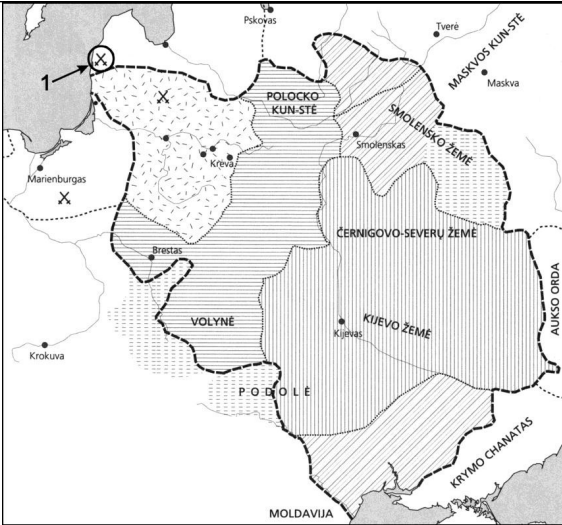
<p>Charakterizuoja istorinius, kultūrinius, etnografinius, politinius ekonominius ar gamtinius regionus pagal paties pasirinktus kriterijus; lygina atskirų regionų ypatybes; pasitelkdamas erdvines priemones (pvz., gaublį, žemėlapi, kartoschemą ar kt.), aiškina įvykius ar reiškinius, komentuoja konkretaus regiono aktualijas ir raidos ypatybes; aiškina istorinių, kultūrinių, politinių, ekonominių regionų ribų sąlygotumą, kaitos priežastis bei ypatybes (B2.3).</p>	<p>groteskiška didžiule socialinių pertvarkymų ir žmonių skurdo laboratorija. Dešimtys milijonų žmonių, kęsdami neapsakomą skurdą, plušėjo kasdami kanalus, statydami užtvankas, fabrikus ir naujus miestus, vykdydami penkmečio planą užduotis. Milijonai mirė nuo išsekimo, nežmoniško elgesio, egzekucijų. Vykdamas žemės ūkio kolektyvizaciją, buvo numatyta likviduoti ištisas klases – buožes ir pasiturinčius valstiečius. Ištisa karta buvo atplėšta nuo gimtųjų vietų ir ištremta dirbti vergiškus priverčiamuosius darbus. Ištisos šalys, tokios kaip Ukraina, kurios bandė priešintis, buvo nusiaubtos. Dar niekada žmonijos istorija neregėjo tokio milžiniško ideologijos taikymo spektaklio. [...] Visas tas kančias ir vargus dar labiau padidino tai, kad Stalinas pradėjo valstybinio teroro kampaniją, prieš kurią nublanko visos kitos terorizmo formos. Žudynių mastas ir įžūlumas neturėjo precedento, jis užėmė kvapą. [...] Begaliniais melagingais kaltinimais sukūrė tokią kolektyvinės paranosios būseną, kai kiekvienas galėjo būti palaikytas šnipu, išdaviku ar „liaudies priešu“. [...] Gulagas tapo didžiausiu darbdaviu šalyje. Valstybės pareigūnai, dailininkai ir rašytojai, mokslininkai ir kariškiai – visi galėjo pakliūti į jo mėsmaletę. [...] Nė viena visuomenė per visą žmonijos istoriją nėra patyrusi tokio negailestingo savęs naikino.</p> <p style="text-align: center;">Šaltinis B (Iš A. J. P. Taylor knygos „Nuo Sarajevo iki Potsdamo“)</p> <p>Hitleris ir naciai neužgrobė valdžios; jie atėjo į valdžią kai kurių ypatingai lengvabūdiškų senosios valdančiosios klasės narių, kurie įsivaizdavo galį Hitlerį paversti savo belaisviu, intrigų dėka. 1933 m. pradžioje Hitleris tapo kancleriu. Nepraėjus nė mėnesiui, jis panaikino demokratinės konstitucijos garantijas ir baigė įveikti kitas kliūtis, trukdančias jo diktatūrai. Tai buvo ypatinga diktatūros rūšis: masių diktatūra, valdanti jas pačias. Nors nacionalsocialistai nelaimėjo absoliučios balsė daugumos jokiuose laisvuose rinkimuose, jie laimėjo daugiau balsų, negu kada nors buvo pavykę bet kuriai kitai Vokietijos partijai. [...] Jokia diktatūra nebuvo taip karštai trokštama ir taip tvirtai remiama tokios gausybės žmonių, kaip Hitlerio diktatūra Vokietijoje. [...] Kai kurie stebėtojai Hitlerio fenomeną aiškino vokiečių brutalumu ir militarizmu; o daugelis vokiečių buvo brutalūs ir militaristiški. Kiti stebėtojai laikė Hitlerį paskutiniu desperatišku kapitalizmo pasispardymu; o daug vokiečių kapitalistų tikėjosi naudos, Hitleriui sutriuškinus profsąjungas. Gana nestabili, nepatenkinta visuomenė buvo sutramdyta tvirtų pažadų žmogaus, kuris aistringai tikėjo savimi.</p> <p style="text-align: center;">2013 m. valstybinio brandos egzamino užduotis. Pagrindinė sesija. p. 14-15</p>
---	---

	<p>49. Įvardykite du režimus, kurie atspindi pateiktuose šaltiniuose. Kuriuose dešimtmečiuose įsitvirtino kiekvienas iš šių režimų?</p> <p>Teisingas atsakymas. Režimas – stalinizmas (komunizmas, bolševizmas, socializmas). Dešimtmetis – antras (trečias). Režimas – nacizmas (fašizmas). Dešimtmetis – ketvirtas.</p> <p>50. Remdamiesi šaltiniu A ir žiniomis, nurodykite du ekonominius pertvarkymus, kuriuos siekė įgyvendinti SSRS valdžia. Paaiškinkite, ko ji siekė kiekvienu iš šių pertvarkymų.</p> <p>Teisingas atsakymas. Pertvarkymas – kolektyvizacija (nacionalizacija). Paaiškinimas: jos tikslas – panaikinti privačią žemės nuosavybę ir sukurti nuo valdžios priklausomą ūkininkavimo sistemą ir kt. Pertvarkymas – industrializacija. Paaiškinimas: tikslas – sukurti sunkiąją pramonę ir pagausinti proletariato klasę ir kt.</p> <p>52. Remdamiesi šaltiniu B ir žiniomis, nurodykite dvi priežastis, kurios padėjo Hitleriui ateiti į valdžią. Paaiškinkite, kaip kiekviena iš jų paveikė to meto politinę situaciją.</p> <p>Teisingas atsakymas. Priežastis – valdančiosios klasės intrigos. Paaiškinimas: šios intrigos sudarė sąlygas Hitleriui įgyti politinę įtaką. Priežastis – Didžioji ekonominė krizė. Paaiškinimas: nuskurdino gyventojus ir sudarė palankias sąlygas reikštis nacizmo ideologijai. Priežastis – veiksminga nacių propaganda Paaiškinimas: suklaidino didelę dalį vokiečių visuomenės.</p>
<p>Aukštesnysis (4)</p> <p>Išskiria tam tikrose epochose kraštovaizdį keitusių būdingiausių objektų grupes (pvz., pilis, gynybinius įtvirtinimus, dvarus, bažnyčias, kapines, rotušes, turgaus aikštes,</p>	<p>Šaltinis A (Iš Mindaugo Tamošaičio istorijos vadovėlio) Šio stiliaus pastatams būdinga griežta simetrija, lygios sienų plokštumos, kolonada centrinėje fasado dalyje, trikampiai virš portikų ir portalų, raitelių skulptūros, triumfo arkos, panteonai. [...] Miestuose nusidriekė taisyklingų gatvių tinklai, didžiulės aikštės, iškilo rūmų su taisyklingai suplanuotais parkais. Skulptūroje ėmė vyrauti antikinės detalės: nuogas tobulas kūnas, romėniški drabužiai. [...] Tapyboje vertinta aiški, vientisa, statiška kompozicija, formų pusiausvyra ir darna.</p> <p>Šaltinis B (Iš istorijos vadovėlio „Lietuva ir pasaulis“) [Šiam architektūros stiliui] būdingas kilimo aukštyn ritmas. [Šiame stiliuje] mūras prarado savo svorį, tapo lengvas ir nesvarus, lyg pasirošęs atitrūkti nuo žemės. Viduje pabrėžiamas aukštis, gilumas. Erdvę imta skaidyti vertikaliai. Šio stiliaus menui turėjo įtakos mokslo ir technikos laimėjimai, miestų</p>

<p>fabrikus ir pan.), charakterizuoja jų poveikį kraštovaizdžiui; argumentuotai atskleidžia regionų ribų sąlygiškumą, atsižvelgiant į pasakotojo (-ų) tikslus ir požiūrį (B2.4).</p>	<p>augimas, naujų visuomenės sluoksnių formavimasis.</p> <p>40. Įvardykite architektūros stilius, apibūdintus šaltiniuose A ir B. Nurodykite būdingiausią kiekvieno stiliaus bruožą. 2014 m. valstybinio brandos egzamino užduotis. Pagrindinė sesija. p. 9-10</p> <p>Teisingas atsakymas. Šaltinis A – klasicizmas. Bruožas: pastatams būdinga griežta simetrija. Šaltinis B – gotika. Bruožas: smailios arkos ir bokštai.</p>
<p>3. Asmenybių vaidmuo istorijoje</p>	
<p>Slenkstinis (1)</p> <p>Paaikškina, kas yra vadinama istorine asmenybe. Atskleidžia konkrečią nagrinėjamam istoriniam įvykiui reikšmingą istorinę asmenybę, nurodo, kuo ji svarbi. Nurodo istorinės asmenybės veikimo laikotarpį, regioną, veiklos sritį. Atskleidžia nagrinėjamo įvykio reikšmingas istorines</p>	<p>09. Kuri istorinė asmenybė išplėtojo trijų valdžių atskyrimo sampratą?</p> <p>A Vladimiras Leninas. B Nikolo Makiavelis. C Šarlis de Monteskjė. D Maksimiljenas Robespjeras</p> <p>2020 m. valstybinio brandos egzamino užduotis. Pagrindinė sesija. p. 3</p> <p>Teisingas atsakymas. C Šarlis de Monteskjė.</p> <p>A šaltinis (Iš Ipatijaus metraščio) Kunigaikščiaudamas Lietuvos žemėje, [jis] pradėjo žudyti savo brolius ir brolėnus, o kitus išvijojė iš krašto ir pradėjo kunigaikščiauti vienas visoje Lietuvos žemėje; ir labai išpuiko, ir reikalavo būti šlovinamas ir garbinamas, ir nepakentė priešingo sau nieko. Turėjo jis sūnų Vaišelgą ir dukteris; dukterį išleido už Švarno Danilovičiaus į Cholmą; Vaišelga pradėjo valdyti Novgorodą.</p> <p>B šaltinis (Iš 1323 m. valdovo laiško užsienio miestų gyventojams) Taip pat, be visa to, [ką suteikė] mūsų pirmtakai, jau šiuo savo raštu skelbiame, jog mūsų žemė karališka malone yra laisva [nuo mokesčių], nuo muitų ir kelio</p>

<p>asmenybes ir paaishkina, kokį pėdsaką jos paliko istorijoje (A3.1).</p>	<p>prievolių visiems pirkliais, riteriams, vasalams; juos aprūpinsiu pajamomis – kiekvieną pagal jo padėtį; [tai suteiksiu] bet kokios padėties amatininkams, būtent meistrams, kurpiams, račiams, akmenškaldžiams, druskininkams, malūnininkams, sidabrakaliams, svaidomųjų prietaisų gamintojams, žvejams ir [kitiems] bet kokios padėties; tegu jie atvyksta [į mūsų žemę] su vaikais, žmonomis ir galvijais, tegu ateina ir išeina pagal savo norą visiškai be jokio trukdymo; tai šiuo savo laišku užtikrindami, prižadame, kad jie bus saugūs ir neliečiami jokių neteisėtų mano pavaldinių pretenzijų. Žemdirbiams, norintiems atvykti į mūsų karalystę ir čia pasilikti, duodame [žemę] bei suteikiame [privilegiją] dešimt metų [ją] dirbti laisvai ir be mokesčių, o pusę to laiko tebūna jie atleisti nuo bet kokios karališkos prievolės; minėtam terminui praėjus, atsižvelgiant į žemės derlingumą, jie duos dešimtinę, kaip ir kitose karalystėse bei tautose paprastai jie duodavo, tačiau su tokiu [skirtumu], kad mūsųose grūdai bus gausesni, negu paprastai yra kitose karalystėse.</p> <p style="text-align: center;">C šaltinis (Iš knygos „Lietuvos valstybės istorija“)</p> <p>Jis buvo labai energingas karvedys, gebėjo aprėpti didžiulės valstybės reikalus. Juodu su [broliu] labiau tikėjo ginklu nei diplomatija. Suprasdami politinę krikščionybės svarbą, liko pagonys. Juodu gerai veikė konkrečiomis aplinkybėmis [...]. Iš pradžių [jis] ir Rusioje, ir kare su kryžiuočiais daug laimėjo, tačiau valdymo pabaigoje pateko į krizę, nes nepaprastai padidėjo kry-žiuočių spaudimas, ekspansija Rusioje atsitrenkė į rusų valstybę Maskvą. Svarbi sunkumų priežastis buvo politinis ir kultūrinis konservatizmas, vedęs į izoliaciją, trukdęs modernizuoti kraštą. Šis konservatizmas buvo kryžiuočių agresijos išdava, nebuvo rasta būdų jo atsikratyti. Didžiausias [jo] laimėjimas buvo atlaikyti kryžiuočių puolimai ir, suderinus Gediminaičių interesus, išlaikyta nesusiskaldžiusi valstybė.</p> <p style="text-align: center;">D šaltinis (LDK XIII–XV a.)</p>
--	--

	 <p>2018 m. valstybinio brandos egzamino užduotis. Pagrindinė sesija p. 8 – 9</p> <p>26. Įvardykite Lietuvos didžiuosius kunigaikščius, kurių veikla aprašyta šaltiniuose ir pavaizduota žemėlapyje.</p> <p>Teisingas atsakymas. A šaltinis – Mindaugas. B šaltinis – Gediminas. C šaltinis – Algirdas.</p>
<p>Patenkinamas (2)</p> <p>Paaiškina principus, kuriais vadovaujantis istorijos moksle išskiriamos istorinės asmenybės. Pateikia kelis istorinės asmenybės veiklos bruožus, atskleidžia individualias savybes ir jų</p>	<p>B šaltinis (Iš Vytauto Tininio knygos „Sovietinė Lietuva ir jos veikėjai“)</p> <p>1988 m. spalio mėnesį A. Brazauskas dalyvavo Sąjūdžio I suvažiavime, parėmė jo programą [...]. Tačiau A. Brazauskas nenuėjo su Sąjūdžiu, o pasirinko vidurio kelią – stengėsi atstovauti Lietuvos interesams, kartu siekdamas nedidinti konfrontacijos su Maskva. Šios politikos dvilypumas turėjo ir teigiamų, ir neigiamų padarinių: toks „laviravimas“ (tvirtos pozicijos neturėjimas) švelnino ir atitolino SSRS reakcinių jėgų puolimą Lietuvoje, tačiau tuo pat metu tai didino nesutarimus su Sąjūdžiu. [...] Priešingai negu Sąjūdžio lyderis V. Landsbergis, A. Brazauskas tada nedarė ryžtingo žmogaus įspūdžio. Jam buvo būdingi atsargaus, abejojančio ir neskubančio priimti sprendimų politiko bruožai. [...] Vertinant A. Brazausko politinę veiklą paskutiniais sovietinės Lietuvos metais (1988–1990 m.), reikia pripažinti, jog jis, nepaisant kai kurių klaidų, atliko pozityvų vaidmenį lietuvių tautos kovoje dėl nepriklausomybės ir demokratijos, prisidėjo prie SSRS imperijos likvidavimo.</p>

<p>svarbą asmenybės veiklai. Remdamasis šaltiniais ar istoriografijos pavyzdžiais, išskiria asmenis, kuriuos galima laikyti istorinėmis asmenybėmis. Lygina atskirų asmenybių veiklą, aiškina jų veiklos padarinius. Aiškina istorijos asmenybių iškilimo aplinkybes, kontekstą, komentuoja sąlygas, kuriomis jos veikė. Argumentuotai įrodo jų įtaką nagrinėjamam laikotarpiui ar regionui ir istorinį vaidmenį bei svarbą šių dienų atskiram regionui ar pasauliui. Kuria trumpas istorinių asmenybių biografijas (A3.2).</p>	<p>C šaltinis (Leonidas Donskis apie Vytautą Landsbergį)</p> <p>Pakanka prisiminti, kiek būta Lietuvos moralizavimo iš didžiųjų valstybių pusės, esą jos paskelbtoji nepriklausomybė kenkia Sovietų Sąjungos liberalizavimui ir Michailo Gorbačiovo pertvarkai. Netrūko apeliavimo į Lietuvos valstybės nebrandumą, nepasirengimą tarptautiniam gyvenimui ir jo įtampoms, valstybės profesionalų korpuso neturėjimą ir panašiai. Išlaikydama savo poziciją bei gindama savo likiminį pasirinkimą, Lietuva tada davė vakarietiško pamoką daugeliui Vakarų valstybių. [...] V. Landsbergis savo autentišką patriotizmą visada sėkmingai derino su aukštos politinės prabos internacionalizmu ir gebėjimu kaip namie jaustis europinės politikos ir tarptautinių santykių sferoje. [...] Akivaizdu, kad kai kurios V. Landsbergio būdo savybės jam nepadėjo pelnyti visuotinės meilės (kita vertus, jis jos ir nesiekė). V. Landsbergis – paternalistas, visada mėgęs būti pater patriae (tautos tėvu). Kurį laiką šis simbolinis autoritetas tikrai buvo pelnytas, bet ilgainiui politinė konkurencija ir nemaloni politinio gyvenimo proza (intrigos, įtampos, išdavystės, dvigubi ar net trigubi žaidimai su sąjungininkais ir oponentais) atėmė iš V. Landsbergio jo pirmąsį monumentalumą.</p> <p>49. Remdamiesi šaltiniais ir žiniomis, nurodykite, kuo skyrėsi A. Brazausko ir V. Landsbergio požiūris į Lietuvos valstybės atkūrimą. Paaiškinkite, kodėl šie skirtingi požiūriai buvo nevienareikšmiškai vertinami visuomenėje.</p> <p>2020 m. valstybinio brandos egzamino užduotis. Pagrindinė sesija. p. 14-16</p> <p>Teisingas atsakymas. A. Brazauskas laikėsi nuosaikios politikos. V. Landsbergis laikėsi ryžtingos pozicijos. Paaiškinimas – dalis visuomenės nerimavo dėl galimų ekonominių ir socialinių sunkumų, o kita dalis visuomenės idealistiškai tikėjo būtinybe atkurti nepriklausomybę.</p>
<p>Pagrindinis (3)</p>	<p>22. Pažymint „Lituanikos“ skrydžio dešimties metų sukaktį, skulptorius Bronius Pundzius Puntuko akmenyje iškalė</p>

Vertina istorinę asmenybę, atsižvelgdamas į pasirinktus konteksto elementus (pvz., asmeninius motyvus, valstybės politiką, to meto pasaulėžiūrą ir laikotarpį, asmenybės veiklos reikšmę įvairioms socialinėms grupėms ir kt.), nurodo skirtingus to meto ar dabarties požiūrius (interpretacijas) į istorinę asmenybę.

Charakterizuoja istorines asmenybes, jų veiklą ir kritiškai vertina jų svarbą, veiklos rezultatus. Atskleidžia istorinės asmenybės vertinimo sąlygiškumą, atsižvelgiant į istorines aplinkybes ar socialines sąlygas, taip pat

lakūnų bareljefą. Kuriuo laikotarpiu jis sukūrė šį paminklą?

- A Pirmojo pasaulinio karo metais.
- B Nepriklausomybės kovų metais.
- C Antrojo pasaulinio karo metais.
- D Šaltojo karo metais.

2016 m. valstybinio brandos egzamino užduotis. Pakartotinė sesija, p. 6

Teisingas atsakymas. C Antrojo pasaulinio karo metais.

D šaltinis (*Karikatūra, išspausdinta 1989 m. laikraštyje „The Independent“*)

į jų nulemtą vertinimą iš įvairių perspektyvų (A3.3).

Ant mažojo dviratininko užrašyta „Baltijos šalys“.

50. Nurodykite dvi karikatūroje atsispindinčias mintis.

2020 m. valstybinio brandos egzamino užduotis. Pagrindinė sesija. p. 14-16

Teisingas atsakymas. M. Gorbačiovas atkakliai siekė įgyvendinti savo politiką. Baltijos šalių siekiai stabdė M. Gorbačiovo reformų įgyvendinimą.

Aukštesnysis (4)
Remdamasis
prieinamais istorijos
šaltiniais, atkuria istorijos
asmenybių įsitikinimus ir
vertybes; sukuria tekstą iš
tam tikros istorijos
asmenybės perspektyvos;

A šaltinis (Iš Antano Smetonos raštų) Tauta yra ypatingas žmonių organizmas [...]. Valstybiškumo sąvoka yra tautai aukščiausia, valstybės sąvoka praneša bažnyčios ir luomų sąvokas [...]. Įsisenėjusi valdymo forma – parlamentarizmas – pergyvena didžiausią krizę. [...] Seimai tik barasi ir nebepaslenka dirbti. Valdžia, gelbėdama valstybės vairą, apsilenkia su konstitucijos dėsniais. [...] Nėra laisvės be autoriteto, be jos ribų. [...] Tai mums primena istoringasis gruodžio 17 dienos įvykis. Prezidentas tuomet pasiėmė atsakomybę pertvarkyti valdymo formą tautiška linkme. [...] Liberalų skelbiama lygybė, kad politikoje profesoriaus balsas sverias tiek, kiek jo tarno balsas. Tai juk didžiausia nelygybė. Ir žmonių tarpe turi būti atranka. Priešingas liberalizmui sąjūdis pasirodė trejopas: socialistiškai komunistiškas, fašistiškas ir autoritetiškas, dar neišryškėjęs jokia ypatinga doktrina. Materialistiškas socializmas, Karolio Markso pažiūromis grįstas, siekia pašalinti

<p>suvokia istorijos asmenybės vertinimo kaitą, keičiantis skirtingiems laikotarpiams ar istorijos pasakotojo (-ų) perspektyvai. Aiškina atminties ginčų visuomenėje dėl istorijos asmenybių priežastis ir istorijos mokslo principus bei pozicijas tų ginčų atžvilgiu. Argumentuotai diskutuoja, kodėl istorijos asmenybės elgėsi būtent taip ir galbūt kitaip, negu būtume darę mes, net kai jų veiksmai iš pažiūros atrodo neracionalūs, sunkiai paaiškinami ar kitokie. Argumentuotai diskutuoja, ko iš konkrečios istorinės asmenybės mes šiandien</p>	<p>privatinę nuosavybę. Juo sekama Sovietų Rusija tvarkosi. [...] Nacionalsocializmas skelbia fantastišką rasės teoriją, [...] yra kilęs Vokietijoje sąjūdis prieš žydus. [...] Atsirado fašizmo idėja; netrukus bus dešimt metų, kaip Italija valdosi jo principais. Tautininkų sąjungai patinka dabartinė Italijos politinė tvarka. [...] Iš Italijos galima daug pasimokyti, be jėga sekte sekti negalima. [...] Komunizmas Rusijoje iš Maskvos siekė patvinti visame pasaulyje. [...] Nacionalizmo tautiškumas siekia ne tik atgauti prarastasias kare Vokietijos žemes, bet dar pasiimti žemių į rytus iš Pabaltijo ir toliau iš Rusijos.</p> <p>B šaltinis (Iš Kazio Griniaus atsiminimų) Nors aš tokių aukštų tarnybų niekad nemėgdavau [...], bet, demokratiškai savo žmonių grupės išrinktas, dėl principo sutikau tą vietą užimti [...]. Lenino ir Trockio sistema nesiskiria nuo caro Aleksandro III sistemos, [...] atsigavę rusai, kaip ir vokiečiai [...], grįžtų vėl prie savo senųjų tradicijų ir Lietuva nuo jų gautų tų pačių priemonių, kaip ir XIX šimtmečiu. Lenino-Trockio ir Musolinio valdymai dar per trumpi yra, kad galima būtų tą sistemą pavyzdžiu kitiems statyti [...]. Turime demokratinę tvarką, ja ir naudokimės, ją tobulinkime, mokykimės ja eidami valdytis, nepasiduokime revoliucijai iš dešinės [...]. Lietuviams reikia visokiais būdais rūpintis, kad visokie smurtai su žydais nepasikartotų, nes nuo jų galų gale gali nukentėti mūsų valstybė ir tauta [...]. Reikia apkaltinti valstiečių liaudininkų ir socialdemokratų Vyriausybę, kuri buvo neryžtinga ir nesiėmė priemonių laiku užgniaužti sąmokslą.</p> <p>C šaltinis (Iš Aleksandro Stulginskio kalbos Steigiamajame seime)</p> <p>Mūsų priešininkų buvo skelbiama pasauliui, jog lietuviuose nesą jokios politinės sąmonės, kad Lietuva – kažin koks tautų mišinys, kuriame nežinia kuriai turėtų priderėt vadovaujamos rolės. Rinkimuos dalyvavo daugiau kaip 90 nuošimčių piliečių, [...] paaiškėjo partijų ir srovių diferenciacija. Vadinasi, žmonėse esama išsivysčiusios politinės sąmonės. [...] Pilietinių teisių ir pareigų pamatus padės mūsų Valstybės konstitucija. Ji turės būt perdėm demokratinga, kaip ir visas mūsų kraštas, jame šeimininkaus pati tauta per renkamuosius atstovus. Lietuva turės būt savo Valstybės forma demokratinė respublika. [...] Norintieji dirbt žemės, bežemiai ir mažžemiai, pirmoj eilėj kariškiai, galės likt savarankiais ūkininkais. [...] Darbininkas [...] turės būt ne pramonės vergas, bet jos dalininkas. Mokslas turi būti prieinamas ne tik didžiūnų rūmams, bet ir kaimų bakūžem1. [...] Palaikydama Tautų Sąjungos idėjos įvykdymą, visuotinį nusiginklavimą, vyriausiojo teismo tautų kivirčam rišt steigimą, Lietuva nori su visom tautom, o ypač su kaimynėm, gyvent geriausios santykiuos.</p>
---	--

galime pamokyti (A3.4).	<p>48. Remdamiesi šaltiniais, išskirkite po vieną vidaus ir užsienio politikos prezidentų minimą nuostatą ir įvertinkite jų reikšmę šiandieninei Lietuvai.</p> <p>2017 m. valstybinio brandos egzamino užduotis. Pagrindinė sesija. p. 12-14</p> <p>Teisingas atsakymas: A. Smetona teigia, kad Lietuvai gali būti palanki Italijos įtaka / gresia nacių Vokietijos ir sovietų Rusijos ekspansijos pavojus. K. Grinius teigia, kad Lietuvai pavojinga sekti Musolinio / Lenino-Trockio socialiniais eksperimentais. A. Stulginskis teigia, kad Lietuvai reikėtų palaikyti gerus santykius su kaimyninėmis valstybėmis / remti Tautų Sąjungos veiklą (palaikyti visuotinį nusiginklavimą).</p> <p>A šaltinis (Lietuvos Persitvarkymo Sąjūdžio Steigiamojo suvažiavimo rezoliucija dėl Lietuvos TSR suvereniteto sampratos)</p> <p>Turi būti visiškai įgyvendintas Konstitucijos garantuotas Lietuvos TSR nacionalinis ir valstybinis suverenitetas, teisė savarankiškai pasirinkti veikimo būdą tarptautiniuose santykiuose, savo visuomeninę bei politinę sistemą, spręsti kitus valstybės vidaus gyvenimo klausimus. Lietuvos TSR suverenitetas turi pasireikšti Lietuvos TSR teise savarankiškai valdyti, tvarkyti ir naudoti visą jos teritorijoje bei teritoriniuose vandenyse esančią gamtinės kilmės ir sukurtą nuosavybę, taip pat Lietuvos TSR priklausančius finansinius išteklius ir vertybes. [...] Lietuvoje turi galioti tik Lietuvos TSR priimti arba ratifikuoti įstatymai. Lietuvos TSR santykiai su kitomis TSRS respublikomis turi būti grindžiami lenininiais federalizmo, politiniais ir teisiniais tautų lygiateisiškumo ir apsisprendimo principais, taip pat visuotinai pripažintomis tarptautinės teisės normomis. Lietuvos TSR pasilieka sau teisę išstoti iš TSRS. Šią teisę ji vykdo remdamasi Respublikos piliečių apsisprendimu Konstitucijoje nustatytais formomis.</p> <p>C šaltinis (Leonidas Donskis apie Vytautą Landsbergį)</p> <p>Pakanka prisiminti, kiek būta Lietuvos moralizavimo iš didžiųjų valstybių pusės, esą jos paskelbtoji nepriklausomybė kenkia Sovietų Sąjungos liberalizavimui ir Michailo Gorbačiovo pertvarkai. Netrūko apeliavimo į Lietuvos valstybės nebrandumą, nepasirengimą tarptautiniam gyvenimui ir jo įtampoms, valstybės profesionalų korpuso neturėjimą ir panašiai.</p>
-------------------------	--

Išlaikydama savo poziciją bei gindama savo likiminį pasirinkimą, Lietuva tada davė vakarietiško pamoką daugeliui Vakarų valstybių. [...] V. Landsbergis savo autentišką patriotizmą visada sėkmingai derino su aukštos politinės prabos internacionalizmu ir gebėjimu kaip namie jaustis europinės politikos ir tarptautinių santykių sferoje. [...] Akivaizdu, kad kai kurios V. Landsbergio būdo savybės jam nepadėjo pelnyti visuotinės meilės (kita vertus, jis jos ir nesiekė). V. Landsbergis – paternalistas, visada mėgęs būti pater patriae (tautos tėvu). Kurį laiką šis simbolinis autoritetas tikrai buvo pelnytas, bet ilgainiui politinė konkurencija ir nemaloni politinio gyvenimo proza (intrigos, įtampos, išdavystės, dvigubi ar net trigubi žaidimai su sąjungininkais ir oponentais) atėmė iš V. Landsbergio jo pirmąsį monumentalumą.

48. Kokius du teigiamus ir du problemiškus V. Landsbergio politinės veiklos bruožus nurodo C šaltinio autorius?

Teigiami:

- Sėkminga užsienio politika.
- Atkaklus Lietuvos nepriklausomybės siekis.

Problemiški:

- Tam tikri V. Landsbergio politinės raiškos būdai buvo nepriimtini daliai visuomenės.
- Sudėtingomis to meto politinėmis aplinkybėmis V. Landsbergis ne visada sėkmingai sprendavo šalies viduje

kilusias problemas.

2020 m. valstybinio brandos egzamino užduotis. Pagrindinė sesija p.14 – 15